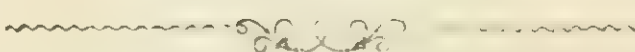
כתבים בספר

ציורים, מאמרים ומכתבים
מחיי היהודים באמריקה.

— מאת —

הלל בן זאב מאלאכאווסקי.

פילדלפיה, פא.

תרס"ב.

בדפוס מאגיל בראָדערס, 708 ס. 5טע סט.

K'thabim Basepher.

Sketches and Letters from Jewish Life in America

by H. Malachovsky

Press of Magil Bros., 708 ..S 5th St., Philadelphia Pa

תוכן הענינים.

לזכרון נשמות הורי היקרים

המופלג בתורה מו״ה

זאב וואלף ז״ל ב״ר צבי הירש

מאלאבאווסקי.

שהלך לעולמו ביום ד׳ לסדר עקב י״ז מנחם־אב

שנת תרמ״ט

והישרה ונדיבת הלב מרת

פערלע בתיה נ״ע בת ר׳ אלעזר ז״ל

שהלכה לעולמה ביום ב׳ לסדר אמור ט״ז אייר

שנת תרנ״ג

ת׳נ׳צ׳ב׳ה׳

בנם המתאבל עליהם ומחונן עפרם

המחבר.

מכתב.

(במקום הקדמה).

חתני כבן לי וכ״ו מר הלל מאלאכאווסקי נ״י.

שמח שמחתני בבשרתך, כי הנך אומר לקבץ נפוצות מאמריך, בדפוס ושבכתב, ולהוציאם לאור בקבץ אחד בתבנית ספר; והנה לשפת יתר אחשבה לאמר לך, כי מאד תתענג נפשי לראות את ספרך כלול בהדרו, כי כלום יש אב המעיד על טוב לבו לבנו וכי ירצה פועל ידיו? ורק זאת אגידה לך, שבעיני אני טוב ספר ממין זה, הכולל אספת מאמרים, שנכתבו בזמנים שונים ועל ענינים שונים, מספר שחברו היוצר מתחלה בדעה קדומה, בפעם אחת, לשם מטרה ידועה (Tendenz), כרב החבורים ממין זה, אשר יופיעו בשוק הספרים, חדשים לבקרים, בז״ה; יען כי המטרה מכרחת את המחבר להפנות את לבו אליה,—מאין פנות עוד אל טבע הדברים בעצמם; מה שאין כן במאמרים שונים, ויותר מהמה במכתבים פרטים, שנכתבו בזמניהם, מעין המאורע, דברים כהויתם. ולכן אפוא טובה היא המחשבה, אשר אתה חושב, להכנים אל תוך הקבץ גם איזה ממכתביך שיש להם ערך ספרותי.

וגם אני לעשות רצונך חפצתי, ואחפש באמתחת המכתבים אשר לי, אבל צר לי מאד, כי לא מצאתי ממכתביך בלתי אם השלוחים לך בזה, שבהם מדבר על מצב בני עמנו החמרי והרוחני בארץ מגוריך וזולתם—אין. חבל על דאבדין וכ״ו!

סוף דבר. סמיך לבי בטוח בך ועל בינתך אשען, כי בטוב טעמך תבחר ותקרב את היפה ואת המועיל, כי טעמך ברוך ומדברך נאוה. עלה והצלח!

חותנך מוקירך ואוהבך כאב את בנו.

קיוב י״ח אדר, תרנ״ב. יצחק יעקב ווייסבערג.

ספורים וציורים.

שִׁנּוּי הַשֵּׁם.

מֵחַיֵּי הַיְּהוּדִים בְּאַמֶרִיקָה.

כי יתפלל החזן המהולל בתשבחות בכל קצוי ארץ ואפסי תבל ר' פייטיל מסלאָנים בימים הנוראים הממשמשים ובאים בבית התפלה אשר לחברה „בין לילה היה“ בעירי, וחמשה עשר משוררים עוזרים על ידו לנצח על נגינות, אשר כמוהן לא שמעה עוד אזן מיום הוסד ארץ – כל זאת ידעתי מהמודעה, אשר מצאתי על סף ביתי.

אבל מי זה ישים לב למודעות בארץ הפלאות? לב מי יתעורר ונפש מי תתפעל מהגוזמאות הגדולות, אשר יגידו אנשי מסחר וקנין במודעותיהם?

איש, אשר חנותו הדלה והרקה לא תעלה על חמשים שקל, ידפיס מודעות עבריות בכתב אשורית, אותיות מרובעות וגדולות, אשר כדמותן נראה על שערי המחזורים הגדולים מדפוס וילנא והוראָדנא, ויחלקן ביעקב ויפיצן בישראל לאמר: כי מזוו מלא מפיק מזן אל זן, ואשרי האיש, אשר ישכיל לסור אליו לקחת בחצי חנם דברים יקרים, אשר לא יערכום זהב וזכוכית, ואוי ואבוי לאיש, אשר ילך למקום אחר, כי אחריתו עדי אובד, את עורו יפשיטו מעל עצמותיו בעד סחורה נשחתה ומעפשה.

הנחתום יהלל את כברי לחמו, כי טעמם כצפיחית בדבש, תחת אשר יתר האופים ישימו עין בלחם לצבות בטן ולנפיל ירך, והקצב ישבח את הבשר, אשר ימכר, כי אך „בשר יונים ושלוים“ הוא, וכי יתר הקצבים ימכרו „נבלות וטרפות“, בשר סוסים וחמורים וכל שקץ

ועכבר; הבלן יפאר וירומם ויהדר ויעלה ויקלס את בית רחצו כי אין כמוהו בכל הערים, הארצות והמדינות, וכי גן העדן מקדם כאין וכאפס הוא וריח השדה אשר ברכו ה׳ אך ממקור משחת יהלך ומעלה צחנה ובאשה מול בית רחצו. ומי ים האטלנטי עם כל מעיני הישועה אך מים דלוחים וסרוחים המה מול מי מקותו החיים והטהורים; המלמד לדרדקים הנהו במודעתו גם בלשן בשבעים לשון וחכם כשלמה, והמוהל הנהו גם אחד הרופאים. אשר למד חכמתו (חכמת מה לו או מילה) בבית המדעים בווין ובישבת התחכמוני בברלין; — השוחט ישחט אלף פרים ואלף כרים בתעופת עין והנשר הגדול בלונדון והכהן הגדול בפאריז סמכו ידיהם עליו כי אין בשוחטים משלו; המוציא לאור עלה נדף זשארנאַני יבטיח לחותמיו, כי בעד חצי השקל, אשר ישלמו דמי קדימה לשנה, יקבלו מדי שבוע בשבוע עתון יחיד במינו, אשר כל הסופרים באירופה ואמריקה יפסדו את עלהו לרגעים במאמרים יקרים ולאות אהבה ורעות יתן לכל הותם וחותם בכלות השנה גם תשורה יקרה, אשר מחירה חמשים שקל. וכן יגזם ויפריז על המדה שבעים ושבעה כל איש, אשר לו להודיע את מסחרו או עבודתו, ולמה זה אשים לב לפייטיל החזן?

הן מודעת היא לכל, כי בחדש אלול, ימי השוק לחזנים ובעלי תפלה ובעלי תקיעה, כמה פייטיל וטרייטיל איכא בשוקא, שיבואו פתאום לפתע לחלות ולחנן לפני אדון האדונים ולבקש מלפניו רחמים בעד עם ישראל, החייט יניח מידו את המחט והרצען את המרצע, הנגר את המקצעה והמשחק בבמת ישחק את המאתרון *) ויגדלו את שער זקנם הגלוח וילבשו כובעים גבוהים ויכריזו וידפיסו מודעות, כי יעברו לפני התבה כיד הכמת הנגינה הטובה עליהם בראש השנה ויום הכפורים והמגיד הגדול רבי יקטן ידרש בבית תפלתם דרשות לכל חפצי איש ואיש לפני התקיעות וקדם כל נדרי:

*) רוב המשחקים בנויארק, אשר קולם ערב ומראם נאוה, יהפכו בימים האלה לשלוחי צבור והמון העם יככר אותם על פני החזנים.

מטבעה מדורי ניהנם ליראים ומשאלת הפועלים לבעלי המלאכה וממחקר והגיון למשכילים....והעובר בתחום מושב היהודים בימים האלה ישתאה למראה עיניו ולמשמע אזניו, בראותו את הכתבות הכתיבות על הבתים ששמה יאספו בני יעקב להתפלל לפני שוכן עד, מרום וקדוש ובישמעו את הקולות היוצאים מן השופר, קול תקיעה, תרועה, שברים. תקיעה בכל יום ויום מהבתים ההם, כי בתים רבים אשר להם חדרים פנוים, ובתי מרזח, בתי חרשת המעשה ובתים לדבר אחר.........יהפכו בחדש הזה פתאום לבתי מקדש מעט, לחברות ומנינים. פה תתפלל החברה „חבור עצבים", ושמה — החברה „מערת פריצים" או „מהלומות ופצעים" או„ מכה טריה" ועוד חברות, אשר שמות נעימים כאלה להנה. ומלאכים יחפזון, ופרעזידענטים יגילו, ושמשים ירעדו וילכו מבית אל בית למכור כרטיסים, וכל חברה תוריד את מחיר כרטיסיה מאשר לחברתה; והמנהג הזה כבר התפשט בכל ארצות הברית, בכל מקום אשר אחינו היהודים נחתים שם, ולמה זה אשים לב אל החברה „בן לילה היה" ולר׳ פייטיל החזן ולמשורריו?

ואולם לא ידעתי נפשי מה זה היה לי, כי לא יכלתי להמיש את ר׳ פייטיל מזכרוני, כי מהפעם הראשונה אשר ראיתיו מבעד לחלון ביתי עובר ברחוב, התיצבה תמונתו כמו חיה לנגד עיני ודמיתי בנפשי, כי כבר ראיתי את האיש הזה, אף כי לא אזכור מתי ואיפה ראיתיו — זה מצחו הלבן והרחב, זה חוטמו הארוך והעקום, זה זקנו הצהוב והקטן ואלה העינים האמוצות והרכות, והנה יכלתי להשבע, כי הדמות הזאת לא זרה היא לי. בכל זאת, שערתי בנפשי, כי לא זה הוא האיש אשר בקשתי בזכרוני, כי מעודי לא ראיתי איש אשר כזה לוביש בגדי חמודות וכובע גבוה על ראשו ומשקפים על עיניו ומקל תפארה בידו, לא! לא זה הוא האיש!

ודברי המודעה עלו עוד הפעם לפני, כי החזן המהולל בתשבחות בכל קצוי ארץ ואיים רחוקים, ר׳ פייטיל מסלאנים, יתפלל בבית החברה„ בן לילה היה" בעירי.

אל אלהים אדירים! אנכי הייתי זמן רב בסלאנים ולא שמעתי כי יהיה שם חזן אשר שמו ר' פייטיל, ואף ידעתי והכל יודעים זאת, כי שם החזן מסלאנים הוא ר' יוסף, ור' יוסף הוא איש המודות ונשוא פנים, וכל בני העיר יאהבוהו. הן אמנם היה איש אחד בסלאנים, ששמו היה ר' פייטיל, אך האיש ההוא לא היה חזן מעודו, כי אם מורה הוראה בישראל והוא כבר גוע ויאסף אל עמיו וכביד גדול עשו לו במותו, תהי נפשו צרורה בצרור החיים, אך כי היה חזן בעיר סלאנים, אשר שמו היה ר' פייטיל — לא שמעתי.

ולו כתב ר' פייטיל בהמודעה, כי הנהו מעיר אחרת אף כי גם העיר ההיא תהיה נודעת לי היטב, כי אז לא בא תמהון בקרבי ואז גם לא שמתי אל לבי לבקש חשבונות רבים, כי הערים הרבות אשר לקחו חלק רב בקורות ימי חיי, כבר כמו נמחו מקרב לבי וגם את מינסק ופינסק, ווארשוי וקיוב, בריסק וברדיטשוב לא אפקוד לרגעים ברעיוני וזכרוני, אילם את סלאנים לא אשכח לעולם ועוד אזכר את העת, כמו לו זה עתה היה הדבר, אשר למדתי שמה בבית המדרש הגדול הבנוי לתלפיות, והבית היה מלא מפה אל פה אנשים ידועים, אנשי שם, אשר יישבו ולמדו חבורות חבורות, חברת ש"ס לבד, חברת אלפס לבד וחברת „פוסק" לבד, וגם בחורים עניים, שמהם תצא תורה, למדו שם בשקידה רבה ובחשק נמרץ, וכיום אתמול עוד אזכור את הענג הרב, אשר כמוהו לא יהיה לי עוד לעולם, עת נשאו הלומדים קולם בשיר בלמדם את „השעור" והשיר לא היה מנגינות מאיר בער וגם לא מזמירות מענדעלזאהן, וגנר ורובינשטיין, כי אם מזמירות המנגן ר' יוסף החזן, ויש אשר התקשה איש על „סוגיא" כבדה או „שיטה" סבוכה וקשה, ולא מצא בה ידיו ורגליו ולא הועילה לו ההתעמקות ולא קמיטת המצח ועצימת העינים, ואף פצה פיו לרנן ממנגינות ר' יוסף, והנה כמו רוח ממרום הערה עליו ויטב לו העקוב בתוספות למיש"ר והרכסים במהרש"א לבקעה, ואז הלכו שלובי יד ה„תנו רבנן" עם ה„גערינך", „תא שמע" ו„מקדש מלך" נפגשו ו„תנן

התם" ו„קריץ מזמר" נשקו, והכל על מקומו בא בשלום. ולא אך הלומדים בבית המדרש, כי אם גם בעלי בתים נכבדים בשבתם בביתם וחנונים בחנויותם ובחורים עם בתולות כאשר יצאו במחול ובעלי מלאכה בעבדם בחריצות כפים — כלם אהבו לשיר ולרנן מזמירות ר' יוסף החזן, שרו ולא לאו, זמרו ולא לעו. וגם יוחנן הסנדלר, אשר קולו היה בקול היוצא מן התף אהב להקית את ר' יוסף החזן, ויש אשר דמה בנפשי, כי קול ערב לו באמת. ואין איש בעיר אשר ישכיל לזמר כמוהו, ולא אחת הקיצותי משנתי, אשר ערבה לי מאד, בחצות הלילה מהקולות הנוראים והאיומים, אשר יצאו מגרון יוחנן הסנדלר בשבתו על סדנו לתקן נעלים ישנים וברצעו במרצע את עור הסנדל הקשה והעב, וכמו אך בעזרת הקול, קול בוכים וקול תרועת נצחון, הצליח לעשות חיל במרצע.

יוחנן הסנדלר היה איש צעיר לימים, והיא גר בעלית קיר קטנה אשר בבית דודתי, ששם גרתי גם אני. הוא לא היה עצל במלאכתו וכל היום ישב על סדנו ויתפור נעלים חדשים או תקן נעלים קרועים, ויש אשר בליל יום החמישי בשבת או קדם החג היה ער כל הלילה ויעביד עבודתו בידים הרוצות. אך לפעול בידיו מבלי אשר ישיר בפיו לא יוכל וכמו המסמרים התפרצו מלפניו והמרצע בגד בו כמו נחל וימרד בו ולא עשו משלחתם באמונה ובכל המלאכה לא ראה ברכה, אם לא נתן בשיר קולו, ועל כן בתהלת הליל היה שר בקול דממה דקה עד אשר נפלה תרדמה על כל בני הבית וכלם הזו שכבו בחיק מלאך השנה. ואז לאט לאט, מעט מעט היה קולו הולך והזק, עד אשר השמיע קול רעש גדול אדיר וחזק וכל ישני הבית הקיצו משנתם ובתוכם גם אני. אך איש מאתנו לא זעף לבו עליו, כי כבר הסכנו עמו ועם קולו ולא כהינו בו, מדוע הוא ככה עושה? יען ידענו כי לא נצליח. כי ליוחנן היתה השירה והזמרה נחוצה כמו אויר לנשימה. ועוד כיום תתיצב תמונתו לנגד עיני וכמו אראהו גם עתה יושב לפני על סדנו, בידו האחת יאחז את המרצע ובידו השניה את

החוט המשזר כפול שמונה ומשוח בזפת ובקצהו נקשר שער חזיר עקוין וקשה כמחט (דראטווא בל"עז) והוא עושה בם נפלאות . . .

אך מה ענין יוחנן הסנדלר לציורי? האמנם? . . .

ושני אנשים קרבו אלי פתאום וחזות פני האחד הועידה עליו, כי שמש לאיזו חברה הנהו, ויפריעו אותי ממחשבותי והאחד אמר אלי:

„יקנה נא, אדוני, ממני כרטים, אשר לחברה „בן לילה היה", המחיר אך חמשים אגורות.

העיקר שכחתי — הוסיף האחד לדבר — שכחתי להציג לפני רום כבודו את החזן, אשר יתפלל בחברתנו, הנה הוא נצב עמדי בזה ושמו ר' פייטיל החזן מסלאנים".

עוד הפעם הרימתי עיני עליו ורעיון כברק הבריק במחי, הנה הוא! ... יוחנן הסנדלר! ...

ואכן נודע הדבר; — יוחנן הסנדלר שנה את שמו לפייטיל החזן, ומה צדקה אם אמי הזקנה, עליה השלום, כי שנוי השם היא אחת הסגולות, אשר בהן יתפאר ישראל.

צַדִּיק הַרְבֵּה.

מֵחַיֵּי הַיְּהוּדִים בְּלִיטָא בַּיָּמִים עָבָרוּ.

(מעשה שהיה)

I

רבי ירוחם המלמד בעיר הקטנה „שום“ מחוז „נוה־קדר“ בפלך „מסכן“ היה איש צדיק תמים לא אך בדורו, כי אם גם בעשרה דורות אשר לפניו.

בבקר בבקר, כבימי הקיץ החמים כבימי החרף הקרים, היה מעיר שחר וטובל את בשרו במי מקוה; את חטמו לא נקה במטפחת, כי אם בשולי המעיל אף בימי החול, משום בחקותיהם לא תלכו; בבית אשר היו נשים לא ישב אף רגע, לא הרבה שיחה גם עם אשתו, אשת נעוריו, לא התבונן על בתולה מעודו. ויש אשר גם את בנותיו לא הכיר כרגע. ופעם אחת נסוג אחור כאשר ראה עלמה צעירה לימים נצבת עליו ומתרפקת עליו באהבה רבה וברחמים גדולים — ויעצם את עיניו ויכסן בשתי ידיו לבל יביט אליה, שלא יכשל, חלילה, בעון הרהור, אך העלמה רדפה אחריו ותאמר אליו בקול תחנונים, לאמר;

— אבי, אבי! למה חרה אפך בי, כי לא תביט אלי ואל מראי ואל שמלתי החדשה אם תתן לי חן?

ורבי ירוחם הכיר כרגע את עותתו, כי שגה בראה, ויען בבשת פנים ובתם לבב: — „חי נפשי, כי לא הכרתיך, בתי, בשמלתך החדשה, אשר תוסיף לך חן והדר. ודמיתי, כי אך בת רוזן או אולי נסיכה גדולה עומדת אצלי ואחרד ואבהל ואחבא לברוח.

—אל לבת ישראל — הוסיף רבי ירוחם לדבר ולהטיף מוסר

לבתו — אל נא קבת ישראל התהדר והתיפות והתחרות עם בנות עם הארץ המבקשות הוד ויופי ויפעה, כל כבוד בת ישראל פנימה: לב טהור ורוח נכון והצנע לכת, ולא מחלצות יקרות ועדי עדיים. אוי לעינים שכך רואות!

ויותר שהיה ר׳ ירוחם צדיק ותם, היה עוד ענו מכל האדם ונפשו כעפר היתה גם לתלמידיו, אשר יצקו מים על ידו, ולא גער בם, לא כהה בם ולא קצף עליהם גם אם המרו והעציבו את רוחו, כי אם בתחנונים ודמעות בכה ויתחנן להם, כי ישימו לבם אל הגמרא הקדושה היקרה מפז, אשר ארך ימים בימינה ובשמאלה עשר וכבוד ויש אשר נכמרו רחמי התלמידים עליו וישאו פניו וישימו לב אל הגמרא הקדושה וילמדו בחשק לבב ובנפש חפצה, ופני רבם, ר׳ ירוחם, נהרו.

וכל אנשי העיר כבדו מאד את רבי ירוחם בלבם ויבכרו אותו על פני יתר המלמדים; והנכבדים, אשר בעיר, נתנו את בניהם על ידו, כי ילמדם תורת אל חי ומוסר שדי ויחנכם על פי דרך האמונה לבל יסורו ממנה גם כי יזקינו, ובו בטח לבם, כי לא יעשה מלאכתו רמיה, וכאשר חפץ איש להראות את עשרו ורב גדלו, אז התפאר, כי בנו הלא ילמד תורה אצל ר׳ ירוחם, והדבר הזה היה די כי יאמינו על דברתו, כי אמנם איש עשיר גם נכבד הוא.

ורבי ירוחם, אף כי היה מתנגד ולא האמין בקדושים אשר בארץ, שירבו להם כסף וזהב וסוסים לרוב, והחסידים לאלפים ולרבבות ינהו אחריהם, בכל זאת האמין באמונה שלמה כי בכל דור ודור יש לנו ל״ו צדיקים נסתרים, אשר יתהלכו בקרבנו ואין איש רואה ויודע אותם, ואת האמונה הזאת, אשר ממקום התלמוד תהלך וממקור הקבלה תבוא, שנן רבי ירוחם גם לתלמידיו ויאצל מרוחו עליהם ויאמינו גם הם בכל אשר האמין הוא.

— „הזהר, בני, בכבוד כל איש מישראל!״ — יטיף רבי ירוחם מוסרו לתלמידיו — „ומה גם בכבוד איש, אשר לא גבה לבו ולא

רמו עיניו, ומה גם בכבוד איש מעונה ומדוכא וידוע חולי, כי מי יודע אם לא צדיק נסתר הוא? הן האדם יראה אך לעינים ולא ללבב אשר רק אלהים יראהו.

—יש אשר למראה עינינו—יוסיף ר׳ ירוחם לדבר—נפגוש יהודי נבזה וחדל אישים חוטב עצים או מוכר ביצים, והוא אחד מל״ו צדיקים נסתרים יסודי עולם, הוא חטא רבים ישא ולפושעים יפגיע, ויבוא גם בחצרות המלכים והסגנים הגדולים ויבטל את הגזרות הקשות והרעות המתרגשות ובאות עלינו. כי לולי ל״ו צדיקים שיקים לנו ד׳ בחמלתו עלינו בכל דור ודור, כי אז כבר עשו העמים הרבים כלה אתנו ושם ישראל לא נזכר ולא נפקד עוד כהיום הזה, ד׳ ישמרנו. אך הצדיקים הנסתרים האלה יגנו ויסוככו בכנפי צדקתם עלינו בכל זמן ועידן, עד אשר ירחם ד׳ את ציון ויקבץ נפוצות יהודה, אשרי המחכה ויגיע לקץ.

—והגאון מוילנא? — שאלו התלמידים — הגם הוא היה אחד מל״ו צדיקים?

—כן, בני — יענה רבי ירוחם — הוא היה אחד מל״ו צדיקים, רק כי הוא, זכרו לברכה היה מן הנגלים. הן אמנם גם הוא היה ימים רבים צדיק נסתר וקבל על נפשו את עול „הגלות“ ויתחפש בבגדי עני ויסובב בערי המדינה ואיש לא ידע, אך יען, כי הוא היה מישכמו ומעלה גבוה מכל הצדיקים, אשר בדורו, על כן התירו לו המן השמים, כי יתגלה, וכן היה גם הגאון ר׳ חיים מולזון, ואחיו ר׳ זלמ׳לע ועוד כמה וכמה צדיקים, זכותם תגן עלינו, אשר הסתתרו טרם התגלו, ומי לא שמע את שמע ר׳ ישעיה זוחאוויצער ז״ל *)

*) ר׳ ישעיה מזוחאוויטין, אשר בפלך מינסק, איננו משל כאיוב, כי הוא הי בזמן אחד עם ר׳ חיים מואלאזין ז״ל, והוא היה באמת איש נפלא מאד, כי מלבד רב גדלו בתלמוד. היה איש מופת לרבים בגלל ישרת לבו וצדקותיו, הוא גר בכפר ומכר יין ישרף לאכרים ועם כל האדם, בין שהוא בן ברית ובין שהוא איננו בן ברית. נשא ונתן באמונה. והאגדה מספרת דברים רבים על אדות

מי לא ידע, כי גם הוא היה אחד מל״ו הצדיקים, אף כי למראה עינים היה כאחד מן השוק והוא גר בכפר בין האכרים ונשא ונתן עמהם? אפס, כי רוב הצדיקים הנסתרים לא יתגלו עד יום מותם ועמם תמות צדקתם, ובלילה בליכה ילכו היערה וילינו במערה וילמדו גמרא וחכמה נסתרה וסביבם תופע נהרה עד עלות השחר, ויש, אישר צדיק כזה ישנה את טעמו ויתהולל וישתגע, או כי הוא נחשב בעיני כל לאיש בער וכסיל, למען לא יכירו מי ומה הוא, כי כן צוה ממעל.

והתלמידים יושבים סביב לשלחן ושומעים את ספוריו המלאים חזיונות בחרדת קדש ובענג רב ויִשכחו שחוק ורקוד ולא יניעו יד ורגל, ואזניהם פתוחות וקשובות לכל הנה היוצא מפיו ויאמינו בו ובצדיקים נסתרים.

ככה יעשה רבי ירוחם כל הימים וככה ימשוך את לב תלמידיו אל הגמרא בספוריו המושכים את הלב, ושמו היה מרומם בעיר על כל תהלה.

II

—„גם מורנו ורבנו הנהו אחד מל״ו הצדיקים“ — אמר אחד

האיש הנפלא הזה. ואחד מהמה הוא, כי גם האכרים חשבוהו לאיש אלהים ויכבדוהו בלבם ויעריצוהו במאד מאד, ורבים מן ההמון הביאו את פרותיו אל תוך שדותיהם ווידיעו זאת לו, למען ירך ויגרשן משם, באמונתם, כי על ידי זה, אשר תדרך כף רגלו על שדותיהם, תבוא ברכה בזרע הדגן והחטה, ופתגם־עם זה נשאר לנו מהאכרים ההם לאמר:

בְּמָקוֹם שֶׁיֵּלֵךְ יְשַׁעְיָהוּ אִישׁ תָּם,
תַּעֲנֶה הָאָרֶץ אֶת הַדָּגָן שָׁם.*)

וגם הסופר ר׳ י׳ ליפשיץ זכר את ר׳ ישעיה ז״ל זה במאמרו „דור דור וסופריו“ בהכרם אשר לאטלס ור׳ ירוחם חשב אותו לאחד מל״ו הצדיקים, כאשר כן יחשבוהו רבים גם בדור הזה בארץ ליטא.

(*Гдѣ Шая ходитъ,
Тамъ жито родитъ.

התלמידים לחבריו, רעיו כגילו, בבקר לא עבות אחד, בטרם בא רבי ירוחם החדרה — ראו דרכו בקודש והתמהו תמוה, הן הוא לא יגע לרעה אף בזבוב, אשר על הקיר".

—יוכל היות — אמר השני, — כי גם הרב, אשר בעיר הנהו גם כן צדיק נסתר.

— לא, זאת לא תתכן! — חוה השלישי דעתו — לא רבנו וגם לא רב העיר צדיקים נסתרים המה, כי לו למראה עינינו נשפוט, הלא אז ירבו הצדיקים לאלפים ולרבבות. ואנחנו הלא נדע, כי מספרם לא יעלה על שלשים וששה, ומלבד זאת, הלא הצדיקים הנסתרים יתחפשו בדמות אנשים בלתי מלומדים גם חסרי דעה ותבונה.

— ושמואל המשתגע מה הוא? — שאל נער בן חמש עשרה שנה ושמו דוד, והוא אדמוני עם יפה עינים, את חבריו, אשר אהב להתל בם תמיד — הגם הוא יחשב לאחד מל"ו הצדיקים? הלא הוא אשר ישנה את טעמו ויתהולל וישתגע וגם נבזה וחדל אישים הוא ויש בו כל הסמנים...

— הס! — צעקו כל הנערים יחד — אל יצא עתק מפיך לדבר דבר אשר כזה, אשר אין לו שחר, הטרם תדע כי שמואל מופקר הנהו והוא אוכל בשר טרפה ונבלה וגם יבקר בבית הכהן הנוצרי?

— ומי זה לידכם יתקע, כי אוכל הוא בשר טרפה ונבלה? — ענה דוד בצחוק נסתר — ואולי אוכל הוא כאשר אכלו המלאכים, אשר באו אל אברהם אבינו. את הענות? המצדיק נסתר יבצר דבר אשר לא יוכל לעשותו? ומי יודע, אם לא דבר לאט עמו גם בלכתו אל בית הכהן הנוצרי? ואולי מהלכים לו גם בחצרות המלכים? ואני אדמה באמת, כי צדיק נסתר הוא.

— בלום פיך ודום! — גערו בו חבריו בנזיפה — השכחת את אשר הורנו רבנו, כי עון פלילי הוא לחקור ולדרוש במופלא ומכוסה ממנו, הן אם ד' צוה לצדיקים כי יסתתרו, איך יעיז אנוש לבוא בסודו ולגלות המסך?

עודם משוחחים חד את אחד ומתוכחים והנה רבי ירוחם בא החדרה וירא את תלמידיו ויבן, כי לא יהגו בתורה, ויתחנן להם כדרכו לאמר: „אל לכם, בני, אל לכם לבלות עתכם העיברת בצל בדברים במלים, למדו היטב את השיעור הערוך לפניכם מאתמול, שננו את הגמרא אשר למדתם שלשום. הפכו בה, הפכו בה. דכולא בה".

אנכי לא שמתי לבי לדברי חברי — אמר דוד בתמימות — לא שמתי לבי לדבריהם כי אם למדתי את השיעור כאשר צויתנו רבי.

— הנה כי כן אהבתי — השיב רבי ירוחם — ומי יתן והיה לבבך אל התורה כל הימים.

— יסכר פי דוברי שקר! — אמר נער אחר בלאט אל רעהו ואת עיניו טמן בגמרא הפתוחה לפניו — הלא זה הוא דוד, אשר חשב את שמואל המשתגע לצדיק נסתר.

— אבא האיך מעשרין את המלח ואת התבן? — שר נער אחר בסגנון הגמרא.

— כי ציד בפיו! — השמיעו יתר החברים בשיר קולם, ורבי ירוחם שמע את הקולית אך לא את הדברים, ופניו הפיקו זיו ונגה ועיניו האירו והפיקו תודה וברכה לתלמידיו אשר אהב, הלומדים בשקידה וחשק נמרץ את הגמרא.

— אנא, רבי! — פנה פתאום הנער דוד אל רבי ירוחם ויאמר — אנא הבינני את הדבר הקשה לי בדברי התוספות, כי לפי דברי רבנו תם ז"ל הדברים סותרים זה את זה.

ורבי ירוחם שם המשקפים על עיניו ויבט אל התוספות ויתבונן ויקמוט את מצחו לקמטים ויחלק בידו הימנית את זקנו ויאמר: „אף אמנם קשים הדברים להולמם... ואידך... ואידך... ואאידך... ויהפך בדברי המהרש"א וישגיח אל המרש"ל ויקפץ וידלג מן מהר"ם לובלין אל מהר"ם שי"ף עד כי לאחרונה מצא את הקושיא הזאת בספר פני יהושע ויוסף לאמר אל נפשו: „חדוד נפלא! כן, כן לפי המסקנא אתי שפיר והכל על מקומו יבוא בשלום".

אך טרם כלה רבי ירוחם להפיך בדברי פני יהושע והנער דוד פנה אליו שנות ויקרא בשמחה גלויה: „האח, רבי, מצאתי!" ובדברים ברורים באר לרבו את תוכן „פני יהושע" ויישר את כל ההדורים.

— מובטחני שיהיה מורה הוראה בישראל! — אמר רבי ירוחם אל נפשו וישק את ראש דוד, והתלמידים הביטו אל הנער המקשן בתמהון גדול ובשנאה גלויה, כי לא האמינו למראה עיניהם ולמשמע אזניהם, אשר חברם דוד, החומד לצון תמיד, ישכיל כה פתאם עד כי יקשה קושיא גדולה ויביא את רבם ה„למדן" הגדול במבוכה, ויקנאו בו מאד, ורבי ירוחם שמר את הדבר.

ובכל יום ויום ירבה דוד מן העת ההיא להקשות קושיות גדולות ועצומות, ורבי ירוחם לא ימצא ידיו ורגליו ולשוא יבקש במפרשי הש"ס ויחפש בנושאי כליו, כי לא ימצא מענה, והדבר הזה עשה לו כנפים בכל העיר לאמר: הנער דוד ילך מחיל אל חיל ועוד מעט ויעבור את כל הבחורים הגדולים אשר בבית המדרש ואת כל המלמדים המצוינים ואת כל הרבנים הגאונים ויהיה לגדול בישראל ויהודה.

אז פה אל פה הביע ואיש את רעהו שאל: מאין נמצאה החכמה בלב הנער הזה?

— אין זאת כי אם אחד הצדיקים הנסתרים ילמד עמו — אמר האחד.

או אליהו הנביא זכור לטוב יבוא אליו בלילה, בלילה — אמר השני.

— או ברא לו מלאך כאשר עשה ר' יוסף קארו ז"ל.

— או גלגול איזה למדן שאבד את עצמו לדעת בא אל קרבו.

ורבי ירוחם לא נתן שנה לעיניו ותנומה לעפעפיו, כי תמונת תלמידו זה רחפה נגד עיניו וקולו צלל באזניו תמיד, ויחשוב מחשבות רבות על אדות „העלוי" החדש הזה, כי זה שנתים ימים אשר הוא לומד אצלו ובכל העת ההיא לא ראה בו כשרון גדול

וחשק נמרץ ללמודים, והנה עתה זה פתאם כמו הערה עליו רוח ממרום והשכיל ורם ונשא וגבה מאד, ווה חדש ימים, אשר יקיפהו בשאלות כתנור של עכנאי, וכבר נלאה להשיב לו על כל שאלותיו, ויהי לו הדבר כנס, לפלא ולחידה גדולה.

ויהי אחר הדברים האלה וישאל רבי ירוחם את דוד איזה הדרך באה החכמה בלבו, ודוד החריש ולא ענה דבר, כי אם העמיד פניו כמו טעם כמוס ודבר לאט עמו.

— משביע אני אותך — הוסיף רבי ירוחם להתחנן לתלמידו המקישן — משביע אני אותך בכל קודש אשר בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ובתורה הקדושה ובגמרא היקרה עם כל מפרשיה, כי תגלה לי את סודך.

— לא אוכל, רבי, — ענה דוד — לא אוכל.

— ומדוע לא תוכל?

— יען נשבעתי לבל אגלה את הסוד.

— אבל הלא לא ברצונך תגלה, כי אם ברצון רבך, אשר עליך לשמוע בקולו, ואנכי הן אפיר לך את השבועה אשר נשבעת.

— אבל ירא אנכי פן אגלה ומתי.

— אל תירא כי לא תמות, הגד נא לי אל תכחד ממני דבר, מי הוא המלמד אותך?

— אבל...

— אל תאמר אבל, הגד!

— צדיק נסתר אחד יבוא אלי בלילה ויאלפני חכמה.

— ומה שמו כי אדע?

— שמואל!

— שמואל? איזה שמואל? האם שמואל הנביא?

— לא! שמואל המשתגע.

והשמים נגלו כספר לפני רבי ירוחם; עתה ידע, עתה הבין מי ומה הוא שמואל ויתמה מאד, מדוע לא ידע זאת קודם, כי לא

אחת ולא שתים התבונן בשמואל כי לא איש פשוט הוא, אכן עתה נודע לו הדבר, כי זה האיש שמואל הנהו אחד מל"ו הצדיקים שבדור.

וימהר רבי ירוחם וירץ אל הרב ויספר לו את כל אשר נוכח ונודע, והרב שמע ויניע בראשו ויאמר, כי לא נשגב הוא הדבר הזה מרוח בינתו וכי מעשים כאלה יקרו בכל יום. ואחרי אשר נועצו יחדו, החליטו לקרא לשמואל ולבקש ממנו סליחה בעד כל עדת ישראל היושבים בעיר „שום" על אשר יכלימוהו תמיד ויחשבוהו למשוגע ורבים מהילדים ירדפו אחריו ויקראו אחריו מלא באין מפריע ובאין מכלים דבר.

וישלח הרב את השמש לקרוא לשמואל, ויבקשהו השמש בכל העיר כיום תמים ולא מצאהו, ויהי גם הדבר הזה לפלא.

III

אנה הלך שמואל? אנה פנה? הן מיום הולדו זה שלשים שנה, לא יצא מהעיר אנה ואנה ועתה נעלם פתאם ואיננו. הלא דבר הוא! והו נפקד איש אחר, כי אז בלי ספק ידעו כלם אנה פניו מועדות, כי כל אנשי העיר יכירו איש את אחיו כבני בית אחד או משפחה אחת ואיש, איש יודע מהשבות רעהו ותחבולותיו; כי עיר קטנה היא „שום" ואנשים בה מעט, והיה כי יזורר איש בחזקה בקצה האחד ונשמע הקול בקצה השני. ילד כי יולד או אדם כי ימות וידעו כל אנשי העיר לשמוח או להתאבל, כי יחלה איש ו תפללו כלם בעדו, וכי ירפא וישוב לאיתנו ושלח איש, איש את ברכתו אליו. וכי יעזוב אחד את העיר ליום או יומים וידע כל אחד לאן הוא הולך ואנה פניו מועדות. אך את שמואל לא זכר איש ולא העלה על לב, כי מי זה יישים לב לאומלל מבטן ומוכה ונגוע מרחם? מי זה יתהקה על שרשי רגליו וישמר ארחותיו?

אמנם כן, אומלל הוא שמואל מיום ניחו מרחם אמו, כי אף

אם לא נאבק מלאך אלהים עמו ולא נגע בכף ירכו בהיותו עצור בבטן, בכל זאת ידעה המילדת ברגע הראשון לצאתו לאור באור החיים, כי צולע על ירכו יהיה כל הימים, כי רגלו השמאלית היתה קצרה מהימנית. אביו מחוללו פייטיל היה ידוע חלי ימים רבים ואת ערשו, עריש דוי, לא עזב, כמו רתק אליה בעבותות האהבה. ורק כאשר נולד לו הבן, אשר יירש את נחלתו, עצר רעה וינון, רק אז עזב את ערשו ואת בנו לאנחות וילך למנוחות, לעולמו, עולם האמת, ואמו צביה לא הביטה אל בנה מחמדה, כי היתה עורת בשתי עיניה, רק האזינה לקול בכיו ותהלוין לו שד ותיניקהו ותקרא את שמו שמואל לאמר: ישמע אלהים בעניי ויחלצני מן המצר. יגדל נא הנער ויהיה לי לעינים. אף אמנם היה לה לעינים, כי בהיותו בן חמש שנים כבר סבב עמה מדי שבוע בשבוע בעיר לארכה ולרחבה לדפוק על דלתי נדיבים. ותשמח בו אמו ותתגאה מאד, אך שמחתה היתה עד ארגיעה, כי בשנת השבע לחיי בנה נקרא נקראה לבוא אל אישה בעולם הנשמות. ומני אז נשאר שמואל ילד יתום משולח ונעזב ולא נמצא לפניו איש טוב, אשר יאספהו ברחמים אל ביתו.

ויואל לשבת בבית ההקדש, ששמה גרו גם אבותיו, שם התרועע את חנן השוטה, אשר רוח רעה נחה עליו ולא דבר עם איש דבר, כי אם אל נפשו וכל היום היה קורע פסות ניר וידבקן לאצבעותיו וחטמו ומצחו. וחנן זה הגדול ממנו לא נגע בו לרעה, כי איש שקט אוהב מנוחה היה חנן ועצל מאד, על הארץ יישן ופת הרבה יאכל ומי מדמנה ישתה, ורק כאשר יתקף עליו הרעב, יצא מן החור ללכת אל חצרות הבתים לאסוף שם לחם ועצמות, אשר תשליכנה הנשים מבית המבשלות. וכלבים רבים ילווהו. כי יודעים המה אשר לב נדיב לו ואתם יחלק חלק כחלק, ועדת הכלבים האלה היו שומרים לראשו. עוטרים ונוטרים אותו מימינו ומשמאלו. ואוי לו להקרב אליו אם עלה על לבו דבר בליעל להתגרות בו, כי

הכלבים היו נכונים לבלוע אותו חיים, ועם הכלבים יישוח חנן יומם ועמם ישכב לנוח בליל.

גם שמואל פרנס את עצמו ככלב וכעורב מהלחם היבש, אשר אסף בבתים. ותדבק נפשו בחנן ויהי שומרו וצלו על יד ימינו, ועל כן קראו אנשי העיר גם לשמואל הקטן בשם הכבוד: מְשׁוּגָע! אבן לא משוגע היה שמואל, כי לב מבין היה לו לו למרוהו, וגם ידע לענות להורפיו דבר ויענה עזות גם לאיש גדול, עשיר ונכבד, אם נגע בכבודו, ייש אשר קלע אל המטרה ולא החטיא, ולולי קראוהו משוגע, כי אז אל נכון קראוהו בשם עז פנים והצוף. אך מי זה יקציף על משוגע ויגער בו? ועל כן לא זעף לב איש עליו. אולם אם ידע שמואל להלהם בלשונו החדה והמרוטה את הגדולים בפגעם בו, הנה קצר יד היה להשיב מלחמה שערה את הקטנים, כי הילדים השובבים בדרכי לבם, שדרכם ללכת ולהזיק, מררו את חייו לא בזעם לשונם, כי אם בחלוקי אבנים, אשר אהבי לידות בו, ובכל עת לכתו ברחוב כתרוהו הרדיפוהו מנוחה הדריכוהו ויקראו אחריו מלא: משוגע! משוגע! ותקצר רוחו מאד וישאל את נפשו למות. ויש אשר דמה בנפשו באמת, כי משוגע הוא, ויצדיק עליו את הדין ויקבל באהבה את הבוז והלעג ולא שעה אל הילדים ולא חרה אפו בהם ולא קצף. וגם רבים מהילדים נלאו מרדוף אחריו כל היום והשלימו אתו וייש אשר נתנו לו מהמעדנים ומהממתקים אשר אכלו, והוא שר לפניהם את התפלה „מי שברך" או „אב הרחמים" כאשר ישיר החזן בבית הכנסת, ומני אז נעשה ההרגל לשמואל לטבע שני לשיר בעד פת לחם או אגורת נחשת.

ויחקה שמואל את החזנים אשר שמע ואת הבדחנים אשר ידע ויחקה גם את נחמן „חוטם" *) המנגן בכנור ואת זלמן

*) בערים הקטנות ישא כל אחד עליו כנוי אחר נוסף על שמו ושם בית אביו ובית משפחתו, כמו דאג דאגו אנשי העיר לו פן לא די יהיה לו בשמו ושם אבותיו ועל כן בדו מלבם כנוי מיוחד בעדו, אשר יתאים אל

„הבתולה“ המהלל בחליל ואת קלמן „פשטידה“ המכה בתף. והיה כי יאמרו אליו: היה נא, שמואל, כנור לשיריך! אז ישלח שמואל את ידו ויהפוך את אזנו כמו תקן יתקן את הכנור ובידו השניה ימשוך את חטמו ובאצבעותיו ידפוק על שפתיו ואחר כן ישרוק בפיו ויצפצף כצפור ויהמה כדוב ויגעה כשור וינער כחמור ובשני אגרופי ידיו יכה על לחייו המלאות רוח ויוציא קול עב כקול התף, והשומעים יצהקו מקרב לבם ויתענגו מאד וישליכו לפניו איזה אגורות.

ויהי הדבר הזה למקור חייו ובכח הזה הלך גם אל בית הכהן הנוצרי ואל בית השוטר וישר לפניהם ויתהולל וישתגע וירקוד בעגל ובגדי כפות, כי רגלו השמאלית הקצרה מעט מאחותה הימנית לא יכלה להתחרות אתה. והאדונים האלה התענגו על היהודי הקטן הזה ומשכרתו מהם היתה שלמה.

רק כאשר גדל שמואל ויהי לאיש וידע הכלם, אז עזב את מעשי תעתועיו ולא אבה לשיר עוד בעד כסף נמאס אך את בית הכהן הנוצרי לא עזב, כי שמה בבית המבשלות מצא לעת מצוא ארוחה ערוכה לפניו וגם נדבה הגונה.

וכה הלך שמואל בחשך ימים רבים ויהי נחשב בעיני כל להולל ומשתגע עד אשר נתעלה שמו על ידי הנער דוד ורבו רבי ירוחם, כי צדיק כביר ונסתר הוא.

אך איהו? אנה הלך? אנה פנה? העלה בסערת השמימה? אם נקבר בגי ואיש לא ידע את קבורתו? או כובב הנהו בארצות לתקן עולם במלכות שדי? שמואל, איכה?!

תבונת נפשו. וכאשר יאמר, למשל, איש אל רעהו: „ילד ילד ליוסף בן שמעון לבית נחשתן.“ ורעהו לא יבין ברגע הראשון על מי ישא הבריו, אז יוסיף לאמר: ליוסף „גוי“ ואז יבינהו כרגע.

IV

ואל בית הרב נקבצו ובאו נכבדי העיר להתפלל מנחה גדולה, לשוחח ולהשתעות ולהשתאות על דבר הסוד הגדול, אשר גלה רבי ירוחם על ידי תלמידו דוד על אדות שמואל, כי בית ועד היה בית הרב לנכבדי העיר בכל יום לפנות ערב זמן מנחה, כאשר היה להם בית נעציל הבנוי לתלפיות בטבור העיר וכאשר היה בית הרחין לכל אנשי העיר בכל ערב שבת, ובהתאסף אנשים רבים אל אחד מבתי הועד האלה, אז נשאו דעם למרחוק וידברו על גוי ואדם יחד ועל אל אלים דברו נפלאות, ויפקדו על צבא המרום במרום ועל יצורי האדמה על האדמה ועל שדי שחת בעמקי שאול. אך עתה לא דברו במלחמת אדום וישמעאל ולא ביהודים האדמים היושבים מאחרי להרי חשך ולא בבני משה ובני דן, אף לא בכוכבא דשביט עם זנבו הארוך אשר דמות מטאטא השמד לו שנראה אז בשמים, כי אם בשמואל, וכל אחד התאמץ להוכיח, כי לבו נבא לו כבר, אשר שמואל זה איננו ככל האדם כי אם או כלו חייב או כלו זכאי, וטבע הענין מחייב כי כן הוא.

— ואני אדמה — אמר אחד — כי לא רחוק הוא שמואל מאתנו וכי בתחנה הקרובה אלינו „אבנר-עוין" נמצאהו, כי מאז אשר ינהרו אנשים למאות ולאלפים מהערים הגדולות אל התחנה הגדולה הזאת לגור בה ותהי לעיר גדולה, נפגויש שמה לפעמים גם את שמואל, אשר מעודו לא ידע לעזוב את עירנו, ועתה אל נכון עזב אותה ויבחר לשבת בעיר החדשה.

— גם אנכי כן אדמה — אמר השני — כי שמואל אוה את העיר החדשה הזאת למושב לו, להנן עליה לבל תפרוץ שמה הכפירה פרין, כי העיר או התחנה הזאת עומדת על אם הדרך ומסלות רבות תצאנה מקרבה לערים הגדולות מכל עבריה, למאסקוי ובריסק מסלה אחת, לווילנא וראָוונא מסלה אחת

ולביאליסטאָק מסלה אחת, ומי יודע כמה עוד מסלות תצאנה מקרבה? ואנשים שונים יבאו אליה יום יום ויביאו אליה עמהם מנהגים חדשים, אשר לא שערו אבותינו ואבות אבותינו. אך עירנו מה היא כי יישכון בתוכה? הן גם בלעדיו נשמור דתנו ולא נפיר תורה וכל רוחות הכפירה שבעולם לא יזיזו את אמונתנו מקרבנו, אף גם זאת, כי בהיות שמואל בעירנו, כבר אולי החלו רבים להתחקות על שרשי הליכותיו וכבודו הלא הסתר דבר, לכן התחמק ויצא ממנה וילך אבנר־עוצה ושמה לא יישים איש עליו לב ויוכל לסובב בעיר באין מפריע.

— ומדוע לא נשלח איש עתי אבנר־עוצה אחריו להביאהו אלינו?

— לזאת נשאל נא את פי הרב בראשונה.

והרב יצא מחדרו. אשר התבודד שמה לבל יפריעוהו מלמודו, אל חדר האנשים להתפלל מנחה בצבור. וכאשר שמע מפיהם כי יש להאמין אשר שמואל ימצא באבנר־עוין. אמר אליהם: מהרו מחר בבקר ולכו אבנר-עוצה וקחו אתכם את שמואל אלינו. כי דבר גדול לנו אליו.

הבקר אור וימהרו שנים אנשים ללכת אבנר־עוצה ויבקשו את שמואל וימצאוהו ויובילוהו אל בית הרחץ וירחצוהו למשעי ויחלפו את שמלותיו ויביאוהו עירה „שומה“ ויציגוהו לפני הרב.

ושמואל לא התפלא על הדבר הזה, כי לא פעם ראשונה זאת היא לו כי גם לפני שלש שנים לפני „הימים הנוראים לצעירי בני ישראל“, עת יקראו להבחר לצבא, גם אז, כאשר נפקדו אנשים שנים ולא באו לעמוד על הפרק. תפשוהו אותו ואת חנן השוטה ויגלחו את שער ראשם והחליפו שמלותם ויביאו אותם אל חדר הקהל ויתנו דברים בפיהם לדעת מה להשיב להשרים העומדים על הבחירה, וגם הוא וגם חנן רעהו באו אל הבחירה ולעמת שבאו כן שבו. כי לא נרצו בעיני השרים וישלחום לחפשי. אפס כי עתה

הביאוהו לא אל חדר הקהל כי אם לבית הרב, ושמלותיו לא שמלת איש מן השוק הנן, כי אם שמלות קדש אשר ילבשו אנשים קדושים: מעיל ארוך המגיע לארץ וכובע ומצנפת ואבנט חגור על מתנים. ובמלבושי כבוד כאלה הובא שמואל אל העיר אשר בחלה נפשו בה.

ויובא שמואל אל בית הרב, והרב צוה, כי יצאו כל האנשים מביתו וישארו רק עשרה, ובתוכם גם רבי ירוחם ואהרן המדקדק וצמח „בעל לשון" ושמחה האפיקורס; כי שלומי אמוני ישראל היו למרות הכנוים הנוראים, אשר נתנו להם אנשי עירם, ולא טמאו עוד את עיניהם בספרים פסולים ואת הספרים החדשים לא קראו, ועל כן בחר הרב בם כי יהיו על יד ימינו, ושמואל עמד כפסל שיש ולא דבר דבר, כי אם הביט בעיניו החודרות אל האנשים אשר סבבוהו...

— רבי-שמואל, מאורנו וקדושנו! — החל הרב לדבר בחרדת קדש וברעדה — סלח נא לנו ולכל עדת עירך על אשר הכלמנוך תמיד ורדפנוך חנם ולא נערנו בשובבים אשר הדריכוך מנוחה.

ושמואל שומע ולא יענה דבר, כי לא יבין עד מה.

— הפעם נגלה לנו — הוסיף הרב להטעים את דבריו — הפעם נגלה לנו, כי צדיק כביר הנך ואך סתר פנים שמת לך עד הנה.

ויעמיד שמואל את פניו ויאמר: רב לכם, רבותי, רב לכם להתל בי. החסרי משוגעים אתם, כי חרדתם את כל החרדה הזאת להביא אותי הלום לצחק בי?

— חלילה, לנו, חלילה! — אמר הרב בקול כמתחנן — עד בשחק נאמן כי לא נהתל בך, כי מי אנחנו כבדי עון ופשע כי נעיז להלעיב בך?

— אבל, בשם ד'! מה זה חפצתם ממני? — צעק שמואל בקול זר — הניחו לי ואלך, כי פה לא יכירני מקומי, וכבר חדל לי אורח כנער שובב ופרוע ולא אשיר עוד ולא ארקד בעד אגורת

נחשת.

והרב והאנשים התלחשו ואמרו זה לזה: הראיתם, איך לא יחפוץ שמואל להתגלות? נפצר נא בו כי יתן לנו, למצער, את ברכתו, כי ברכה מאיש כזה לא תשוב ריקם.

— אנא רבנו! — החלו האנשים גם הם לחלות ולחנן פני שמואל — אנא שב אתנו והשמיענו תורה גם תן לנו ברכתך.

— ברכה אין בידי לתת לכם — אמר שמואל בלעג — אך אם יש את נפשכם לשמוע תורה מפי, אותה אשמיעכם בחפץ לבי.

ודממת מות שררה בבית, והרב והאנשים עמדו לפני שמואל אשר ישב על הכסא ויפתחו את אזניהם לשמוע. ושמואל פתח את פיו ויאמר:

— וישב יעקב. ישיבה זו מה היא? אלא ראה יעקב את כל האלופים, אלופי עשו אחיו, אשר סבוהו ככלבים, ויאמר: איכה אמצא לי מפלט משני עזי נפש האלה? ולפיכך ישב, כי סגולה בדוקה ומנוסה היא להנצל מכלבים רעים. ולכן, רבותי, הנני יושב גם אני! השמעתם?

הדברים יצאו מפי שמואל, וצחוק אדיר התפרץ מפיות האנשים אשר נמצאו בבית, מלבד הרב ורבי ירוחם, אשר הורידו ראשיהם לארץ ויאנחו מר על עלבונה של תורה. ושמהה האפיקורס אמר: „הלא אמרתי לכם, כי הנער דוד יוליך שולל אותנו כלנו״.

— וגם אנכי — אמר אהרן המדקדק - גם אנכי לא חפצתי להאמין בכל העת בכל דברי דוד כי אמת וצדק המה. והמאמין בכל דבר פתי הוא ואויל.

— כן לא האמנתי גם אנכי — אמר צמח „בעל לשון״, אשר לו גם ידע את שפת עבר, כי אז אל נכון כתב את הדבר הזה בכתבי העתים

רק הרב ורבי ירוחם עמדו כחולמים בהקיץ וידיהם על לבם ועיניהם סגורות ואף קול אחר העיר אותם מתרדמתם. והוא קול

גבריאל הפרוש הלומד בבית המדרש, אשר התפרץ אל בית הרב ויקרא: אכן נודע הדבר!

— מה נודע? — שאלו כלם.

— כי הנער דוד שובב הוא ופוחז וריק.

— מה? באר נא דבריך!

— כי הנער דוד הוליך שולל את רבו ימים רבים, כי הוא גנב יתגנב בכל יום בבית המדרש ויחפש בספרים את רבי קושיותיו ב„שיטה מקובצת״ ב„צל״ח״ ב„תורת החיים״ ושאר ספרים, למען הרעים את רבו ולהביא אותו במבוכה, ושמואל מה הוא, כי תבקשו תורה מפיו? במה נחשב הוא? טפו! משוגע היה ומשוגע יהיה כל הימים.

ויקם שמואל ויקרא בקול כתרנגול „קוקוריקו״! ויצא מן הבית, והנערים הרבים, אשר חכו לו, לווהו בכבוד גדול ויקראו: הידד! הידד! אחריו התגנבו כל האנשים לצאת מן הבית, ורק הרב ורבי ירוחם נשארו בבית מוכי עורון ותמהון, ומי יודע ומי יחוש את אשר רחש לבם בעת ההיא.

ומני אז חדל דוד להקשות קושיות ולהלאות את רבו, ורבי ירוחם חדל לספר את ספוריו על אדות הצדיקים הנסתרים לפני תלמידיו, וכאשר העלה איש לפניו את זכר שמואל קצף עליו מאד ויחרק שן, אפס כי מלבו עוד לא סרה האמונה, כי אם חזקה על אחת שבע, כי שמואל זה לא איש פשוט הוא. והיום ההוא, אשר הכלים שמואל אותו ואת הרב, די לו להחזיק באמונתו כי כן הוא, כי אמנם צדיק מסתתר הוא, ורק כי מן השמים לא חפצו, כי יתגלה שמו, ועל כן שמו את הדברים המרים האלה בפיו, וגם דברי גבריאל הפרוש לא הועילו לשרש את האמונה הזאת מקרב לבו. רק על דבר אחד זעף לבו כל הימים, על אשר נסה את ד׳ ויחקור במופלא ומכוסה ממנו.

אמנם איש צדיק תמים היה רבי ירוחם, אף הוא היה צדיק הרבה...

רֶוֶרֶנְד לֶמֶךְ.

או

הַבַּטְלָן.

I

הוא קורא את עצמו בשם „רעווערענד למך“ ואנכי אקראהו בשם „למך הבטלן“ — וכן יקראו אותו אנשי עירי מן הקצה האחד עד הקצה השני, והשם הזה נאה לו מאד, ולו גם לא יקראוהו אנשי עירי בשם הזה, הנה גם אז לא יכלתי לכנות אותו בשם אחר.

למך הוא כבן שלשים שנה, רע תאר ודק בשר, פניו חורים וצנומים, חטמו דק וחד בקצהו, עצמות לחייו שפו, עיניו לא תנוחינה בחוריהן, מצחו יִשתרע למעלה ומדי דברו יעביר תמיד את חלקת ידו עליו, פיו פתוח לרוחה ושתי שנים כפולות תראינה מצד הלחי הימנית זו על גבי זו כאריח על גבי אריח ומצד הלחי השמאלית תראה שן רועה ורעה המפיצה גועל נפש. משפתו התחתונה יזוב ריר תמיד על סנטרו ועל זקנו העשוי במספרים. לשונו לא תמהר לדבר צחות ושפתיו לא ברור תמללנה, כי אם פרצות תצאנה המלים מפיו ובחפזון גדול כמו מלאך ה׳ רודפן, ובעוד אשר לא יצליח לבטא את המלה הראשונה והנה תבוא אחריה השניה גם השלישית עד כי תצטרפנה למאמר בלול חסר ההבנה, כי תחסרנה לו מלות הקשור או היחס ויש אשר גם „הנושא והנשוא“ יחסרו בו.

בהיות למך בן חמש שנים, כבר נבאו עליו, כי לא לגדולות נוצר, במלאת לו עשר שנים קראוהו נער אוילי, בהיותו בן חמש עשרה הובא אל אחת הישיבות בליטא ויהי מאוכלי „ימים“, בית איש יומו, ראש הישיבה קרא אותו בשם הכבוד „גולם“, ובני

היישיבה שמוהו למטרה לחצי לעגם, ולמך שמע חרפתו ולא השיב ויהי מן הנעלבים ואינם עולבים. וייש אשר נהפך לב בני היישיבה לאהוב אותו ולמשוך לו חסד, יען ידע לעשות להם חנף ויהי מהיר וחרד לשמוע בקולם ככלב נאמן לאדוניו.

את מי יישלחו הבחורים לגנוב נרות אם לא את למך? מי יטאטא את בית היישיבה, אם לא למך? מי ילך אל גרונה האלמנה לקנות פול מבישל בעד בחורי היישיבה אם לא למך? ומי היה בכלל השעיר המשתלח, אשר נישא עונות כל הבחורים? כמובן, למך! ועל כן לא מנעו ממנו החברים את הענג מלהתענג בחברתם וייש אשר נתנו לו לשאוף את עישן הטבק פעמים אחדות מקצה הסיגארעט טרם השליכוהו מידם, כי נגעה האיש בקצות האצבעות וייש אשר גם נתנו לו לטעום מהממתקים אשר הביאו להם הנשים הרחמניות והצדקניות בצפיתן, כי יקבלו שכרן בגן עדן בגלל העניים שמהם תצא תורה — ותביאנה תמיד אל היישיבה תופינים ולביבות ועוד מעדנים ומאכלי תאוה שנותרו מסעודתן. ואז הטו בחורי היישיבה חסד גם ללמך ויתנו גם אותו לגעת בממתקים, ואף כי לא חדלו בכל זאת מלהתל בו, אפס כי לא מרוע לב עשו ואת כי אם מטוב לב ולמרבה השמחה. ולמך מקבל באהבה גם הלהג וההתולים גם את הממתקים וייש אשר גם לצון יחמוד לו לברח את חבריו ואז, כמובן, לא יגע בכבודם כי אם בכבוד נפשו אשר השכין לעפר, ויהי להם כהולל וכבסיל־אדם אשר בהצרות הפריצים בני פולין.

להגות בתלמוד לא מצא למך נטיה טבעית בנפשו. רק אהב לקרוא את השערים שעל הספרים, למען דעת את שמותם ושמות מחבריהם, גם אהב להכנס לתוך דברי חברו, שבגלל הדבר הזה ויתר ששת הדברים שנמנו באבות, זכה לשם „גולם”, שעטר לו רבו — ויהי נדריש ללא שאלוהו נמצא ללא בקשוהו, ובני היישיבה לא לבד כי לא קצפו עליו בעד הדבר הזה, כי אם עוד עזרו על

ידו והפיחו בו רוח החשק לדבר וידבר עד כי היה לשחוק לכלם וגם הוא שחק עמהם, ישחוק צדיק תמים, כמו השחוק ממנו הוא והלאה,

— שתי השטות „תגרי לוד“ ו„מפך והזמה“ קשות וסבוכות הנה מאד — יחל אחד הבחורים לחות דעת,

— אשר בשתי ה„מסכתות“ בבא קמא ובבא מציעא שבסדר נזיקין — יכלה למך את דברי חברו, בחפצו בהתגלות לבו להראות לכל, כי לא נבער מדעת הנהו ויודע הוא הכל.

— ובאיזו מסכת תמצא השטה „תגרי לוד“ ובאיזו — השטה „מפך והזמה“? — ישאלהו הראשון.

— חכה נא! חכה נא ואחוך, הנה..הנה... — ולא יוסיף לדבר עוד ופניו החורים יתאדמו מעט, אך עד ארגיעה, כי במלאת פי כלם צחוק, יצחק גם הוא ויצטדק בשחוק, כי לא נטל עליו להראות את כל בקיאותו בפעם אחת.

— מכל הספרים האחרונים אשר נדפסו על דרך הפלפול והחדוד, יתר שאת להספר „אורים ותומים“ — הביע אמר אחד מבני הישיבה.

— אשר לר׳ יהונתן מפראג הוא אייבשיץ — סיים למך את דברו למען רעהו.

— ועל מה אדני הספר הזה הטבעו? ישאלהו המדבר.

— הנח לו, ללמך, הנח לו! —— יענו בצחוק אחדים מהשומעים — די לו ללמך אם יודע הוא את שם הספר והמחבר כי אך מן השערים ישאב למך את רבו חכמתו וימצא מאה שערים.

ושמעיה ילק את הריר הזב מעל שפתו ויקרוץ בעיניו ויעקם את חטמו החד ואת שפתיו העבות כמו לעג ילעג לנפשו וכמו מחכמה ידבר, ויהי בעיני חבריו כהולל וכסיל-אדם.

ולא אך בספרי הגאונים כי אם גם בספרי השכלה היה למך

בקי מאד, וידע כי הספר „שירי תפארת“ הוא לנפתלי הירץ ויזל ו„האמת והאמונה“ - לאדם הכהן, וכי סמאלענסקי היה עורך השחר ולִיליענבלום כתב את ספרו „חטאת נעורים“, אף כי על השער כתוב השם צלפחד בן חושים, וכי מענדעלי מיכר ספרים, הוא ר׳ שלום יעקב אבראמאוויץ, הוא ולא אחר, והספור „ערב פסח“ הוא לרמ״א שאצקים, אף כי על השער נמצא השם זעליקאוויץ; כללו של דבר, למך ידע את הכל, אפס כי לא ידע אך שמות הספרים ומחבריהם, אבל מעולם לא קרא ולא שנה ולא ידע מכל הכתוב בספרים פנימה, עד מה.

כאשר מלאו ללמך עשרים וחמש שנים נמצא לפניו איש, אשר לא הביט אל מראהו ולא השגיח אף לא התבונן אל חכמתו ותורתו ויאספהו ברחמים רבים אל ביתו ולמזכרת אהבה נתן לו גם את בתו הבגרת לאשה וגם נדה נתן לו: שני שטרי אניה והוצאות הדרך הרחוקה לאמריקה, ששם גם נכה רגלים ימהר לרוץ כאילה שלוחה וערל שפתים ימהר לדבר צחות בלשון מדברת גדולות, החלש יאמר גבור אני והמלמד — סוחר אנכי מנכבדי ארץ, ובל עני שביישראל יישכב על דנרי זהב. . . . וגם גבר לא יצלח לכל בלמך ימצא שם, אל נכון, ענין לענות בו על נקלה.

אכן למך לא לגדולות נוצר, כמו שנבאו עליו בעודו ילד וגם בארץ החדשה לא מצא את הברכה אשר אליה התפלל חותנו, ויעבוד עבודות רבות ולא עשה פרי. גם היה מלמד דרדקי, גם מכר שטרי גורל גם היה שמש להברה. ובכל אשר פנה לא הצליח. ומני אז השליך את יהבו על העיר ולא יעשה מאומה, כי אם יחניף בחלקלקות לכל איש ואשה, אשר יפגוש ומהלכים לו בבתים רבים ומביא להם חדשות ובהמיה ישמן חלקו וגם את נפשו ונפש אשתו ובניו ימלא. ועל כן יקראו אותו בכל העיר בשם למך הבטלן, אכן הוא לא יסתפק בשם הזה, ועל כן מצא לו שם אחר נאה ממנו וזה הוא השם אשר בחר בו: „רעווערענד למך“!

II

מה יש לו, ללמך הבטלן, צדקה להקרא בשם רעווערענד? הן לא רב ולא מגיד ולא חזן ולא שוחט הוא, אף לא מוהל ומסדר חופה וקדושין ולא מזכיר או שמש לאיזה חברה הנהו, אף גם לא בדחן ולא שדכן ולא סוכן לאיזה מכתב עתי הסובב בערי המדינה הנהו, ולא . . . ; אולם, אם יש לפלוני צדקה להקרא בשם פּראָפעסאָר. ולאלמוני לכנות את עצמו בשם דאקטאר ולפלוני לבחור בשם פלוסוף ואיש לא בא לבקש מהם חשבנות רבים: מדוע יקחו למו קרנים ויבחרו להם ממבחרי השמות עלי אדמות, אשר להם צלצל נעים? למה זה יגרע חלק למך כי נשאל ממנו צדקה? הן בארץ הזאת השמות לא בכסף ולא במחיר יקנו וכל הרוצה לטול לו שם נאה יבוא ויטול וכן הוא גם למך בטלננו.

אף אמנם יש בלמך נצוין רעווערנד, כי מי הוא מהעדים הראשונים אשר יחתם על הגט אם לא למך? מי הוא אשר אותו יקראו להיות שליח בית דין או לחלק מודעות הפורחות באויר בעיר אם לא את למך? ומי הוא אשר יבוא, והוא לא קרוא, על כל תנאים וחתונה וברית מילה ועל כל משתה ושמחה, שיהיה בעיר. אם לא למך? ובאמת אמרו כי כל עיר ואם בישראל יש לה למך שלה, וכל עיר אשר אין בה איש כלמך יוצאת מכלל עיר וכל משתה ושמחה אשר יפקד שם למך שלנו, אז המשתה איננו משתה והשמחה איננה שמחה.

בבקר בבקר יצא למך לפעלו ולעבדתו עד ערב, ועבודתו לא קלה היא, כי מי הוא האיש באמריקה, אשר יתפוץ ואשר יוכל גם אם יחפוץ ללכת בטל כל היום מן הבקר עד הערב? ולמך הן לא יעשה דבר. כי אם יקח מקלו בידו ומקלו זה יגיד לו אנה יועיד את פניו.

למך הולך ואין איש עמו. הולך לאטו ויריח באפו ההד, אם

יש ברית־מילה ברחוב זה או ברחוב אחר, עד אשר ימצא את אשר יבקש. שמה, כמובן, הלא יכיר את מקומו (כי מי זה לא ידע את למך?) ויתנו לו מקום לשבת אצל השלחן לאכל עם כל הקראים יחד, וכטוב לב הקרואים ביין ויחלו לחזות מהתלות ולדבר חלקות וגם למך לא ינקה מזעם לשונם ומתצי לעגם, אז יחמוד גם שמעיה לצון וישלח את עקיצותיו ללב הבווים ולועגים לו, ויש אשר יקלע על המטרה ולא יחטיא, אך אין איש אשר יזעף עליו, כי פי למך הוא המדבר ומי זה יקצוף על הולל וינער בכסיל אדם? זאת לא זאת, כי אם גם יציגו בתוך הקערות, אשר לרב ולחזן ולמגיד ולמוהל, גם קערה בעד למך, ומי שיברך את „המי שברך" לא ישכח גם את למך, כי האם לחנם יכתת למך את רגליו לבוא להתעלס בשמחת בעל ברית המילה ומאומה לא ישא בעמלו? והאורחים הקרואים בטוב לבם ובנדבת רוחם ישליכו גם אל קערת למך אגורות אחדות, ויש אשר ימצאו בתוך האגורות גם כפתרים אשר השליך איזה לץ תחת האגורות, אך למך יגר גם את הכפתרים בחפניו לאמר: אותם אתן לאשתי „היפה בבנות" והיא תדע עת לכל חפץ ובמכנסי בני הקטן יכירו מקומם.

אחר אכלו וברכו ברכות המזון ילך אל ברית איש אחר עד אשר תכלינה כל הבריתות ואז ימהר לרוץ לביתו ויתן לאשתו את האגורות גם יוציא מצלחתו רקיקים וכנף תרנגלת וזנב דג מלוח, אשר הצליח לטמון בצלחתו ואין איש רואה, ואחרי כן ישוב לעבודתו שנית ויתהלך ברחובות העיר, הלוך ורנן הלוך ונגן בקול דממה וישגיח מן החלונות ויציץ מן החרכים, אשר בבתי המלון אם יש שמה פנים חדשות, והנה, האח! יש ויש! ולמך יבוא אל הבית פנימה ויתודע את עצמו לפני האורחים ויושיט להם את ברטיסיו אשר עליהם כתוב לאמר:

רורנד למך בן בוזי

מפיץ מודעות ודרוש לכל חפצי איש ואיש... רחוב...

ומה חפצך, אדוני? ישאלהו האורח.

חפצי? — יענה למך בשאלה? — חפצי? ומה יהיה חפצי? הן אנכי אינני חפץ במאומה, כי אם כל ישעי וחפצי הוא למלאות חפצי אחרים, וכאשר ראיתי, כי כבוד אדוני זר הוא בעיר הזאת וזרו לו דרכי אנשיה לכן אמרתי אסורה נא אליו להורות לו הדרך, לתת לו עצה או גם להיות נכון לשרתהו עד שידי מגעת. כי אנכי נהירין לי שבילי העיר ואוכל להיות לעזר לאדוני, יישאל נא כבודו בכל העיר אם יש איש טוב ממני, ואם צריך הוא להודיע את מחברו או לדפס מודעות ולחלקם בעיר, הנה אנכי אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל...

ואחרי אשר יכביר מלים עד בלי די, יבין האורח אל מה יישא למך את נפשו ויתן לו רבע שקל דמי קדימה בעד טרחתו ויאמר לו, כי יישוב אליו לעת אחרת ולמקום אחר, ולמך גם כן יבין את אשר לפניו, וילך לו לבלי שוב עוד אל המקום והזמן, אשר הועיד אותו, כי אם ילך אל בית מלון אחר, או אל בית הרב או אל בית החזן או השוחט; בבואו אל הרב, יביא אליו דבת יתר הרבנים רעה ואל השוחט יביא דבת כל יתר השוחטים רעה ואל החזן יביא דבת יתר החזנים רעה, והמה יאמינו בו כבדברי האורים, ישכל דבריו אמת וצדק; כי למך מסיח הנהו לפי תומו, ודמות כבשה תמימה ורחל נאלמה לו. ואיככה זה יוכל כסיל־אדם כמוהו להוציא מפיו דבר שקר? והרב והחזן והשוחט יודו ללמך מקרב ולב עמק בעד החדשות, אשר הביא אליהם, (המה יקראו את הדבות — חדשות,) אף יתנו לו מנה יפה, כי יכמרו רחמיהם עליו, האומלל, הנגוע ברעב, ולמך ישק למזוזה ויצא מן הבית בשלום וילך אל הרב האחר ואל החזן האחר ואל השוחט האחר, וישנה וישלש את מעשהו וכל אחד יאמין בו ובדבריו ויודה לו וישלח לו איש איש כנדבת לבו. ככה יעשה למך כל הימים.

ולא אך אל כלי הקדש כי אם גם אל החניות ואל החדרים

ואל הסופרים בעתונים יבוא למך תמיד ויביא חדשות מחדשות שונות וירבה חנף ומכלם ישא משא ומתנת יד, ולא רבים המה, אשר ישימו אל לבם, כי למך הבטלן זה, הוא דרכו לילך ולהזיק ולסכסך משפחה במשפחה ולעורר מדנים ולהפיח קריה, והאחדים, אשר הכירו את תכונת נפשו, זרוהו כמו דוה ויגרשוהו מעל פניהם. אך למך הכלם לא ידע ובוש לא יבוש, יודע הוא, כי עליו לכלכל את אשתו ובניו ומחיה אחרת אין לפניו. וכל כחו אינו אלא בפיו ובלשונו הנלענה; עוד זאת, כי גם נוקם הוא כנחש וישיב נקם לצריו ולמשנאיו ישלם, ובעת אשר יקבל באהבה את הבוז והלעג, בעת אשר הנהו כאסקופה הנדרסת לכל איש, וכמו אין איש בתבל אשר יוכל להרעימו ולהכעיסו, וכמו לא למענו תהיינה המלים: „חרון, אף וחמה“, ישלח לשון אפעה וילך רכיל ויוציא שם רע על אלה אשר יכלימוהו ועל כן שומר נפשו ירהק ממנו, ויפה חרז עליו פיטן אחד את החרוזים האלה:

חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן
פְּגִיעָתָן — פְּגִיעַת שָׂטָן.
הֵם שֶׁחָבְלוּ בַּאֲחֵרִים,
פְּטוּרִים, זַכָּאִים וּכְשֵׁרִים.
וַאֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בָהֶם,
חַיָּבִים, אֲשֵׁמִים לְעוֹלָם,
וְלֶמֶךְ הַבַּטְלָן הַגֹּלָם
מְחַבֵּל אֶחָד מֵהֶם.

הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ.

א

כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות.
(גיטין צ. ע״ב).

ויהי בימי הרעש, בפרוע פרעות בישראל, בשנת המשת אלפים שש מאות וארבעים ואחת, ישבה אשה אחת בחדר קר וקצר ידים, בבית ישן, אשר קירותיו כבר נפלו לולי הָעַמודים, אשר תמכום וסמכום מכל עבריהם, באחד הרחובות הצרים והעקלקלים, אשר בעיר נהרדעא, היושבת על נהר נעמן במדינת ליטא — והשפוך את נפשה בחיקה ותדבר על לבה לאמר:

„אין אומללה כמוני בכל הארץ, לו הייתי אלמנה, לו שֻׁלחתי מבית אישי בספר כריתות, לו גם הייתי מחזירה על הפתחים, כי אז לא הייתי אומללה כאשר הנני; אז גם אלהים ואנשים רחמו עלי ומה גם הורי היקרים, אשר לכל בי חיי רוחם, ואף משנאתם לאישי קפצו באף רחמם ממני....אך עתה, הה! הנני אסורה לאיש, אשר כל היום לא תשכנה רגליו בביתו ולא יזכור ולא יעלה על לבו, כי עליו לכלכלני עם העוללים אשר בעצב ילדתי לו, ורק עלי השליך כל יהבו, עלי, על אשה הדלת אונים ורפת כח, על אשה קשת רוח ומרת נפש, ועלי לבקש טרף למעני, למענו ולמען הילדים בעמדי כל היום ביום קר בחנותי הדלה והרקה; והוא? הוא הלא יצוד זבובים כל היום! הן יקח הגבר הזה, אשר לא יצלח לכל, אף כי כח ואון לו באצבעו הקטנה רב יותר מאשר בכל גויתי, ילך

לו יחד עם אחוזת מרעיו המרעים לצחק בקוביא, ישחק ויצחק מטוב לב, כי מה יחסר לו ומה מנו יהלך? עוד מעט ויבוא הזולל והסובא הזה הביתה וימצא ארוחה ערוכה לפניו על השלחן, ואף כי ארוחה דלה ורזה היא, אך הן היא לא אכל ארוחה טובה מזו גם בבית אבותיו.“

ומדי דברה הוציאה מטפחתה מחיקה ותמח את דמעותיה.

„אך לא!“ — הוסיפה לדבר בקול עוז, עד כי הילדים חרדו לקראתה, כמו חשו לעזרתה.

„אך לא! לא לנצח אהיה רתקה באזיקים לבן מביש הזה! אדרוש כי יתן לי ספר כריתות, כי גם אכול יונים צלויות בכל יום לא טוב, אף כי לרות דמעה כל הימים. לשוא אצעק חמס תמיד, לשוא אזעק ואשוע, הוא כמו פתן חרש יאטם אזנו, כמו לב אבן לו ובשרו נחוש, שטף דברי הרבים אליו לא יגיעו וכהומיה וסוררת הנני בעיניו ולא ישים עלי לב אם אשחק ואם ארגז...... הוא באחת ומי ישיבנו.. ... הנה הוא הולך, אשמע את צעדיו, טוב! עתה אראהו לדעת כי גם לאשה אין אונים הכח והעוז לעמוד על נפשה, היום הזה יהיה יום האחרון לאגודתנו!......

הדלת נפתחה ואיש כבן שלשים שנה בא אל הבית והאשה הביטה בו בכל שאט בנפש ותרק בפניו.

— ערכי השלחן, חנה! כי רעב אנכי, אמר האיש בקול מצוה ובקשה גם יחד.

— כתר נא זעיר! מדוע מהרת כה לבוא הביתה, גרונם מחמדי? ענתה חנה בבוז וקלסה, הלא תחכה עד אשר אשבור רעבונך, הבה אריוך דמעתי, אאכילך צרותי ומבשרי תשבע, האך זאת?

— את הדברים האלה אשמע מפיך לא בפעם הראשונה, ענה גרונם בשפה רפה. אבל אנכי אין את נפשי כעת לשמוע עקיצותיך ומהתלותיך השמעת? ערכי השלחן!

— ערכי השלחן! שנתה חנה דבריו ברגז קולה, לא שפחתך הנני, כי אעבוד כל הימים למלא בטנך כי תחסר, הן איש אתה ועליך לכלכל את אשתך ועתה הגד נא, כמה כסף נתת לי היום אישי, אישון עיני? מה הרוחת בשבוע הזה ובשבוע שעבר ובחדש שעבר ובשנה שעברה? ועוד תעיז לאמר: „ערכי השלחן!“ כמו כל תעודתי היא אך לערוך לפניך שלחן; לא, יקירי, היום לא בשלתי ולא הכינותי למענך מאומה, ואתה לך לך אל רעיך לצחק בקוביא.

— גם את המליצה הזאת שמעתי מפיך פעמים אין ספורות ומה בצע כי תהמי פתיות וכל תדעי מה? האם תדריכיני בדרך טובה? הן כל דבריך יקח הבל, ישא רוח ולמה זה תשחיתי דבריך על אזן לא שומעת?

— לכן לא אשחית עוד דברים חנם, ענתה חנה בזעף אף ובשצף קצף, כי אם אביט עליך כעל „עז נפש ההולך על ארבע“, הישמע כזאת? אם ידעת כי אזלת ידך למצוא מחיתך לא היה לך לקחת אשה! איך לא תבוש ולא תכלם, אם איש חזק כמוך ישב בחבוק ידים בעצלתים וישען על אשתו כי תכלכלהו!

— האמיני לי, חנה! אמר נרונם בלעג, כי גם אבוש וגם אכלם ומה אעשה עוד? כאשר אבינה לי, הוסיף לדבר, תנחמי ותנהמי על כי בי בחרת מכל הבחורים, הלא? ואת הדבר הזה הראית לעין כל בכל פעם אשר הלכנו אל בית הרב למלאות בקשתך כי אשלחך מביתי, גם דמעותיך, אשר פרצות יצאו מעיניך, בראותך את הסופר ואת העדים העידו, כי תשמעי מוסר כלימתך, על כי נפלת לחבל לבן עולה כמוני ועל כן אמרת בבכי לאמר: לא אקח הגט ולא אבה להגרש, כי אוהבת אנכי את אישי ואך השטן, ינער ד׳ בו, השיאני להתאונן על נפש יקרה כמוהו, הלא כה דברת לא אהת האין זאת, יונתי תמתי?

— ואתה בן מביש, לא תבוש להגד שקר אשר כזה? צעקה חנה בחמתה, האם לא אתה הוא האיש, שכרע לפני ברך בכל עת

והבטיחני, כי מן הוא והלאה ייטיב דרכו ועם שונים לא יתערב, אך מה אדבר אל סורר ומורה כמוך? שלחני לחפשי! תן לי ספר כריתות! עוד היום גדול, נלכה נא אל בית הרב ותראה, כי לא אמרר בבכי, כי אם אלך בשמחה, כבתולה למחול, לקבל מידך ספר הכריתות ואז אשובה אל אבי עם הילדים, אשר אך למענם נשאתי וסבלתי עד כה; שמה בבית הורי לא אירא רע, כי מצבם, הודות לאל, טוב מאד וכאשר אך אפטר ממך, אז ינחמוני וירחמוני וימצאו למעני משלח יד, אשר ממנו לחמי אמצא.

— לכן גם אנכי לא אכרע עוד ברך לפניך, אמר גרונם בחמה לא מסתרה, טוב הדבר! גם אנכי אחפוץ להיות חפשי ואת חפשי לא אמכור בעד כל הון. כלה ונחרצה! מהיום והלאה זרים אנחנו, את תסירי אבן מעמסה מעל שכמך ואנכי לא אשמע עוד מוסר פיך וריב שפתיך. קומי ונלכה אל הרב ואשלחך מביתי, או אמר בשפה יותר ברורה, את תשלחיני מביתך ואלך באשר אלך, לי אחת היא!

ויקומו וילכו אל הרב ויבאו הסופר והעדים ויכתב הגט לשמו ולשמה ולשם גירושין וינתן אל יד חנה והמזבח הוריד דמעות.

ב.

חורף. רוח קר נשף מצפון בכל תקפו ועזו, פני הוצות העיר פטיש-גבור, אשר בארצות הברית, כסו בשלג, ומחלקלקות הקרה מעדו הרגלים, זה נפל וזה קם. הבנים השובבים ילדי היונקים יעשו למו כדורים משלג לירות במו על הרוכלים העברים, העוברים והסובבים עיר ובגמלים ישאו על כתף משא לעיפה ויכפו כאגמון ראשיהם וכל גביהם.

„הה, ארור יום אולד בו!״— התאונן רוכל אחד, שסבב בעיר והזות פניו העידה עליו כי חדש מקרוב הוא — „הלזאת באתי אל הארץ החדשה, כי אכתת את רגלי כל היום ואשתחוה

אל הנשים הלבנות גם הכושיות, כי תקיננה דבר מה מסלי, ואשיש אלי גיל, כי אצלח לעורר רחמים עלי, ערל השפתים, אשר לאלם יחשבוני וכעני המחזיר על הפתחים הנני בעיניהן ותקחנה במחיר חמש אגורות מחטים ממני? הה, קצתי בחיים מרים כאלה! הנה אסובב עיר ביום קר כזה וכל עצמותי תרחפנה, ואף בעד המיישים אגורות (חצי שקל) מכרתי סחורה, וכמה הרוחתי? אף עשרים אגורות ובעדן עלי להשיג לי מלון ומזון, אך הן אין עוד כח בי ללכת, כי סמר בשרי מקור ומכפור אשר חדרו אל נפשי פנימה והקור גדול מאד ומשליך קרחו כפתים. לא! לא אוכל לרכול עוד ביום הזה, יעבור עלי מה! אשוב אל בית מלוני! ומדי דברו הפנה שכמו לשוב, והנה כדור שלג עף ויך אל מצחו.

— אוי ואבוי! צעק האמלל מפחד פתאום, והנה כרגע סבוהו כדבורים נערים קטנים עם גדולים, וינועו בידיהם בקלסה, בהקותם את התנועות הטבעיות, אשר ליהודים, ויעוו פניהם ויקראו אחריו מלא: Sheeney! Moses! (שיני! משה!) — האמלל נבהל מאד, שניו רעדו וברכיו דא לדא נקשן.

„הוי בנים שובבים, ילדי פשע! —“ קראה אשה אחת בשפת אנגלית נלענה, אשר כמלאך מושיע הופיעה אל המחזה הזר הזה, — הניחו את האמלל ואם לא תעזבו מקומכם כרגע, אלך ואקרא את השוטר ויאסרכם...

— גם את „שיני“ הנך, קראו הילדים ויאריכו לשון לעומתה, וינוסו אחד אחד אל הרחוב השני להתנפל על רוכל אחר, אם יפול בידם. אפס להתגרות עם אשה יראו לנפשם, כי גדול כבוד האשה בארץ החדשה וכל הנוגע בכבודה לא ינקה.

בעינים מפיקות תודה הביט האומלל בפני מושיעתו ולא ידע לבחור מלים לדבר אתה, אך היא הוציאתהו ממבכתו ותאמר אליו בשפת היהודים המדוברת: „אל תירא ואל תחת, כי הנערים לא יגעו בך לרעה עוד, עת אנכי נצבת עמך בזה“.

— היהודית את? האח! ואנכי חשבתיך לאחת מנשי הארץ, יען תמהרי לדבר צחות בשפה הארץ, אשר לא אבין בה אף מלה אחת: ד׳ ישלחך הנה אשה טובה וכבידה, יאריך ד׳ ימיך, כי הכלבים הרבים האלה סבבוני ויאמרו לשים קץ לחיי. הה! ידי ורגלי קפאו מקור וגם משאי לא יחממני, כי מאומה לא סברתי היום. והנה הכית ד׳ כי את הנערים הפראים הפרועים לשמצה האלה, הזאת היא ארץ החפש, אשר לשמה ולזכרה תאות כל נפש? ואיה חופשה? אי שמים!

— אל תדאג — ענתה האשה — הן הוכלים רבים אחרי יוכים כמוך בראשית בואם ועתה יתענגו על עשר ואשר, גם אתה אל תאמר נואש, כי עוד רב הדרך לפניך. אך ראשית כל הגד נא לי מאין באת ואיפה היית בארצך?

— מעיר נהרדעא, גברתי, באתי ושמה הייתי ימים רבים.

— מעיר נהרדעא? האח! הלא בן עירי אתה, כי גם אנכי מנהרדעא הנני; ועתה הגידה נא לי, אורח יקר, מי המה אבותיך, כי אדעם?

— אבותי לא בנהרדעא יגורו, אך חתן הייתי לפלטיאל אבן-כסף. — ענה הרוכל.

— את פלטיאל אבן-כסף ידעתי, כאשר אדע את חמש אצבעותי — ענתה האשה — אך מה תאמר „הייתי“, האם חותנך מת?

— לא, הוא חי עודנו ובריא, אך אנכי לא עוד חתנו הנני, כי...כי גרשתי את אשתי.

שחוק קל עבר על פתחי פי האשה בשמעה את דבריו האחרונים, ותשאלהו אם יש לו בנים.

— שני בנים ושלש בנות — ענה הרוכל באנחה, וכמו איש, אשר יחפוץ לשכוח דבר מה ובלי חמדה יזכרהו ויעלהו על דל שפתיו.

— ואת אבותי תכיר בנהרדעא, הוסיפת האישה לשאול.

— ומי המה אבותיך?

— הידעת את שלמה הר ההר?

— אם אדע את הגביר הזקן ר' שלמה הר־ההר, תשאליני ומי לא ידעהו, הן שמו נודע על ארין רבה.

הוא אבי!

— אביך הוא? — שאל הרוכל בתמהון.

כן, אבי הוא, ידעתי כי תתפלא: מה לבת הגביר מנהרדעא באמריקה? אך עוד חזון למועד, עוד אספר לך, לעת מצא, את קורות ימי חיי ולא יפלא עוד בעיניך, איכה באתי הנה.

— אין אומר ואין דברים בפי העט לתאר את עליצות הרוכל בשמעו, כי אשה אחת, שהיתה בעיר מגורו בליטא, עומדת לימינו ותדבר עמו, וגם הרוכל לא יכול לתאר את רגשות נפשו באומר ודברים, כי קול מליו נחבאו והדבר לא היה בו לענות לה, ואך לאות תודה לקח את ידי האשה וילחצן.

— הלא תבויש ותכלם, גבר לא נכסף, — אמרה האשה אליו — לעשות כדבר הזה בחוין, הבה אקחך אל מעוני ושמה נדבר. נשוחח ונשתעה יחדו, ומדי דברה משכתהו אחריה ותעל אתו על אחת העגלות אשר למרכבת־ההשמל ויסעו יחדו עד בואם אל הבית אשר גרה בו.

ג׳.

— פשוט את אדרתך מעליך, בן עירי. — אמרה האשה אל הרוכל, בבואם הביתה — וקרב אל האח והחם את עצמותיך הנקפאות ואנכי אכין ארוחה למעננו.

— רב תודות לך, גברתי, אך אנכי לא אוכל לאכול אתך, כי בעלת בית מלוני הכינה למעני ארוחה ועלי לשלם מחירה, אם אכל ואם לא אכלנה.

— בי העון, אנכי אחטנה, אך אתה פה תשאר וסעדת את לבך, כי על כן באת בצל קורתי.

— לו יהי כדבריך, ענה הרוכל, אשר לא הרהיב בנפשו עוז להשיב פניה.

— הנה כי כן אהבתי אמרה האשה בקול נצחון, היִשמע כזאת, אשר יפגוש איש בבן עירו ויעזבנו לנפשו. הן לו גם בא אלי אחד האכרים מאחד הכפרים אשר בארצי, גם אז שמחתי עליו כעל כל הון ומה גם בפגשי אורח יקר כמוך, אשר הכרת פניך תענה בך, כי לא בזעת אפך אכלת לחם וידך הקטנות והנקיות תגדנה, כי היית איש נכבד בארצך, האין זאת? הנך מחריש ושתיקה כהודאה דמי, ועתה הגידה נא לי, בן עירי, מה שמך כי אדע?

— שמי הוא גרונם לבית פניעאל.

— הא־הא־הא! ושמי היא גרונה, צחקה האשה על כי נשתוו בשמותם, אך נשימה נא קין למלים. הוסיפה לדבר בראותה את בן עירה עומד כחולם חלום בעינים פקוחות ובפה פתוח, הן, כאשר אבינה, רעב הנך, כי גם אלי בא כוסף האוכל, על כן שב אל השלחן אתי יחד ונסעד את לבבנו, נאכל ואחר נדבר.

בפיה דברה ובידיה מהאה, כי הגישה בספל לחם, חמאה וגבינה ודבדבניות מרבכות בנופת צופים. מאכל תאוה לאמעריקאנים, גם תה וקפה ושכר הקריבה אל השלחן ויאכלו וישתו וישבעו.

עיני גרונם אורו מעט, כאשר החם את עצמותיו ומלא בטנו החסרה, ויספר לגרונה את כל המוצאות אותו בדרך נסיעתו ואת כל העמל, אשר נשא על הגבול, והצרות אשר סבל מהסוכנים בהאמבורג והמכאובים, אשר נחל על האניה, והתלאה, אשר מצאתהו באמריקה, שזה שלשה שבועות מיום בא אליה ולא ידע מרגוע; וגרונה הקשיבה רב קשב לכל הגה אשר יצא מפיו, ותנד לו ותנחמהו ותבטיחהו, כי תשים עינה עליו. אחרי אשר כביר מצאה ידה ויש לה רב.

— ואת לבדך תגורי פה, שאל גרונם. ואיה אישך? ובניך, אשר ברכך ד׳ איפה הם?

— במקרה אשר קרך קרני גם אני, ענתה גרונה בצחוק, כי שלחתי מבית אישי ובנים אין לי, אך, הודות לאל, כי גם מבלעדי איש ובנים אמצא מחיתי, גם יתרה אעשה לי, כי אך שלש שנים עברו מעת באתי הלום בעירום וחוסר כל, והנה הצלחתי לאסוף שלשת אלפים שקל בבית האוצר, ואת כל אשר תראה פה בהדר הזה לי היא. הגליונות אשר תראה, המטה הכבודה הרבידה הטובות אטון ניויארק, אשר לנגד עיניך. הכסאות, השלחן הערוך וכל כלי הכסף אשר עיניך רואות עליו לי המה, ועתה לכה אתי ואראך את שמלותי אשר עשיתי פה, ומדי דברה לקחתו בידה והביאהו אל הארגז הגדול ותפתחהו, והנה שמלות משי רבית הערך נראו ב קר תפארתן, ואחר כן היציאה ארגז קטן ותפתחהו, ודנה הבריקו לפניו חלאים מעשי ידי אמן בבריק נגהם ובנועם זהרם, חלי כתם ופז, עדי זהב ואבן יקרה: וכל אלה—התהללה גרונה—ידי עשתה, לי לבד המה ואין לזרים אתי. תחי אמעריקא! יהי שם קלומבוס מבורך מעתה ועד עולם! ומה אהבתי את תכשיטי אלה! אח! אך המה יוסיפו לי חיים וענג.

— ה׳ צוה לך את הברכה, אשה כבודה, אך אכבדה נא לדעת מה מעשיך ומשלח ידיך?

— מעשי ומשלח ידי? — ענתה גרונה, רוכלת הנני ככל הרוכלים! אך לא אשא משא על כתפי כמוהם ולא אהיה למטרה להצי השובבים כמוהם, כי בעת אשר כל הרוכלים הע רים אך יגון ואנחה מנת כוסם וגורלם, הנה תתעננה הרוכלות העבריות על רב טוב, כי ידי הנשים על העליונה באמעריקא וכפתגם האמעריקאני: „הנשים בראש" (Ladies first) ואנכי כבר נודעתי לנשים רבית מבנות עם הארץ, אשר תקנינה רק ממני כל הדבר הדרוש להן; ולא דברים קטני ערך אמכר, כמו כפתרים, מספרים, מסרקים,

מולנית וכבינים ובדומה, אשר יישאו הרוכלים בילקוטיהם, כי אם חפצים יקרים מאד: שש ומשי, כלי זהב וכלי כסף ושמלות, צעצועים וכלי שעשועים ועדיים, כי רק לנשים עשירות אמכר כחורתי והנה כשאול לא תשבענה, הבי! הבי! תאמרנה לי, והיה, כי תתפצנה הברמה יודיעוני ואנכי אביאנו אל בירן בלי כל עמל ויגיעה ומשכורתי שלמה ובזה שמן חלקי.

— אף אמנם מאושרת הנך, אמר גרונם, וישבע ביום אברך את ד׳ על כי הקרה אותך לפני, ואנכי אמרתי אבד נצחי ותחלתי נכזבה, וכזה אובד אתעה כל הימים, וכבר נואשתי מראות בטובה, אף עתה זרחה לי השמש ומרפא בכנפיה, כי את, אשה טובה ומיטיבה, נתת אימון בלבי לקות ואקוה. כי עוד אראה חיים בארץ החיים, ובמה אכף ואקדם לך? קצרו שפתי מלהביע לך תודה אחת מני אלף, לשוני לחכי דבקה ודברי לעו מהוציא רגשותי וברכותי, אך אנכי לנצח לא אשכחך ולא אשכח את היום הזה ואת כל תגמוליך עלי.

— הוי, פושק שפתים! אמרה גרונה בצחוק, עוד לא עשיתי לך מאומה ואתה תתן לי אלפי תידות, ואנכי הן אף תודה אחת לא אבקש ממך, כי אם קרבתך חפצתי, יען נלמודה הנני בעיר הזאת גם אני באין מכיר ומידע, ועל כן שתי אל ניל כי מצאתיך, בן עירי. ועתה הנה ביתי פתיח לפניך לרוחה תמיד, הוסיפה לדבר בראותה איתו מתעתד לשוב לבית מלונו, והיה כי תדרוש דבר מה, תבוא אלי ולא אשיב פניך ריקם. בוא אלי מהר לעת הערב, עת אשוב מן השוק.

— חיי בטוב, גברתי! — אמר גרונם בלחצו את כף גרונה — חיי בטוב!

— לך לשלום! אל תשכח לבוא מהר אלי, לך לשלום!

ד.

כל הלילה לא יכלו לישון גם גרונם גם גרונה. גרונם לא נתן שנה לעיניו, כי תמונת גרונה לקחה את לבו. וגרונה לא יכלה לתת תנומה לעפעפיה, כי פני גרונם קנו כליותיה.

— מה מאשרה היא גרונה — חשב גרונם בלבו — כי תתענג על כל טוב ומה אמלל אני, כי דל חלקי בחיים, ואין לאל ידי אף למלאות בטני כי תחסר. ובכל זאת הביטה בחמלה אלי, אל העני ונכה רוח, וכמו נגיד קרבתני, מה טוב לבה ומה נעימים מדברותיה!

— מה מאשרה אני — אמרה גרונה בלבה — כי יש לי כל ומה אומלל הוא גרונם הריש, אשר לו אין כל וזרו לו דרכי הארץ ושפתה, ובכל זאת מאשר הוא ממני, כי הוא עודנו מלא כח עלומים גם יש לו בנים ואנכי כבר זקנתי והודי נהפך למשחית ואלך ערירית. הה! למי איגע כל היום? ולמי אני עמלה ומה יתרון בכל עמלי?

וזכרונות רבים עלו מתהום הנשיה על לב גרונם. ויזכור את ימי נעוריו ואת פחזותו, את חתונתו וספר כריתותו. ויזכור את מסעו ואת כל התלאות אשר השתרגו עלו על צוארו בשנה האחרונה, ויזכור את בניו ובנותיו, אשר עזבם בחיק חנה, אשר אהבה נדבה, והיא גם היא אהבתו, אך האהבה נהפכה לאיבה, מעת אשר שחת דרכו. בארחו לחברה עם פוחזים וריקים ובשבתו במושב לצים, ויזכור כי עליו לשכוח את כל אשר זכר, ויתחלחל מאד ורוח מגור עברה עליו ותסמר שערות בשרו — ויאנח.

וזכרונות רבים מימי העבר עלו על לב גרונה ותזכור את ימי נעוריה בבית אביה הגביר, עת צדה נפשות ביפיה וביפעתה, ותזכור את מאהבה הראשון, בחור יפה עינים וחסר לב. אשר הלכה שבי לפניו ותשפיל כבודה והודה ותברח מבית אביה עם דודה, אשר אחרי הללו יפעתה, עזבה; ותזכור את אישה הראשון, אשר

אך שנה אחת היתה עמו יחד, כי בשנה השניה בא המות ויחטפהו מבין זרועותיה, ותזכור את אישה השני, אשר היא בגדה בו וישלחנה, ותבוא בברית דודים עם השלישי אשר כמו בנה אבן שואבת משך אותה ותרץ אחריו ובו לא בגדה באשר הכבינה. כי אם הוא בגד בה. ובעמל רב הצליחה להוציא גט מידו ואז שבה אל בית אביה. אך גם שמה לא קדמוה בזרועות פתוחות, לא הכו אליה לחבקנה, כי אמה כבר מתה, ואשת אביה השניה הביטה אליה בכל שאט בנפש וגם אביה הראה לה פנים נזעמים, ועוד בירה השני נתן לה די כסף, כי תעזוב את ביתו ותלך אל אשר יהיה רוחה ללכת. ותזכור את היום, שבו עזבה את בית אביה ותשבע, כי עד עולם לא יראה פניה: ותסע אדעססה, ותלך קיובה, ותבוא לורשוי, אף שמה פניה לקרית מלך רב, לפטרבורג המעטירה, גם סבה כל הערים הגדולות, אשר בארצה ותגר גם באשכנז וצרפת ואנגליא, והזמן האכזר, אשר לא ישא פנים, גזל בכל פעם ופעם חלק אחר מיפיה: רוח החן, אשר היה שפוך על פניה, חלף הלך לו ושערות לבנות בכסף נשקפו מבינות לתלתליה, אש העלומים שקעה בבות עיניה ואחדות משניה נשרו, כי כבר ספרה ארבעים וחמש פעמים קיץ והורף בימי חייה. ובראותה כי אין לה עוד שבר באירופה גמרה אמר לנוע אל ארץ החדשה; ותזכור את הימים הראשונים לבואה לאמריקה, עת לקחה שני כלי חורי מלאים כחורה ותרכול ותצלית ותרויח מדי יום ביומו שלשה או ארבעה שקלים כי נכמרו רחמי הנשים היונקות (yankees) על האלמנה העזובה, אשר עליה לכלכל חניטה יתומים קטנים (כן ספרה בכל בית בבואה), וכוז הלכה מחיל אל חיל ובכל אשר פנתה הצליחה. אך מה יתן ומה יוסיף לה זאת, אם גלמודה ושוממה היא?—הן ללכת לבתי משחק ולבוא בסוד עליזים לא מצאה עוד חפץ, כי נפשה כבר אבלה, נבלה, ומה מאד התאותה לשבת בית! אך מי זה יפרש כנפיו עליה? יאלפי רעיונות ומחשבות מרבבות באלה לא הגיתיה

לישון ותקו לאור בקר.

וגם גרונם קוה לאור בקר, אך למגינת לבו ארך לו הלילה מאד ויתהפך מצד אל צד, עד אשר פנה הליל מקום ליום הבא וקוי אור השמש חדרו מבעד לחלונו אל חדרו.

אולם אם הלילה מנה עמל למו, הנה ערב להם הערב הבא, כי גרונם, אשר שבע נדודים כל היום עדי נשף, מהר בערב כחץ מקשת לבוא אל גרונה בת עירו, והיא גם היא חכתה לו בכליון עינים, וכמו מכירים ומיודעים מימים רבים ישבו וישוחחו חד את אחד וידברו ויספרו וישפכו את נפשם, שמחתם ותוגתם איש בחיק רעהו וימתקו למו הרגעים, אשר ישבו יחד.

וכה עברו שלשה חדשים מאת אשר נפגשו יחד, וגרונה כבר למדה את גרונם את מסחר הרוכלים, כי הלכה אתו אל הסוהרים המוכרים סחורה בהקפה, אשר אתם סחרה. ותערב ערבה בעדו לתת לו ככל אשר ידרוש, גם הוליכתהו אל בתי מכיריה האמריקנים ותציגהו לפניהם בתור איש ישר ונאמן; וכה החל גרונם ללכת מחיל אל חיל. כי הרויח רב יתר מדי מחית נפשו ויעש יתרה לו ובכל ערב וערב יבוא אל גרונה ויתענגו בחברת רעים וידידים וישחקו בקלפים — אהובי נפשו מאז, או כי הלכו אל בתי המשחק או לנשף חשק ועוד תענוגות כאלה, אשר בכל פנה נפגשן בערים הגדולות בארץ החדשה.

— שמע נא גרונם יקירי — אמרה גרונה פעם אחת — לו לעצתי תשמע, כי עתה איעצך לשכור לך מעון ליד מעוני.

— ומה יאמרו הבריות? — שאל גרונם ויקרץ בעיניו.

— מה לך ולבריות? הלא כבר היינו למלה בפיהם ולכן נטל עלינו לתת את האמת בפיהם לבל ישקרו.

— ואנכי — אמר גרונם — הן כבר אותה נפשי להיות שכן קרוב אליך...

פני גרונה התאדמו מעט ותויט לו ידה, ובלי נשמע קולם,

במו ביד נעלמה — שפתים בשפתים נגעו.

ובאחד מכתבי העתים אשר בארץ ההדשה בשפה היהודית נדפסה „חדשה" בזו הלשון:

פטיש־גבור, תרמ״ב.

„האשה גרונה הרוכלת, אשר הצליחה בעת קצרה לאסוף רב כסף ממסחר הרוכלים, באה במסורת ברית הנשואין את איש „ירוק" אחד ושמו גרונם.

„ואף כי כבירה היא ממנו לשנים, בכל זאת זכה הוא במקחו כי כסף רב לה לכלכלהו ולמלאות כל מחסוריו. והיא גם היא זכתה במקחה, כי אף אם ירוק הוא וערום כצאתו מבטן אמו, אך תחת זאת צעיר הוא ממנה לימים, ותחשב זאת לה לאשר, כי מצאה איש אשר יאסוף את חרפתה ויפרוש כנפיו עליה".

הכותב גדי בן סוסי".

ה׳.

מי הוא זה האיש הבריא, אשר להיים עגולות ואדומות לו, אשר כסה פניו בחלבו ויעש פימה עלי כסל, העומד בכותל המזרח בבית התפלה? זה הוא גרונם גבור כפורנו, אשר נחת שלחנו מלא דישן וכוסו רויה, כי כבר היה להבר לחברות ולאגודות שונות ובבית התפלה מקומו בצד המזרח, אשר אל זאת יתפלל כל יהודי, ויהי גם למשנה לראש החברה וינחל כבוד, כי לאט לאט לקח את כל הרכוש מידי אשתו, והיא לא כהתה בו והכסף ענה לו את הכל. וגרונה ראתה ותשמח בלבה על הגאולה והתמורה, כי תחת אשר באביב ימי חלדה היה רוחה כנחל שוטף ובסופה וסערה היתה דרכה תמיד ובדבר אשר בחרה היום בחלה בו למחר, הנה עתה אחרי אשר הזקנה קפצה עליה, להייה קמטו ושערות ראשה נחפו בכסף ודמה הדל לרתיה בקרבה, חפצה להיות חיי מישרים, חיי משפחה, ותרא מרגוע כי טוב ומנוחה כי נעמה ותתן לאישה את רכושה

ואת כל מסחרה אשר עסקה בו, ויהי הוא המכלכל, הזן ומפרנס והיא — המאושרת.

אך האשר הוא כענן בקר וכטל משכים הולך, וההצלחה היא כחציר גגות שקדמת שלף יבש, כי עב עבר על שמי הצלחתה ויחשיך את עולמה בחייה, והעב היה רק אגרת קטנה ככף איש, אשר באה לגרונם מעיר נהרדעא אחר שבע שנים מיום עזבו את ארץ מולדתו.

יותר מעשרים פעמים קרא גרונם את דברי המכתב ויהי סר וזעף ולא אכל ארוחת הצהרים.

— גרונם יקירי, שאלה גרונה, מדוע פניך זועפים? מה זה רוחך סרה ואינך אוכל?

— אין דבר, ענה גרונם.

— ומה היא המכתב אשר טמנת בצלחתך? אנא הגידה!

— הבל נדף! רע אחד שלחהו אלי.

— תנה לי ואקראהו.

— הוא כתוב עברית ולא השמעי את לשונו.

— אם כן תרגם נא לי את דברי המכתב.

— בשם ד'! הניחי לי.

— אבל לא ארף ממך עד אם תקראהו לפני.

— טוב הדבר, ענה גרונ , אנכי אקרא באזניך ולא עלי יזעף כבך אם לא תתענגי עליו.

— יהי אשר יהי, אך קרא!

ויוציא גרונם את המכתב ויקרא כדברים האלה:

„נהרדעא שנת תרמ"ט.

„גרונם! האמת היא השמועה אשר מעבירים עליך לאמר: כי עשיר גדול הנך באמעריקא וכי לקחת לך את בת הגביר הר ההר לאשה? ועתה הגידה לי מדוע ישחת רחמיך מצאצאיך, אשר עזבתם זה יותר משבע שנים ותזנחם? בתך הבכירה כבר הגיעה לפרקה

ובנך הקטן מכלם הנהו בן שלש עשרה שנה היום, ואתה אם אב הנך, איה רחמיך? אמם האומללה יושבת בחנותה, בקיץ יאכלנה השרב והקרח בחרף, ותשיש אלי גיל אם תמצא בצוק העתים האלה אך לחם לאכול ובגד ללבוש, ומה לה לעשות להילדים ולא עשתה? ואתה בוש והכלם, אם יש בושה וכלמה באמריקה כי לא תדאג לטובת בניך בנהרדעא, כי כאשר שמעתי אין לך בנים מאשתך החדשה. אך אקוה כי אחרי אשר כביר מצאה ידך הנה עתה תפתחנה ותשביע לבניך רצון. ידידך.........

— הוי פתי! — אמרה גרונה אל אישה — ומדוע ירע הדבר בעיני? האם לא ידעתי מראש, כי יש לך בנים? זאת לא זאת! המכתב הזה עוד יתן שמחה בלבי ותקוה נשקפה לי, כי לא אהיה משלכת לעת זקנה. ועתה איעצך, כי תשלח אחרי בתך הבכירה ותקחנה אלינו והיתה לנו לעזר לא מעט בביתנו, עד אשר תמצא את דודה ובחירה, ואחר תשלח אחרי בתך השניה וכה תעשה לשלישית וגם לשני בניך תעשה כן, כי תקחם אליך אחד אחד יבואו ויעבדו ויביאו לנו את הכסף ופרי ישוה לנו, ואנכי הן זקנתי ובנים יורשים אותי אין לי, ואתה הנך טוב לי מעשרה בנים וכל אשר לי לך הוא, ולמה תצר עיני מלראות אותך חובק את בניך?

וייטב הדבר בעיני גרונם, ועוד ביום ההוא קנה כרטים אניה וישלחו אל בתו הגדולה וכעבור שני ירחים באה אליו ויחבקה בזרועותיו. וזה האיש גרונם אביר הלב, אשר הקשיח את לבו מצאצאיו ולא זכרם ימים רבים, הנה עתה, בפעם הראשונה אולי לימי חייו, הורידו עיניו דמעה ויפול על צוארי בתו ויבך, כי האהבה, אהבת אב לבנים, התעוררה בקרבו בכל חמה ועזה ובעבור חצי שנה שלח אחר יתר בניו: שתי בנות ושני בנים ויביאם אליו ויחדה בשמחה את פניהם, עתה ראה גרונם את עולמו בחייו, כי היה אב לבנים, אשר לא גדלם ויתנאה בם ויהי מאשר וצולח עד מאד.

אן גרונה תמס הלכה, כי עתה ראתה ותוכח לדעת איך שגתה ברואה, לב גרונם לא הלך אחריה עוד וישכח כי מאשר לה עשה את הכבוד הזה ולולי היא שהיתה לו, כי אז אבד בעניו ואין איש שם על לב, ויהי לשוכח טובה וכל מעינו היה אך בבניו, וגרונה נשארה עזובה ועלובה, שוממה ובודדה ותהי כיתרה בבית, ובנותיה כעסוה גם כעס בעבור הרעימה ותהי מריבה בבית תמיד, והשלום — אשר אוה למושב לו בביתם — מהר לברוח, כי לא יכול לשבת יחד עם המלחמה אויבתו מאז, אי לזאת שמה גרונה פניה אל המלחמה, כי תושיע לה, ותלחם בכפויי הטובה, ופי גרונה חצים וזיקים, אש וגפרית וגחלים לוהטות, ותקלל את גרונם ותקלל את בניו ותקלל את היום, אשר הכירתהו ותקלל את אמריקה ואת קולומבוס גם יחד וגן העדן נהפך לה לתפת ולגי-בן-הנם.

וגרונם שת עצות בנפשו ויחשב מחשבות איך להסיר את הנגע מהבית, ויועץ את בניו ובנותיו מה לעשות, וכל היום המתיקו סוד והיא ראתה, שמעה ותבן לה ותעש חוזה עם עורך דין אשר נתן חכמה בלבה לדעת, כי גדול ויפה כח האשה לפי חקי ארצות הברית וכי „נאמנה היא כשנים עשר עדים", וכאשר ידעה גרונה את כחה, היתה נכונה לעזוב את גרונם ולערוך משפטה ודינה בבית המשפט, אם יקח מחוט ועד שרוך נעל אשר בבירת, מבלי שאול את פיה.

ויהי היום, כאשר נחר גרון גרונה ולא יכלה לצעוק על בת אישה הבכירה — ותמרט לחייה, וגרונם בחרונו ושצף קצפו, שבר את כל הכלים, שעמדו על השלחן, ותהי מהומה ומבוכה ומבוסה בבית, ויריבו ויתקוטטו ויתמרמרו, או אז הגישה גרונה עצומותיה אל השופטים, כי לא תוכל להיות עם אישה בבית אחד, ותדרש כי כלה יגרשוהו מן הבית, יען בעת, אישר אספתהו אליה, היה בערום וחסר כל, אף זכתה במשפטה, כי העורך דין הראה את כחו וגבורתו בדת ודין ומה גם כי „אשה" היא ולה משפט הבכורה וידה על בעליונה תמיד, אפס כי גם בת גרונם הקריבה משפטה על אמה

„הורגנתה" על אשר הכתה בחרפה לחייה ותדרוש צער ובשת חמישת אלפים שקל וגם היא יצאה זכאית, יען על המין היפה והחלש תחשב גם היא. וכאשר לא ידעו השופטים למי משתיהן יתת הצדק החליטו כי שתיהן צדקו יחדיו; ובכן אם חפצה גרונה באמת ובלב תמים לעזוב את גרונם, לא תוכל לקחת את כל הרכוש לה לבדה, יען כי הוא עמל בו כמוה ומה גם בשנים האחרונות, אשר הוא לבדו היה המוציא והמביא, ועל כן לשתים תחלק נחלתם.

— גרונה היתה שבעת רצון מתוצאות דבר המשפט ועוד ביום ההוא העריכו את כל רכושם והונם וכספם. ויחלקום לשני חלקים, חמישת אלפים, חמשת אלפים שקל לאיש.

ויקומו וילכו אל הרב, ויבואו הסופר והעדים ויכתוב הגט לשמו ולשמה ולשם גירושין וינתן ליד גרונה, אך אהה! שערי הדמעות ננעלו, כי:

כָּל הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ הַשְּׁנִיָּה,
אַף עַיִן בָּשָׂר אֵינֶנָּה בוֹכִיָּה.

ו.

הימים ימי האביב. הטבע כהן פאר כחתן והבריאה ככלה עדתה כליה. מלכת השמים — אשר צדקה ומרפא בכנפיה — האירה לארץ ולדרים עליה וקרנים מידה הפיצו אור יקרות על פני כל יושבי תבל וגם העיר נהרדעא היתה צהלה ושמחה, גם חנה העניה, סוערה לא נחמה, אשר רבת שבעה לה נפשה רעות וצרות בימי חלדה, גם חנה עצובת הרוח, אשר גם שחוק קל לא עבר על שפתיה זה ימים ושנים, גם היא שאפה רוח חדש וחיים חדשים.

המונים המונים יצאו לשוט בשדה ולהתהלך בגן העיר לרוח היום לשאוף רוח צח נעים וריח השדה ולהתענג על הדר הטבע.

הנצנים נראו בארץ והגנה זרועיה הצמיחה, הצפרים שרות

ומרננות, מצפצפות ומהגות, מקפצות ומדלגות מבד אל בד ומענף לענף. הזמיר מזמר משכיל וינצח בנגינותיו את כל בעלי הכנף, וגם בלב גבר, אשר דרכו נסתרה, באה תקוה וחפץ בחיים, והתקוה תרוממהו אל על ותבנה למענו מגדלים כמו רמים, ורוח חן תשפך על כל בשר ותגריש את הקנאה והשנאה — שנארת איש מרעהו. אשר תעורר מדנים, ותביא את האהבה בכנפיה, אשר תכסה על כל פשעים ולא ידחוק איש את רעהו ואשה לא תקנא ברעותה, כי הבריאה פתחה בידה הנדיבה את אוצרה הטוב לפני בניה — כל יצורי תבל. ותשביע לכל חי רצון.

בתוך כל הבאים לשוח בגן היתה גם חנה העזובה, אשר התהלכה עם אשה אחת באה בימים ותשוחחנה יחד.

— חנה יקירתי. אמרה האשה, עתה תראי, כי לא לעולם יזנח ד׳, ומה מאד יגל לבי כי משנה שמחות תשמחי ביתר שנותיך תחת כל התלאה אשר מצאתך עד הנה ונשאת בדומיה, אולם מה אעצב כי בעוד ימים אחרים תפרדי מחברתנו לנצח ותסעי ארצה החרשה; אך ראי השבעתיך, רעותי, כי תשלחי לי מכתבים תמיד ותודיעיני ממצבך שם.

— היי בטוחה, ענתה חנה, כי אשמור מוצא שפתי לכתוב אליך בכל עת; אך האמת אגיד לך, כי לא למען אנשא עוד הפעם אסע לאמריקה, כי אם למען בני האהובים אסע אל קצוי ארץ. אף המה יכתבו לי, כי אביהם הוא עשיר ונשוא פנים וכי רוב היהודים שם ישמרו את דתנו ויש להם בתי תפלה רבים כמו בארצנו, ואקוה כי יהיה טוב לי שמה ומדי דברה הוציאה מכתב מצלחתה ותקרא באזני רעותה את הטורים האלה:

„חנה! אל תיראי מנסוע לאמריקה, כי אשיבך על גפי מרומי ההצלחה, הימים הראשונים נפלו ועוד אינם, וצפי לימים טובים ונעימים......"

— אמן כן יתן ה׳ — אמרה האשה במועל כפיה, — עתה תראי

כי לא לעולם יזנח ד׳. אך ראי כי תקימי את דבריך לשלוח מכתבים..............................

ובעוד שני שבועות ירדה הנה באניה, ההולכת מהאמבורג לנוירק, ותסע לפטיש-גבור — אל גרונם..............

התם הספור? — ישאל הקורא החכם בתלונה, יען כי חכה וקוה לשמוע גדולות ונצורות.

כן. קוראי היקר, תם הספור. אך לאט נא לי ידידי הקורא, הנה לא מחיי העמים בראתי לי יצורי וגבורי לשחק בם ולא בעקבות סופרי העמים יצאתי למלאות ספורי דמים, גנוב ונאוף, גזול ורצוה ושפוך דם. אנכי תמונה מחיי היהודים נתתי לפניכם ואת אשר חזיתי — ספרתי.

גרונם החזיר את גרושתו, את חנה אשתו הראשונה נשא בפעם השניה, ובניהם שמחו ועלזו וישוררו בקול לאמר: האב „לקח את האם והאם לקחה את האב״.

חזיונות, מאמרים
ומכתבים.

מַחֲשָׁבוֹת וְדִמְיוֹנוֹת.

א.

....ואני יושב בחדרי וחושב מחשבות.

הספר דברי הימים לבני ישראל פתוח לפני, האותיות והשורות תצהירנה לנגד עיני, אולם לבי איננו הולך אחריהן. המחשבות והדמיונות צררו אותי בכנפיהן וישאוני הלאה הלאה לעולם אחר. הנני קורא את הקורות בימים ההם ורואה מעשים בזמן הזה; אתבונן להשכלת יהודי אלכסנדריה במצרים ואבינה לאהרית הריפורם באמריקה, והיו בעיני הפרושים לפנים כסופרים העברים היום, האסיים בירושלים כאנשי המוסר בסלבדקה, הצדוקים כחסידים והמתיונים כהמתאשכנזים. מחזה מול מחזה, בוגדים מול בוגדים, נרדפים מול נרדפים וגבורי הרוח מול גבורי הרוח... ומחשבות ממחשבות שונות תרדפנה אשה רעותה. עד כי לא אראה את הכתוב בספר, כמו הכיתי בסנורים.

הה! לא עליכם, אנשי מעשה, יצלול בים מחשבות, כי המעשה אחד הוא והמחשבות רבות הנה, עד אין קץ... הני חושב, חושב וחושב, הנני הולם בהקיץ, והחלומות יבוא אלי ברוב ענין והענינים יענו את נפשי מאד. הבה, אמרתי, אסגור את הספר אכבה את הנר; אשכב וישקוט לבי, אישן וינוח לי... אך מחכה אני לשנה ואיננה. לתנומה — ורחוקה היא מעפעפי. איכה, מלאכי המפיל חבלי שנה על עיני, איכה?

אך הס! קול איש דופק אני שומע. קול קרא לי: פתח לי!"

ואכיר את הקול, קול יעקב בן עירי הוא, אך מה לידידי זה בביתי באישון ליל? הלא יוקיר האיש הזה רגלו מביתי, כי אינני תמים דעים עמו. אנכי עודני מחזיק בתמתי עם שפתנו והוא כבר נתן לה ספר כריתות. כי מנעוריו גדל גם הוא על ברכי התלמוד כמוני ויהי מן הבחורים והטובים, גם רכש לו ידיעה לא קטנה בספרותנו, אך מאז באו ארצה החדשה היה לאיש אחר, ואל תתמהו אל החפץ! כל ימיו התיש את כחו בתורה ועתה יעבוד קשה כאחד הפועלים תחת ידי בעלים קשים ועל כן ידמה, כי רק בהמיר ארץ וחקיה ישועתו קרובה לבוא—ויבחר בתורת ק. מ... אך לא זה הוא הענין אשר אענה בו.

ואכיר את הקול ואמר: הדלת איננה סגורה על מסגר, בוא אלי ודבר דבריך.

ויעקב מכירי התפרץ אל חדרי ויוצא מחיקו קונטרסים קטנים, מגאלים ומלוכלכים ברפש וחלאה ויניחם על השלחן: ראה נא, מכירי, אמר אלי, ראה נא, את הספרים האלה הרימותי מאשפות, הצלתים מאפר ודשן והבאתים אליך, כי לי אין חפץ בהם."

העיפותי עיני על הספרים והנה ספרי אגורה הנם ומכירי הוסיף לאמר:

—„הלכתי בערב הזה ברחוב „שוק החזירים“ ונשים רבות מוציאות את האפר ואת האשפה החוצה, כי מחר בבקר יבואו המנקים את החוצות לבער את הגלל עד תמו, והנה הזהירו לנגה אור דחשמל הקונטרסים האלה לנגד עיני ואברך על ברכי ואוציאם מן גל האשפה ואביאם אליך; אך דע לך, כי רבים המה הספרים, אשר השארתי שמה מאשר הבאתי עמי, כי בשתי לחטט באשפה זמן רב. למען לא יחשדוני כי סוחר אני בבלויי סחבות. ורק הצלתי את „מנחם הסופר“ ואת „רבי שפרה“, את „הנגר הנאור“ ואת „לאה מוכרת הדגים“ ואת זה האחרון, אשר לא אדע את שמו, כי

השער היה מטונף מאד ואקרע אותו מעל הספר... אבל כמדומה לי כי הוא: „העניים המאושרים“, אומלל! היא היה שקוע בהלאה, את כל ידי טנפתי בהוציאי אותו.“

בה דבר אלי מכירי ויפן וילך, כי אין לדרכו. והספרים האלה מונחים על שלחני ואביט אליהם בחמלה וברחמים גדולים. הה. ספרים אומללים! חשבתי בלבי, האם לא גורל אחד לכם ולעם אשר יהגה בכם? מה אמולה את „רבי ישפרה“, האמונה עלי תרע. כי תחבק אשפתות בפלדלפיה ומה אומלל הנך „מנחם הסופר“, פה מפיק מרגלית. כי תלחך עפר באמריקה.

ואשאל את נפשי: מי הוא זה האכזר אשר השליך את החוברות האלה עם הסחי ומאוס? למה קנן? ומדוע בערן אחרי כן מן הבית? ומאד חפצתי לרוץ ולהציל את יתר הכפרים, אך מכירי בחפזו לא הגיד לי את המקום. מקום הרשע, ואנוד להם מאד ולבי כים נגרש.

ורבות מחשבות חדשות התרוצצו בקרבי, ואזכור מעשים רבים, מעשים בכל יום, מעשים רעים מאד; ואזכור מעשים מעטים. מעשים פעם ביובל, מעשים טובים מעט; וארע כי הרעות רבית הנה מאד והטוב מעט הוא מאד ולבי השקט לא יוכל. ואזכר כי בני ישראל נתבעין למשכן ונותנים ונתבעין לעגל ונותנים, רק כי למשכן ולכל דבר שבקדושה יתנו הפרוטות בקולי קולות ובעין רעה, ומעשיהם בספרים נכתבים, בעתונים נדפסים, ולעגל ולכל דבר שבטומאה יתנו השקלים בחשאי וביד נדיבה ורחבה, ועוף השמים לא יוליך את הקול ואין פוצה פה ומצפצף. לקנות כרטים ללכת אל התאטר, תאטרון דיהוראי, משגת גם יד העני שבישראל ויש אשר יקח אתו גם את אשתו ובניו, עולליו ויונקיו עם הצאצאים והצפיעות; ולקנות כרטים ללכת אל בית התפלה פעם אחת בשנה, תקצרנה גם ידי אלה, אשר כספם שמור אתם בבית האוצר. אראה בנחמה, אם לא ראיתי אנשים רבים באים לבקש כרטיסים הנם להתפלל במנין הירוע, שנוסד על ידי אנשי הצדקה והחסד למען העניים, והמה לא

עניים הם.

ואזכור את נשפי החשק לתמיכת העתונים המדאיבים לרוח היהדות כברקנים וקמשונים, אזכור את המאמרים המרים של הלבלרים המלגלגים על תעודת ישראל ועתידות האומה ואזכור... הוי, מה רבים המה הדברים אשר יעלו על זכרוני! ומה רבו ועצמו מחשבותי, דמיונותי וחזיונותי. מחזות איומים ונוראים, מראות מעציבים ומאדיבים, תמונות מגונות וציורים מכוערים. השודד שודד והבוגד בוגד ואיש איש את אחיהו יצודו חרם ולבי יתחמין וכליותי אשתונן... הלאה, מחשבות זרות! סרנה ממני! הנחנה לעיף... הוי, מה ארוך הוא הליל! לבי סחרחר וראשי סובב כגלגל, אנא מלאך השנה! פרוש עלי כנפיך, אולי אמצא מנוחה לנפשי הסוערה.

בידך ד׳׳ אפקיד רוחי...

ב.

הלא ידעתם, רבותי, הלא הגדתי לכם, כי מכה מחשבות ונגוע דמיונות הנני ושנתי, לא עליכם, תדד בלילות. הנה עברה עלי האשמורה הראשונה ושנת לעיני לא נתתי, עברה גם השניה ותנומה לעפעפי לא באה ועוד מעט וגם השלישית עבר תעבר; האם, לא אכתוב את מחשבותי על הספר?

הבה!

במחשבותי, והנני נשוא על אברות דמיוני ושנים לעשרות, למאות ולאלפים תעברנה לפני כבני מרון. (כי אלף שנים בעיני הרמיון כרגע כי יעבר.) הנני מובא המדברה, רגלי עומדות בישימו נורא . . . פגרים נופלים לפני כזבובים בכלות הקיץ, הלא המו, פגרי האנשים, שיצאו ממצרים, אשר הלינו על ד׳, על הוציא מעבדות לחירות, כי יקרו בעיניהם הבצלים והשומים...עברתי על הפגרים ואבוא אל החיים ואראה עם גדול וכח רב לו, עיני האנשים האלה

נשואות אל ארץ הקדם, ארץ זבת חלב ודבש, המה יביטו בשאט נפש על אבותיהם, שאהבו לנשק את השבט המכה בם ולשיר „מה יפית" לאדונים הפריצים המצריים, וברוח אמיץ מאד יסעו למסעותיהם, לפניהם ילך איש זקן מלא כח עלומים, לא כהתה עינו ולא נס לחו וגובה לו ויראה לו, על פניו הוד נורא, הוד אלוה, משה איש אלהים הוא. מימינו ומשמאלו עוטרים אותו יהושע בן נון וכלב בן יפונה, וכל העם יאמינו במשה עבד ד" וישמעו בקולו, על פיהו יחנו ועל פיהו יסעו.

ופתאום והנה מחזה מדאיב-לב לנגד עיני... אנשים רבים מתלחשים יחד, ימתיקו סוד, מקנאים המה במשה ובאהרן אחיו, נפשם שואפת למלוכה, שוקקת לכהונה....

ראש המדברים הוא איש גבה קומה וחסון כאלון, על פניו יכין עוז, עיניו תפיקנה ערמה ומזמה ועל שפתו ירחף לעג מר. קרח שם האיש.

— „מה גבה לב האיש המשוי ממי, ומה רמו עיניו!" — אמר קרח לאנשי בריתו — מי שמוהו למושל עלינו? הן לא בתוך עמו גדל וחונך האיש הזה, כי אם בבית בת פרעה המצרית, ואחר ברחו ממצרים כרוצח נפש אדם, גר בארץ מדין ויקח לו אשה מבנות רעואל כהן מדין, ועתה לקח לו קרנים להשתרר ולהתנשא על קהל ד'. את הממשלה לקח לו ויהי בישרון מלך ולאהרן אחיו נתן את הכהונה... ואנחנו מה? הנופלים אנחנו ממנו ביחש או במזמה? הבה נתחכמה, אחי!"

— גם לבי יתחמץ בקרבי — אמר דתן — גם אותי תמית קנאה, בראותי את כל הכבוד, אשר ינחל האיש הזה, ומי שמהו לשר ושופט על כל העם? הלא את הדברים האלה אמרתי אז בהיותנו במצרים, כאשר קראתי לריב ומצה את אבירם אחי ורעי, והוא התעבר על ריב לא לו ויקראני „רשע", ואז נשבעתי באפי ליקחת נקם מהאיש הזה ואלשין עליו בבית פרעה אך הוא ראה

עמל ויסתר, אכן עתה לא ימלט מידי, אפיח מדנים ואחרחר ריב אבאיש את ריחו בעיני העם ואורידנו מגדולתו.

— גם ידי תכן עמכם — אמר אבירם.

— וגם אני! — אמר און בן פלת.

„ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירם בני אליאב ואון „בן פ׳ת בני ראובן, ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים „ומאתים נשיאי עדה קריאי מועד, אנשי שם, ויקהלו על משה ועל „אהרן ויאמרו אליהם: „רב לכם! כי כל העדה כלם קדשים ובתוכם „ד׳ ומדוע תתנשאו על קהל ד׳?"

„וישמע משה ויפל על פניו."

הוי! מי יודע את המחין, אשר בלב האיש הגדול הזה? מי יחוש את מכאוביו? אהבתו לעמו בוערת כאש בקרבו, למענו בא באש ובמים, למענו עזב את כל חמודות התבל, לחם לא אכל ומים לא שתה ארבעים יום וארבעים לילה, לנפשו לא ידאג כי אם לנפש העם אשר כל חייו הקדיש למענו, לא חמור אחד נשא מהם ולא הרע לאחד להם. בצרתם לו צר ובשמחתם לו שמחה ועתה מי פלל כי ימצאו בוגדים בעמו אשר יקנאו בו?

הוי, קרח ועדתו, הבוגדים בעם! קרא משה לנפשו האם לא אתם הייתם הראשונים אשר שמתם אבני נגף וצורי מכשול לרגלי אז, בדבר אלי ד׳ להוציא את בני ישראל ממצרים? אתם הסירותם את לב העם מאחרי ותקראו: מרד! מרד! ותטיפו להם כי יהיו עבדים נאמנים לפרעה מכך מצרים, וכי ילמדו אל דרך הארץ לדבר בלשונה ולעבד לאליליה, להתבולל בהם... ובני ישראל נאנחים מן העבודה הקשה והמצרים מעבידים אותם בפרך בחמר ובלבנים וכל עבדה בשדה, והנוגשים בעם מאיצים בם לאמר: „כלו מעשיכם דבר יום ביומו!" ואתם היתם השוטרים על אחיכם ליסר אותם בקוצים ועקרבים... ובני שם לא יוכלו להתאחד לבני חם; בני אברהם יצחק ויעקב לא יסגדו לשור פר מקרין מפרים. לאלהי מצרים; אז דברתם

אתם סרה על עמכם לפני פרעה, כי עם קשה ערף הוא ואותי ואת אהרן חרפתם ותאמרו כי אנחנו הבאשנו את העם בעיני פרעה... ועתה כאשר הראה ד' את נפלאותיו והפליא מכותיו ושלח מגפותיו אל מצרים, הוציאנו מעברות לחירות, בקע לפנינו את הים והעבירנו בחרבה, ונתן לנו איש־דיש בקולות וברקים, עתה כאשר קם דור חדיש, דור דעה, דור שואף אל החופיש והדרור, עתה באתם גם אתם לבקש כהונה ומלוכה!

....

והנה קול קורא מלב איש האלהים:

למה נפלו פניך? האנשים האלה לא אהבו את עמם ולא יאהבוהו לעולם. המה, רק את נפשם יאהבו, יתראו לחובבי עם למען מלאות חוריהם כסף, יתאמרו לקדושים, לבני עליון — לשבת על כסא, והיא לא תצלח. שטה מעליהם ועבור! צוה לעם כי יבדלו מתוך העדה הרעה הזאת, סורו מעל אהלי רשעים!!

....

„ותפתח הארץ את פיהו ותבלע את קרח ועדתו ואש יצאה מאת ד' ותאכל את החמשים ומאתים איש, וידע כל העם למי יאתה הכהונה והמלוכה".

....

....

ואתנודד אל המראה וכל עצמותי רעדו ואתהפך מצד אל צד ואשאף רוח. ואתמה מאד איככה בא המראה הישן הזה אל דמיוני? אך אולי פרי מחשבותי הוא, כי האם אין גם עתה בקרבנו ציונים מזויפים כאלה, אשר יתנו ידם לציון לא מרגש לבם, כי אם למען לכבוש גאות כמדם (קרי: מדה!) רק למען לנחול כבוד לשבת על כסא או למען בצוע בצע?

אך הידע גם עתה העם להבדיל בין טהור לטמא ולהכיר בין קלא אילן לתכלת?....

למְדוּ הֵיטֵב.

תשובה לשאלת בעל „העברי״.

העורך החכם קרא לסופרים העברים באמריקה, כי יבואו ויעמדו הכן במערכה להשיב על השאלה: איכה יכתוב, איכה ישתכש הסופר העברי בשפתו העבריה? אם בסגנון „כתבי הקדש״ או בלשון חכמים או בשפת הכתבנים? הלא כן היתה השאלה, אם כי במלים אחרות, הלא? ואף אמנם באו סופרים נכבדים, ובדברים אחדים או בשטף דברים רבים, חוו דעה והציעו עצה כיד הכמתם הטובה עליהם.

אולם כ טאני לעצמי לא ארע לשאלה מה זה עשה? כי עד אשר ישאל העורך למי מהשלשה יפנה הסופר, אם לת'נך או ללשון המשנה או לשפת הכתבנים, ישאל על התנ"ך בעצמו לאמר: איכה יבחר הספר מלין ואיפה יבקשן? אם בתורה אשר שם משה לפני בני ישראל, אם בנביאים הראשונים או בנביאים האחרונים? העוד לא בנתם לרעי, רעי היקרים? הבה אבאר את דברי.

כל אשר שפת עבר לא זרה לו, יודע ויודה, יעיד ויגיד, כי התורה ספר החקים, דברה בלשון בני אדם, בשפה ברורה וקצרה ויפה, מנופה בשלש עשר נפה ואין בה לא כפול לשון במלות שונות ולא מליצות חידות (מלבד בשירת הים והאזינו וכדומה.) וכל מאמר ופסוק בתורת משה הוא בנין בפני עצמו ולו תחסר או תוסף או תשתנה, במאמר או בפסוק, מלה אחרת, או אז יפול כל הבנין ולא יוכל לעמוד טעמו בו, כידוע ליודעי חן, (ע"י התורה והמצוה להגאון מלבי"ם.)

דברי הנביאים הראשונים גם כן נכתבו בשפה ברורה

פשוטה וקלה אך לא מדויקת כתורת משה, ולוא תוספנה או תחסרנה או תשתנינה איזו מלים מאיזה מאמר גם אז אין רע ועל כן לא יעלו בד בבד הפסוקים, אשר בספר מלכים את הפסוקים, אשר לבעל דברי הימים. כנודע.

לא כן המה הנביאים האחרונים. המה ידברו אלינו בחזון ובמליצות הידות, ויגביהו אותנו על אברי השירה תחת שמי החזון בניביהם ונאומיהם ובתועפות רעיוניהם ועשתונותיהם, וייש אשר מליצותיהם שגבו וגבהו מאד ולשונם בשמים תהלך, ולא איתי אניש על יבשתא די מלותיהן יוכל להחויה, ולשוא יעמלו חרטמי הדקדוק ואשפי הבאור למצוא בהן את הפירוש הנכון והכונה הנכונה. כי לא יצליחו.

ואל מי משלשה אלה יפנה הסופר? את מי ישוה נגד עיניו בחפצו להיות סופר בישראל?

אכן הסופר המצוין לא ישאל דבר, כי הוא יודע את אשר לפניו. הוא לא יפתח לנגד עיניו את ספר התורה בבואו לדבר על דבר חק ומשפט, ואת ספרי שופטים ושמואל בקומו לציר לפנינו ציור מן החיים ועת הספר ישעיה או יחזקאל, עת תעיר נפשו לדבר שיר ולזמר משכיל, או לשאת משל על גוי ואדם יחד, יען, כי כל דברי התורה, הנביאים והכתובים כבר נבלעו במחו ורעיונו ובאו במים בקרבו וכשמן בעצמותיו וכבר ברא לו סגנון חדש, אשר אין במוהו ליופי, מכל האוצר הנחמד הזה הנקרא תנ״ך; והאיש הרואה, המשל, את שירי יל״ג וכתביו, לא יאמר, כי הסופר הגדול הזה כתב בסגנון איזה נביא וחוזה, כי אם בסגנון אשר ברא לו בעצמו, וכן המה יתר הסופרים הגדולים: גארדאָן כתב בשפת גארדאן, סמולנסקין—בשפת סמולנסקין ופרישמאן בשפת פרישמאן, וכשם שאין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד, כן אין שני סופרים מצוינים כותבים בסגנון אחד. ויען כי אחד היה גאָרדאָן אשר מלא את מחו וזכרונו מלים מכל ספר הבא בידו, מבבלי וירושלמי

ומדרשים ופרקי דר׳ אליעזר ואותיות דר׳ עקיבא ועוד מקומות אשר לא ראתן עין סופר עברי, על כן היה עשיר במלים ומבטאים ויבחר לו גם לשון חכמים לעת מצוא וידע עת וחפין לכל דבר ובכל מקום, ועל כן התענגו הקוראים על דבריו במאד מאד ושמחו עליהם. אבל מי למד את הסופר הזה, כי יהיה משכמו ומעלה גבוה מיתר הסופרים? לא אחד! ורק הוא בעצמו למד הרבה ושנה הרבה ועל כן גדל והצליח ועשה פרי.

אחת היא על כן אמרתי, כי לשוא נורה דעה ונבין שמועה ונתן כללים לסופרים איכה יכתבו, אם המה טרם למדו בעצמם את רוח השפה עם כל סגולותיה; ילמדו*) ואחר יבינו מעצמם למצוא ולבור את הדרך הישרה, אשר יכתבו בה ולא יכשלו בלשונם ולא ינקשו בשינונם, וכל סופר אשר חכו יבין הוות וטעמו ברוך ידע בעצמו מה לקרב ומה לרחק.

אך הערת היא לנו לדאוג לסופרים בעת אשר יחסרו לנו קוראים? (כי הקוראים המעטים, אשר אתנו המה, רבם ככלם הנם גם סופרים) מה נעשה לשפתנו בדור יבוא בארין הזאת? הנוכל לקות כי יקום דור קורא שפת עבר, אם גם רבים מהסופרים בעטו בה ויזנחוה וישכחוה? איפה נמצא לנו איש נלבב כר׳ חייא, אשר יעשה. כי לא תשתכח תורה מישראל בארץ הזאת? אך זאת היא שאלה שאין תשובתה בצדה, שאלה היא ותהי לשאלה, ואך לאלהים פתרונים. . .

(שנת „ששון״.)

*) המשורר יל״ג באחת מאגרותיו (אשר נאספו ונערכו ע״י חותני החכם ר׳ יצחק יעקב ווייסבערג יחיה) יאמר בזו הלשון: אין סדר טוב לחנך לילדי ישראל וללמדם שפת קדשנו כספר התורה אשר שם משה לפני בני ישראל״. עכ״ל. ובאמת על הספר ראשית חכמה לדעת את השפה ואם אחר כך יעשה גם תבלין ממלות תלמודיות או יברא לו מלות חדשות. הנה לא ישכח את העיקר בשביל הטפל.

קוֹל מֵעֵבֶר לַיָּם.

שלום עליכם, אחי, קוראי „המליץ״ ברוסיה ארץ מולדתי! לכם עגמה נפשי ותערוג זה שנות עשר, מעת אשר עזבתי אתכם והלכתי לנוע אל ארץ, אשר לא ידעוה אבותי ואבות אבותי, ובכם כל מעיני; ועל כן אבוא פעם בפעם בשערי המליץ להשמיע אתכם חדשות מארץ החדשה, למען השביע נפשכם השוקקה והצמאה המתאוה לדעת שלום אחינו מעבר ליב; וכה גם אם יצפרה נהלתכם עליכם ומורא לא יעלה על ראשכם, פן תעזבו את הארץ לעשות לכם כלי גולה כיתר אחיכם בני עמכם, הנה לכם יהיו מאמרי כאוצר נחמד וחזות הכל תחזו בם, ונגולו מעשי אחיכם כספר לפניכם וידעתם שיחם ושיגם, ארחם ורבעם וכל הליכותידם אולם אם יסר יסרכם יה ויטלטל אתכם טלטלה גבר לאמריקה, הנה גם אז תמצאו חפץ במאמר, אחרי אשר ככר תדעו דרכי הארץ ולא תתעו בה בראשית בואכם אליה ולא תשעו בדברי שקר ולא תשלו נפשכם בשוא ולא תלכו בגדולות ונפלאות מכם. ואז לא תקללו את יומכם והסכנתם עמה והתנחלתם בתוכה והייתם ככל „הגוים״ בארץ החדשה.

והנה את מאמרי הראשון אקדיש כלו לפילדלפיה ובה אחל, יען כי בעיר הזאת יעשו את השקלים. שקלי אמריקה, ובעיר הזאת ימצא „פעמון החרות״ (The Liberty Bell), אשר צלל בימי הנשיא הגדול ואשינגטן, עת קם עם אמריקה הצפונית לפרוק את עול ממלכת אנגליה מעל צוארו. ובה ימצא בית האסף לדברים עתיקים

ובתוכם ספר הברית (Constitution) לרוזעפערסאן ועוד דברים יקרי ערך, כמו הכסא, אשר עליו ישב ואשינגטון והשלחן אשר עליו אבל גם הַמִּטָּה גם הַמַּטֶּה, גם המכנסים והנעלים, אשר לבש, והשמלות, אשר לבשה אשתו, ובגדי אדם וחוה בגן עדן מקדם, אשר לבשו עמי אמריקה טרם גלה אותה קולומבוס; והבגדים לא כתנות עור הם, כי אם חגרות, והחגרות לא עלה תאנה הנה כי אם חגרות נוצות כל עוף למינהו, ובעיר הזאת.........אך רב לי אם אמר, כי אתן משפט הבכורה לפילדלפיה על יתר ערי הארץ, יען כי אותה אויתי למושב לי ושמתי את משכני בתוכה.

פהילדלפיה העיר הגדולה, אשר יש בה הרבה מאלף אלפים ומאתים אלף אדם ושם „אהבת אחים"[1]) נקרא עליה — היא גם עיר ואם בישראל, כחמשים אלף יהודים יגורו בה, כחמשים בתי תפלות ימצאו בתוכה (מלבד החברות והמנינים אשר אין מנין ומספר להם) כחמשים אגודות, כחמשים רבנים וערבי רב, כחמשים שוחטים, כחמשים מוהלים[2]), כחמשים מלמדים בחדרים, כחמשים מורים לשעות בבתים וכחמשים סוכנים המוכרים עתונים זרגנים, כללו של דבר! פהילדלפיה תחשב על הערים הגדולות באמריקה וכל מה שיש בנויארק יש גם בה: אורתודוכסים, משכילים, סוציאליסטים ואנרכיסטים, וכל מיני ליסטים ולא יחסר כל בה.

רק בזאת תבדל העיר פהילדלפיה מיתר הערים וגם נויארק, כי שמה אין מפלגה אחת נוגעת בחברתה, והיו היראים לבד והמשכילים לבד, הסוציאליסטים לבד והאנארכיסטים לבד, ופה ילכו כלם שלובי זרוע ואחוזי יד, וגר מאמין בכל דבר עם כופר בכל בבית אחד, וישומר אמונים עם מפיר דת בחברה אחת ירבין, והיה כרב אורתודוכסי כרפורמי, כמחזיק בנושנות כהולך קדימה, כירא אלהים

1) פהילדלפיה בשפת יון היא „אהבת אחים".

2) חמשים לאו דוקא, כי אם נקטתי כמספר שוה לכלם, כי באמת יש אשר יגיע מספרם עד מאה ויותר.

כאשר איננו ירא, והסוצאליסט כהקנאי יעלו לתורה ולדוכן (כשהשעה צריכה לכך), כי רוח סבלנות גדולה שפוכה על כל יהודי פילדלפיה וישבת ריב הדעות וחדל לעולם, ולא זר הוא לראות בעיר הזאת את אחד הרבנים דמתקריין רעוורנדס, בלכתו ביום השבת מבית התפלה עקב בצד אגודל, לבל יפסע פסיעה גסה חלילה, כי יפגוש בחייט או אנרכיסט עברי, המקטיר מקטרתו ומעלה עשנו לריח נחוח באף העוברים, ויברכו איש את רעהו לשלום וישוחחו חד את אחד וישפכו איש לפני אחיו את רוחם וידברו על גוי ואדם יחד, ואחרי כן ילך איש איש לדרכו באין מפריע ובאין מכלים דבר. הנה כי כן לא ישא האחד חרפה על השני — החבר ליראי ד׳ ומתפלל ביום השבת בדחילו ורחימו. ויש אשר הנהו גם הגבאי (הוא הפרעזידענט) בבית תפלתו ומחלק את העליות לאנשי עדתו — אם אחרי תפלתו ילך אל חנותו או אל פעלו ועבודתו עדי ערב ויעשה שבתו חול, כי עברות כאלה מן הקלות הנה בפילדלפיה וכמעט כל אחד דש אותן בעקבו.

אפס בל ישפוט מזה הקורא, כי חבה גדולה נודעת להם לאחינו בעיר הזאת והשלום אוה למושב לו בקרבם, לא! בכל דבר הנוגע אל הריב והמצה (מצה תרתי משמע, כי גם בעד המצה השמורה תבוא המצה הארורה) יראו אחינו גלוי לכל, כי לא מוגי לב בשפנים הם, כי אם אנשי ריב מעולם אשר ידברו את אויבם בשער ועדים המה המשינים אשר יכו את חבריהם בלשון, עדים המה השוחטים אשר יכו רעיהם באגרוף רשע, עדים המה „בני יעקב"[*]) ויוסף סלה, „בני ראובן" ושמעון ולוי ויהודה, כי לא יחדל ריב מקרב העיר ומדנים „מברית אחים", החברות תצרורנה אשה את רעותה, והאגודות תקראנה מלחמה אשה על אחותה, גם חברים

*) הקוים מורים לשמות איזה חברות, אשר בגללן רעשה העיר ע"י המחלקות בין הבאים מליטא עם הבאים מוואהלין, ולא אחד ירד מנכסיו בעת ההיא לרגלי המריבה.

בני חברה אחת יקראו למהלומות, גם אנשים, אשר אגודה אחת אגדתם, יתגודדו ויתקוטטו. ויהי ריב ומדון ישא. אלה תולדות פהילדלפיה וזה ספר ארין החדשה[4]!... (תרנ"ו המליץ)

אֲנָחָה מֵעֵבֶר לַיָּם.

חנוני, אדוני הרופאים, רופאי הלשון, וקראו בשם את מחלתי החדשה. אשר לא שערה כל תופש עט ומושך בשבט סופר.

מחלתי (...אולי תכירוה בסמניה!) היא: כי היה לי העט לגעל נפש ושלחני, שלחן הסופרים, (או כאשר תכנו אתם „מכתבה") — לחרדה; אראם ואסוג אחור, כמו אירא את פניהם כפני מלך בלהות, ומחלתי זו לא תרפני וזה שמונה ירחים, אשר לא טבלתי עטי בדיו, ולאו מלתא זוטרתא היא! ואתם, אדוני, הלא שמות רבים אתכם וכראשון אדם תקראו שמות לכל דבר, אשר תחת השמים ואת אוצר שפתנו העשרתם עשר רב, קראו נא בשם גם את מחלתי זו והביאו עוד מלה חדשה אל אוסף „מלונכם", ומתן שכרכם יהיה בצדכם, כי אולי מחלה נאמנה היא, מחלה מתדבקת ועוברת מסופר לסופר ורבים מהסופרים העברים אם אף ידעוה בשם, יאלמו דומיה כמוני ויחרישו ותחשב זאת להם לחכמה.

אמנם לא לצון חמדתי הפעם, כי אם באמת ולב תמים אמר, אשר עיפה נפשי לכותבים. אף כי מעט מאד כתבתי בטפחות ימי; היו ימים אשר נכון הייתי לתת את כל אשר לי בעד הכבוד לראות מאמר נדפס בשמי. ועתה כאשר עלה בגורלי להיות באחד מכרכי הים הגדולים באמריקה ומאמרי יקבלו, ברוך השם, ברצון, עתה בחלה

4) לא הדפסתי רק את ראשית המאמר ואת אחריתו השמטתי, כי מאז ועד עתה נשתנו הדברים.

נפשי בכבוד סופרים ולא אכתוב מאומה, אשמע חדשות ולא אתבונן, אראה און ועמל ולא אשים אל לב. שד וחמס נגדי ולא ארגז תחתי ואין דבר אשר יעיר את רוחי, כמו מתו חושי בי, נפשי לא תתפעל, לבבי לא יתחמץ וכליותי לא אשתונן. היפלא בעיניכם הדבר הזה? היפלא?

אם כן, לבו נא אחרי ונטייל בגן העדן שלכם שהוא הגיהנם שלי, באמעריקא, ואז לא למשמע אזנכם תוכיחו כי אם למראה עיניכם תשפטו, ולא תתפלאו עוד על גבר כמוני אשר דרכו נסתרה ורוח קדשו לוקח ממנו, אפס אם לא תאבו ללכת אחרי, גם אז לא אזעף עליכם, כי אנכי כבר הסכנתי להיות בודד במועדי, יען כי החברותא בארצי איננה טובה מהמיתותא ולכן אתם, אשר עוד יקרה החברותא בעיניכם, הכבדו ושבו בבתיכם, כי רק שמה המצאוה ואנכי אשב בדד פה ואבכה על ימי, אשר נגזו מאפס מעשו, ותקוה וכאשר אבדתי אבדתי.

אכן מה נאמנו דברי החכם: דאגה בלב איש ישחנה, כלומר ישיחנה לאחרים, כי הנה אך זה החילי לכתוב וכבר התגנב בלבי החשק, אשר סר ממני ימים רבם, ובולמס הכתיבה אחזתני, מלאתי מלים ורוח בטני תציקני, ארברה וירוח לי.

ועתה אתם הקוראים הרחוקים החביבים לי מאד, התענגו על הקריאה התמה, אשר אשים לפניכם, אף כי לא אהאמין, כי כל אשר יצא מפי עטי יהיה לכם לענג, כי בכל אופן יקרא לקריאה ענג וצרת הכותב אל לב הקורא לא יגיע, כן יתענג גם היושב בבית התאטר או קרקס בראותו מחזות איומים ולבבו יפחד וירחב מכל טרגדיה נוראה. ובכן התענגו מעונגים!

הידעתם את הכהן הגדול במקדש שבתנו בירושלים שבליטא? הידעתם את „בן-עשיר“? הידעתם איפה הוא? הלא ידעתם אם לא שמעתם כי בנויארק הוא? כי מה יעשה בן עשיר ולא יחטא לחקי הדקדוק (דקדוקי עניות. כמובן)? ובכן ויסע מלבנה ויחן בקברת

התאוה זו נויארק, ושמו הגדול הקד לפניו ועצמו לא נכהד גם מיהודי נויארק, כי שמעו את שמעו, כי הוא אחד מראשי המדקדקים בישראל ועל כן כבוד גדול עשו לו בבואו ולאות כי יכירו את ערכו, נתנו על שכמו מישרה כבודה, להורות לבני העניים בתלמוד התורה: חקי הקריאה בסדור ודיני התפלות לכל השנה, ראשי הלמודים וסופם באמעריקה לילדי ישרון, וגם משכרתו שלמה: שש שה שקלים מדי שבוע בשבוע, והמורה הזקן הנכבד הזה ישמח בחלקו, רק דבר אחד ירע לו עד מות, על כי נוכח לעת זקנותו, כי לא רב ידו בדקדוק כאשר דמה, כי הנה הילדים בני תשע ועשר השומעים לקחו ידקדקו יותר ממנו, המה ידקדקו עמו כחוט השערה. על כי שערות זקנו ארכות יותר למדי. ממש זקן „שיני״, וגם עם התנועית גוו ותנודת ידו ידקדקו מאד וכל היום יחרו בו. בהרבי השיני, כי ניבו נבזה בעיניהם ולא ימצא ידיו ורגליו לפני המדקדקים השובבים הקטנים האלה.[1]

הידעתם את רבי...אשר אמרנו הוא ינחמני בשיריו, שירי ציון היקרים? הידעתם את רבי...הסוהר מנעוריו והכופר והמשורר לעת זקנותו? הידעתם מה המה עושים בנויארק? היענדו זר שירים לחבת ציון וירושלים כאשר הסכינו? לא! המה שברו את כנורותיהם לרסיסים ויפטמו עתה, על אפם ועל המתם, עגרים לעבודה זרה, זו שפת בבל, בספורים מבהילים ומעשים נוראים מגזלנים ויפהפיות, מזון רוחני, להמון הקוראים באמריקה וברכה שכן יהכם. כי כרור אחר למחיתם להם אין.

הידעתם את רבי...אשר נהירין ליה שבילי דרקיע? היתהלך עוד בהלך רוחו עד חוג שמים וידבר אל השמש, ירח וכוכבים? היגן

1) מאמרי זה נדפס בשנת תרנ״ז ב„המליץ״ ולא אדע, אם פעלו דבר על היהודים בנויארק, או סבה אחרת עוררתם להכיר את עותתם, אבל מצב המדקדק הישיש שנה לטובה והוא כיום המשגיח בתלמוד התורה בנויארק במעלה העיר ומשכרתו שלמה.

עוד על הדת נגד הכופרים באלהים ויוכיח בעליל כי „אכן יש ד׳"? לא! הוא הניח את עטו מידו, כי השאלה הגדולה „מה נאכל?", סתמה את באר חכמתו וגללה אבן עליה לבל יפוצו מעינותיו חוצה.

הידעתם את „בעל המצרף?" היחקור עוד באגדות חז"ל? לא! הוא יצרף עתה בכור עני ואם אין קמח אין תורה.

הידעתם את הזאב, אשר לבו כלב הארי להלחם עם המהרסים ועם המתבוללים ובספרו „נצח ישראל" עשה לו שם גדול? הנה גם הוא על סבכה יתהלך וכל ימיו אף נדודים ויגון.

הידעתם את יתר הסופרים והמשכילים ובהם מלומדים ומוסמכים להוראה, הידעת מה המה עושים? הידעתם כי תחרת שואה יתגלגלו? הידעתם כי למרמס הם לכל שור והמור? הידעת כי בכלל הוא השם משכיל בעיני הקוראים ז׳רגן (והמה הרבים!) גרוע ממלמד, מורד-אור וקנאי? כי נערים כו יתקלסו ופרחח (הלבלברים הזרגנים) עליו יקומו ולא יחשבו מפניו רק ויסלו עליו ארחות אידם, נבזה הוא בעיניהם ושפל בעיני עצמו? הידעתם את כל אלה?

הנה כי כן לא יברך גבר משכיל בארץ החדשה ולא שפרה נחלתו עליו ועל כן פג רוח התורה וספה השפה ואין השכינה שורה על הסופרים העברים. ועתה היפלא בעיניכם עוד, אם נטלה גם ממני טעם הכתיבה ודברי לעו וקול מלי נחבאו?

ובכן בודדים אנחנו, שבלים הבודדות, במועדנו, כי את מי נוכל להתרועע? הן בתוך היראים, השומרים את דתם מצות אנשים מלמדה וכל רגש אין בם, הננו כחתנים בין אבלים, ובתוך המתאמרים להולכי קדימה, עד מקום – משם לא ישובו . . . הננו כאבלים בין חתנים, וכשאנו לעצמנו, נפזרים אנחנו לכל רוח ואין מקבץ אותנו יחד.

וכשאני לעצמי טוב לי צפרנם של היראים מכרסם של השואפים קדימה, (בלי ספק תבינו כי ב„מתקני העולם" אדבר.) כי הראשונים

לא יפריעו אותי ממחשבותי ודעותי ולא יכפו עלי ההר כגיגית, כי אהיה זהיר במצוה קלה כבחמורה, המה מראים לי תמיד פנים שוחקות וייש אשר ינהגו בי כבוד וגוא גם השכמתי והערבתי עמם לבית התפלה, כי עתה גם נברכו בי ועל כפים נשאוני, והאחרונים— מתקני העולם או מבליו—ילאו אותי תמיד בוכוחים ועצומות, כי משה ב ד א י ותורתו ב ד א י ת , ויבאו אלי בעקיפין וידרשו ממני כי היות אהיה כמוהם, ולא? יחרפוני כי בן אנכי לעם קשה הערף, כי חובב ציון הנני, חובב עמו ושפתו, והעון הזה לא יכפר לי לעולם, כי כמו מעכב הגאולה, גאולת העולם, הנני בעיניהב; וכאשר אנכה דבר אליהם לאמר:

„שוטים שבעולם! הן כבוד א ו ת ו צ ד י ק במקומו מונח, שיטתו בכלכלה טובה ונכוחה, אבל אתם, אתם מה תבקשו? מי בקש זאת מידכם, כי תבאו בתחום מושב היהודים כמסיתים להשמייע בשפת חייקעל ומייקעל את תורת רבכם ותשיתו בשמים פיכם להלעיב בכל קדש ותשליכו שקוצים על אחיכם? הנכם אומרים כי תעודתכם היא ל פ ק ו ח ע י נ י ם, טוב מאד! אך את עיני מי תפקחו? את עיני ישראל סבא למען יראה בידו ופידו? ומה בצע כי יראה? הלו תעננו? אם על ידו תעשינה ישועות בעולם הכלכלה? ואם מדרשותיכם ומעתוניכם בשפת בבל המלאים זבל והבל יתקן העולם? הן חייקעל ומייקעל לא יבואו אל הפרלמנט לעולם ועד, וקולם לא ישמע שמה לנצח נצחים ואתם הלא רק לחייקל ומייקעל תטיפו ותפיצו דעותיכם ומה זה הבל תינעו? אכן זאת שימו אל לבכם, כאשר תבוא העת המקוה, אשר הזאב והטלה ירעו כאחד ואריה כבקר יאכל תבן" ככל החזון, אשר חזה ישעיהו החוזה, והנה אם גם אז תקשה תולעת יעקב את ערפה ולא תתן ידה לשיטתכם הנכונה, הנה אז תוכלו לחרפה ולגדפה עם אלהיה חיים את דתה יחד כנפשכם שבעכם, אך עד העת ההיא לכו והטיפו מוסרכם לזאבים בשפת הזאבים והניחו את השה האומלל. ואם לא נמשלתם לצפרדע זו המקרקרת על ראש ההר,

ותתנפה ותתאונן על הטבע, אשר לא יהפך בגללה את כל העולם לאגמים ובצות, ולו חכמה השכילה לרדת מן ההר, כי אז מצאה לפניה בצה נחמדה למראה, האם לא אליה נדמיתם?״ וכאשר כזאת וכזאת אמר להם, אז יעוו פניהם וילטשו לי עיניהם ויכנוני בשם החרפה, אשר גם קסל שבקלים יבוש בו, בשם הנורא... פלצות תאחזני... בשם משכיל! ומה נכבד השם בעיניהם, הלא ידעתם, הלא הגדתי לכם. ובכן נהפכתי באמריקה מכופר בעיקר לירא שמים, כי:

לְפָנִים שָׁגִיתִי, הָגִיתִי בַּתּוֹרָה
וְסִפְרֵי שְׂפַת עֵבֶר הַרְבֵּה קָרָאתִי,
וּלְכוֹפֵר־בְּעִקָּר גָּדוֹל וְנוֹרָא
נֶחֱשַׁבְתִּי, נִמְנֵיתִי בִּקְהַל עֲדָתִי.

* *
*

עַתָּה עָזַבְתִּי תוֹרָתִי הַתְּמִימָה,
רַק לְשִׁיטַת מְהָרְסִים לֹא אֶתֵּן יָדַיִם,
וְלָעֲגוּ לִי נְאוֹרִים (?) הוֹלְכֵי קְדִימָה
וַיַּחְשְׁבוּנִי לְמַאֲמִין וִירֵא שָׁמַיִם.

זה חלק גבר משכיל ונחלת סופר עברי באמריקה!

תִּקְוָה מֵעֵבֶר לַיָּם.

שנת שבע היא השנה הזאת לחברות ציוניות באמריקה, אין עיר קטנה בכל ארצות הברית, אשר לא נוסדה בה, לפחות, חברה אחת. בנויארק הגדולה ובנותיה רבו החברות למעלה ראש וכמספר בתי תפלותיה — חברות ציוניותיה. וכמעט קשה עתה למצוא שם חדש לחברות אשר תוסדנה עוד, כי לכל חברה שם אחר וכבר יש לנו: חובבי ציון, חבת ציון, דורשי ציון, שוחרי ציון, שיבת ציון. שבי ציון, אהבת ציון, אוהבי ציון, ספרות ציון, קול ציון, ילדי ציון, פרחי ציון, נערי ציון, בחורי ציון, בני ציון, בנות ציון, אנשי ציון, נשי ציון, נס ציון, ציונה, ציון המצוינת, ציון. וכמספר החברות מספר הראשים והמשנים והגזברים וגם הדעות. (כי גם ערב רב עלה אתם ובמקום שציונים מזויפים עומדים — ציונים גמורים אינם יכולים לעמוד). ועל כן לא מצא הדבר הזה חן בעיני אניני הדעת ויקומו אנשי רוח ומעשה וייסדו מרכז ציוני לכל החברות, אך לא ארכו הימים והנה נוסד גם מרכז שני. ומי יודע אם לא היה במחשבת איזה אנשי מעשה ליסד גם מרכז שלישי ואז הלא היה נחוץ מרכז לכל המרכזים — לולא עמדו באחרונה בפרץ רחובבים בעם באמת, וישלימו בין שני המרכזים ויעמדום על אחד ועתה נועד שם ועד לקרוא אספה כללית מכל הציונים באמריקה וראש אחד היה לכלם, שפה אחת ודברים אחדים. מי יתן והיה!

אולם כשאני לעצמי אינני מוצא רע אם תוסדנה חברות על

חברות, אף כי שמות מיוחדים להן ואף כי לא כלן לשם שמים התכונה, כי מתוך שלא לשמה יבוא גם לשמה, תרבינה החברות וישגשג הרעיון הלאומי ובין כך יישובו בנים רבים לגבולם, ליהדותם, לעמם ולשפתם.

ואלו לא נבראה הציוניות אלא בשביל להחליש את הבטלנים בלבד, כלומר, „הסוציאליסטים העברים״, דינו... כי זרם הדעות החפשיות כבר עד צואר האומה הגיע, וכמעט כל הדור החדש טבע בו, כי בשעה שהאבות אומרים תהלים בבית התפלה, מרקדים הבנים לפני השטן ועוסקים בתקוני עולם, כמו אם אדון האדם לנפשו לאבד את עצמו לדעת*), או אם יש רשות לאשה להמכר לאיש על ידי חופה וקדושין ובדומה. אך מעט, אשר התגברה התניעה הציונית, נחבא קול הבטלנים האלה, למצער, לא יתנפלו עוד על כל עובר כמסיתים להשמיעו את תורת הסוצליסטים. גם העתונים המיוחדים לזה בשפת זרגאן לא ישתו עוד לעג כמים על היהודים והיהדות כאנטיישמיים, כי יראים המה פישוט פן יבולע למסחרם — לרכוב על החמור, זה ההמון הנושא אותם על גבו ומספיק לכל צרכיהם הרבים. ובנוגע להוני־דעות הנה גם מארץ אבותינו יצמחו ומשם תצא תורה לכל העמים והלכו הגוים לאור גדול, כי התורה והתלמוד כבר דאגו לשאלות הכלכלה, הרכוש והעבודה, והשקפותיהם אינן נופלות בשום אופן מההשקפות היותר מוסכמות

*) השאלה הזאת כבר נפתרה אצלם להיתר, כי הלא כן הורה רבי אינגערסאל, החוקר החפשי בדורותיו. ונערים רבים מעמנו אחרי מלאם את כרסם מתורת הכפירה והסתירה ואחרי קראם כנפשם שבעם בהעתונים הזארגאנים, הקוראים חמס תמיד על בעלי הרכוש. בפרזות מבהילות ונוראות — תקפה עליהם רוח היאוש ויקוצו בחיים, וכגבורי יום והלוצים ישלחו יד בנפשם, ומעשים בכל יום הם. גם ביום הזה, אשר אני כותב את הדברים האלה, אבד בעירי אחד הגבורים העברים, ממין זה, את עצמו לדעת, וטרם מלאו לו עשרים שנה וכבר קץ בחיים.

וידועות לחכמי תורת הכלכלה בזמן הזה. הנה כי כן הרוהנו הרבה בתנועה הציונית באמריקה, כי בנים רבים אשר יצאונו וכבר נואשנו מהם, שבים אלינו בתשובה שלמה.

גם לחנוך העברי יש תקוה כי, יוטב לרגלי הדעה הנשגבה: גאולתנו ופדות נפשנו, כי המטיפים לציון כמו המטיף הגדול ר׳ צבי מסליאנסקי והיוצאים בעקבותיו, יטיפו גם לשפת ציון, וכבר ראינו אותות לטובה, כי הורים אחדים שמו אל לבם ללמד את בניהם שפת עבר ודברי ימי עמנו ולחנכם לרוח היהדות. ואף, כי גדולות בל נעשו עוד, כי רק אחדים התעוררו לקריאה והחלו להרגיש את החינוך הפרוע, וההמון לא ידע עוד בין ימינו לשמאלו ולא יזוז ממקומו, יען לא יבער עוד הזיק בלבו וכל רגש אין בקרבו, בכל זאת נקוה, כי סוף סוף יבער גם הזיק ויבוא גם הרגש ויכירו כלם וידעו את חובתם לבניהם ולעמם.

אולם החנוך העברי באמריקה כמו שהוא עתה רע הוא מאד, ובעברי על חלון הדר עברי, אשאל לנפשי כמה דמים שקעו למלמד בבנין הזה? לא תאמינו, קוראים יקרים אם אגיד לכם, כי אין עסק טוב באמריקה ממלמדות, והפתגם: „לא יאחר האדם לעולם את המלמדות והמיתותא“, לא על אדמת הארץ החדשה נולד. קשה להאמין, אבל הדבר כן הוא. בעולם הישן ילמד המלמד עשר שעות בכל יום לששה או עשרה תלמידים במחיר מצער מאד, אשר לא יספיק להוצאות ביתו, ופה ילמד המלמד רק שלש שעות ביום מן השעה הרביעית אחר הצהרים עד השביעית בערב ובכל היום חפשי הנהו לנפשו, לעמת זה רב שכרו, כי מספר תלמידיו יעלה מן חמשים עד שמונים (הכל לפי בישרון המלמד, עד כמה הוא יכול להצמיד חנף ולדבר חלקות באזני האמהות) ושכרו מכל תלמיד היא מחצי שקל עד שקל לשבוע, ומעולם לא פחות מרבע שקל; על שכרו יבוא בכלות כל שבוע ושבוע, ובכן ישתכר מלמד באמריקה מחמשה עשר עד ארבעים שקל לשבוע. ואם לא נהלך בגדולות ונניח, כי אף

המישה עשר (הוא השכר היותר קטן) ישתכר במזומנים לשבוע, הנה גם אז יוכלו לקנא בו כל הפועלים וכל הרוכלים גם החנונים הבינונים והסוחרים הקטנים, הטרודים כל הימים לרבות הלילות.

עתה נבוא נא אל החדר פנימה לראות את הנגעים, עד כמה גרוע, עד כמה רעוע בו סדר הלמודים.

הילדים יכנסו כצאן לדיר. בם מבני שש עד בני שלש עשרה, (מכאן ואילך, מכיון שנעשה בר מצוה, פטור הוא מן החדר ומן כל המצות הכתובות בתורה). ומחולקים המה לכמה וכמה כתות. זה יצפצף את הא״ב וזה מהגה את ההברות הפשוטות ומשנהו מגמגם את ההברות המורכבות, האחד יזמר „עברי״ והשני יפטפט חומש והשלישי ינגן נגינות הטעמים והרביעי ישיר את המפטיר וחזר הדין, ונקל לשער כמה רגעים מגיעים לכל אחד ואחד ועתה היפלא עוד אם לא יראו התלמידים בשבע שנות למודם כל ברכה?

מכל המלמדים, אשר אדע בארצי, מעטים המה ונער יכתבם, אשר לא יעשו מלאכתם רמיה, ולחדריהם דמות בתי ספר בזעיר אנפין, כי שמה נחלקו הנערים לכתות והמורים ישכרו מכספם מורים אחרים לעזור להם במלאכתם, מורה לכתה, מורה לכתה. מן החדרים האלה אמנם יצאו נערים, אשר ידעו מעט מהרבה מחקי הדקדוק ופרק בדברי ימי עמנו וגם לכתוב שתים שליש דלתות בשפת עבר, אך דרור אחת ושתים לא תביאינה את האביב בכנפיהן; ובארין, אשר מספר אחינו מגיע למיליאן וחצי, כמוהו כאין.

טוב מעט מהחדרים המה בתי „תלמוד התורה״, אך גם שם צלמות ולא סדרים ומעולם לא היה למורה ב„תלמוד התורה״ תלמידים שוים וגם משכרתם שם מצערה מאד: מששה עד שמונה שקלים לשבוע. אפס גורל המורים העברים (והמה גם המשכילים והסופרים), המורים לשעות בבתים פרטים נבדל מגורל המלמדים

לטוב וגם לרע. לטוב — להתלמידים, כי יצליחו בלמודם, ולרע — להמורים, אשר גם השכר היותר גדול, (עוד לא באה העת, כי ידעו האבות לשלם למורה פרטי ביד רחבה,) ישיקחו מכל תלמיד ותלמיד לא יספיק להם למצוא מזונם, כי אך ארבע שעות ביום, בשעה שחפשים הילדים מבתי הספר למדינה, יוכלו לעבוד ולא יותר.

נקוה, כי התנועה החדשה בארץ החדשה תשנה את רגשי ההורים ומצב המורים ועמם גם את החנוך ואת הלמודים לטוב.

נקוה!

„המליץ". פורים „בשושן" לפ"ק.

יאוש מדעת. *)

„נפלה נפלה שפת עבר!" — התאונן החוזה חזיונות ר' אברהם מאפו בעת אשר מכל כנפי הארץ זמירות שמענו, זמירות ישראל, עת אשר מעל הערבים הורידו המשוררים את הכנורות וישירו משירי ציון, שירי קדש ושירי חיל. עת אשר הבחורים יצאו מחורי הישיבות לנאם בשפת ישעיה ובלשון מליצי ספרד. — „למי אני עמל?" — שאל המשורר הגדול ר' יהודה ליב גורדון באנחה ממשכה המלאה יאוש אין קץ, עת אשר הציצו מליצים מכל עיר וכפר, עת אשר רבו כתבי העתים לשבועות ולחדשים. ומה נענה אנחנו אבתרם? הן אם גורדון ומאפו חזו מראש ברוח בינתם הגדולה והרחבה. כי תמרות כל האהבה, אשר יראו אחינו לשפת ציון — הנה ימים באים, אשר תשכח „השפה היפה, השרידה היחידה" מלב בני ישראל, אף כי אנחנו, אשר טלטלנו לארץ נכריה, אשר אדניה על מרמה הטבעו, ארץ אשר יושביה יראו אך כי בטנם בל תחסר ולמוחם כי רק הוא לא ישימו לב. ארץ אשר איש איש לבצעו מקצהו וכל דבר, אשר לא ימצא בו מוצא

*) נדפס בהפסגה שנת תר"נב.

לכסף, צא טמא יקרא לו. ומה זה נתפלא אפוא בראותנו, כי גם המשכילים פנו ערף לשפתנו באמריקה? הה! בלב מלא יאוש אקרא, כי אין תקוה פה לשפת עבר. לשוא נאזר כח, לחנם נשחית דברים ולהבל וריק נתאמץ לפחת בה רוח חיים. ואם נחלתנו הנשארה תועם, יען צעירינו, המחבקים באהבה חיק שפות נכריות, מכבים אותה, אם שפתנו פליטת מחמדינו, שהיו לנו בימי קדם, תשכח ותלקח מאתנו, אז... הוי, מה נורא הרעיון הזה ומי יכילנו!... ד׳ אלהים! מה יהיה קץ עמנו כי ניחל?

והאם לא חרפה, גדולה היא אשר לא תמחה מדברי הימים לבני ישראל, אם מיליאן והצי יהודים לא יוכלו להחזיק מעמד מכתב עתי אחד אשר באמריקה, כנראה בכל שבוע ושבוע מהבקשות, התחנות והתפלות אשר ישא לב בעל „הפסגה" אל המון הותמיו.

„רבים לא שלמו לי גם בעד השנה שעברה"—עומד המו"ל בראש כל גליון ומפרש כפים, כאיש אשר שבלת מים שטפה ארת ביתו ונחלתו, והכסף שיוציא על ההדפסה יבקש כמו נדבה; ואולי יחשבו ההותמים, שאוצרות חשך להמו"ל, והונו ואונו, כחו ומוחו, שיקריב על מזבח אהבתו לעמו ושפתו, עוד לא דים בעד הטובה, שעושים עמו, כי אם עליו עוד לשלם להם מכיסו בעד קריאתם את עתונו. הה, מה שפל רוח העם הזה בארץ הפלאות! הנוכל לקות, כי שפת עבר תחדש כנשר נעוריה באמריקה? פושקין יוצא חלצי הכושים, ששר לעלמות מנאפות ולרגלים יפות, נחל כבוד גדול בחייו ובמותו ובכל הערים הגדולות הציבו לו ציונים ור׳ פרץ בן משה, האדם הגדול בדורו, שהעשיר את ספרותנו בספריו המלאים חכמה ושנפח רוח חדש בעמנו, סבל רעב וכפן בחייו ומפח נפש במותו, כי השאיר אחריו אלמנה וחמשה יתומים בלי משען ומשענה.

הה, מה שפל רוח העם! נואש! נואש! אין תוחלת, אין תקוה, אין כל מאומה!

הוי אחי בני עמו! קבצו את כל ספרותנו העתיקה והחדשה

למקום אחד והיה להר גדול, והשליכו איש אל ההר הזה, והיה ללהבת שלהבת, עשנו יכסה את אור השמש והיה חשך על כל הארץ וגם אתם ונכוסו במשאון; או כי שובו לבצרון, שובו מדרככם וקרבו אל הקדש, אל רוח עמנו ושפתנו ולא יכחד שם ישראל מן הארץ!

מִכְתָּבִים.

א.

פיטסבורג תר״נב.

לחותני היקר מחמל נפשי החכם וכו׳

מו״ה יצחק יעקב ווייסבערג נ״י.

שלום וברכה מעתה ועד עולם!

את מכתבך היקר קבלתי ודבריך היקרים קראתי בענג ובשמחה רבה ומה גם בנותיך, רבקה רעיתי ופערל גיסתי, לששונן אין קץ וקצב, כי בכל עת בוא מכתב מאתך, נפשותיהן תדאינה קיובה אליך, וכל היום יעלו זכרונות רבים מים העבר לפניהן ותשתוחחנה ותשמחנה; תשוחחנה, תדברנה ותספרנה ופניהן ינהרו.

את גן הפרחים השלישי קבלתי ולוא גם לא קרעת את השער העליון מעליו, גם אז באני, כאשר בא אלי הספר „משלי קרילאוו״ מאת חברי הטוב מר חיים זיסקינד. מדי דברי בידידי זה, אמר לך כי מלאכתו לא נעשתה רמיה ותרגומו לא יאבד בתהו. את רעיונות המושל הזקן „קרילאוו״ הצליח להריק אל הקדש באופן מאד נעלה ורק כי באיזה מקומות הוא נמשך אחר לשון הכתוב במדה מרבה, אבל זו דרכו של חז״ק וזאת היא תפארתו, כי שפתו ברורה, שפת כתבי הקדש.

ואתה חותני היקר, הנה עין בעין אראה כי חפין הנך להביאני בסוד סופרים חכמים ונבונים בחזקת היד. אף כי הזמן צוה עלי במפגיע, כי אשליך את עטי, עט עברי, מידי ויבנה קיר ברזל למעני ויסתיר את כל עמל הסופרים החדישים מעיני לבל אראה את הספרות העברית וההוגים בה — ולא אשגה בה.

התאמין כי אף „מליץ“ אחד או „צפירה“ אחת לא יראה ולא ימצא בפטסבורג בשנה הזאת, הנה כי כן נפלה נפלה שפת עבר באמריקה בכלל ובפיטסבורג בפרט, ואם כי אשלח פעם ביובל את ידי לעטי לכתב בשפת גורדון ומאפו ובשפתך אתה, למענך אעשה זאת, כי כמו תמונתך עומדת נגדי ומבקשת ממני לבל אבוז ליקהת אמנו — אם השפות, ובקולה אשמע.

את גן הפרחים נתתי לכורך ספרים ולא קראתי בו כי אם את השיר של דוד פרישמאן ומיום קראי שירו של קנסטנטין שפירא לא התענגתי על שיר עברי כמו על השיר היפה הזה. קול כנור נעים , כנור דוד שמעתי, לא קול....אשר כמו בכשיל וכילפות יהלם ושיריו כשיר החסירה המשתקשקת בחרטומה הגדול כמו הולם פעם ומכה בתף, כי אם שיר מיכ״ל, שיר גורדן, שיר שפירא, שיר מאנע, אשר הטבע יצרם להיות משוררים ועת נפשם תשתפך עליהם, עת ירעישו מיתרי כנורימו או אז ילך הקורא שבי לפניהם וישכח יגונו וששונו. ואם לא צדקתי במשפטי זה הורני נא.

ספורי הקטן, אשר כתבתי בחפזי מחיי היהודים בארץ החדשה, צריך תקון ובחג האביב אעבר על פניו להוסיף ולגרע ולתקנו ואז אשלחנו אליך, כי אין עתותי בידי עד הימים ההם. ודע, כי למענך אעשה זאת, כי באמת עצל אני בכתיבה ומה גם לברוא עולמות ולהחריבם, אי סייפא לאו ספרא !

תנועה גדולה התעוררה בארץ החדשה עוד הפעם: לשאת נס ציונה. ואנכי, כאשר ידעת, חובב ציון אני ואת הדעה הזאת אוקיר מכל יקר. לדעתי, כל חובב עמו מחויב להיות גם חובב ציון ובפרט

בארין החדשה, אשר שם פתחה ההתבוללות את לועה לבלוע את היהדות והיהודים וע״כ אטיף לפעמים על הרעיון הקדוש הזה בפי ובעטי.

עוד לי לכתב אליך, אבי, אבל לו ידעת עד כמה טרוד אני בעסקי, הנותן לי אף פת לחמי, כי עתה לא התפלאת מדוע דברי מעטים.

היה ברוך! חתנך האוהבך מאד...

ב.

פילדלפיה תרנ״ה.

חותני היקר, חותני הטוב, חותני החכם

רב יצחק יעקב ווייסבערג נ״י.

שלום עליך. שלום! שלום!

אל תבוא במשפט עמדי, כי לא מהרתי לענות לך זה שבוע תמים מיום קבלי מכתבך, כי לא ממקרה לא טהור, חלילה, אף לא מעצלות החשיתי, כי אם מרוב עבודה...

ועתה אתה, חותני כאב לי, הנני להצטדק לפניך על בלי כתבי בכתבי העתים שבארצך, הן אמנם אדע, כי טוב ונאה היה לו כתבתי, אך מה אעשה? מה אעשה? הה! מתים לא יהללו יה ויושני עפר לא יקיצו וישראל באמריקה לא ישגה ולא יהגה בתורתו ולא יאהב את שפתו „שפה מתה, נשכחה ונעזבה״ לא פה המקום, אבי, ולא זו הדרך!

האיש שימיר דתו, אם כי לא ברצונו, לא יהיה עוד לעולם את אשר היה לפנים ואף אם שבע ביום ישבע וישוע, כי איש תמיד תקר בקרבו לאמונת אבותיו ולעם מחצבתו, הנה האיש ההוא לא יהיה עוד רד עם אל אלהי אבותיו ומה גם בניו שגדלו על דרכי דת וברית חדשה.

ובני ישראל הנדחים באמריקה אף אם יעמידו להם שבעה רבנים בכל עיר ומשגיחים על בשר כשר שבעים ושבעה, הנה לא ייטב גורלם הרוחני מגורל עשרת השבטים, אשר הגלו לחלח וחבר. האבות יאמרו פעמים בכל יום „שמע ישראל“ והבנים יעשו כונים לאליל ההתבוללות. עוד מעט קט, עוד זמן מצער ושם ישראל (מי יתן ולא יאמנו דברי,) לא יהיה עוד באמריקה, לא יזכר ולא יפקד ותחתיו יקום דור חדש בשם „אמריקנים שומרי דת משה“ בשלילה.

והאמנם תדמה כי מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה לשפת עבר מלבות המשכילים שבאו לאמריקה? אל תדמה כן! כי מהמליץ הקטן באלפי המליצים השולח דברו אל „המליץ“ עד המשורר דוליצקי, ומהמלמד הדל במשכילים עד המדקדק ר׳ משה הכהן רייכערסאן ור׳ יוסף ליב זוסניין, כלם פנו ערף להעבריה, כי לא עליהם יחיו.

והיה כי תראה את אחד הסופרים מאמריקה אשר ללשונו יגביר ויחצב להבות אש בדברו, הנה קול רעש הוא לפני דממה דקה, אנחת גוע המט למות טרם תצא נשמתו, הלהבת האחרונה מנר עת ידעך אורו, הסופה תסוף והסערה תקום לדממה, הנה שפך מרורתו, כעסו והותו פעם אחת ולא יוסיף ואחרי כן אם גם לא ישנא הסופר ההוא את שפתו, הנה גם אהב לא יאהבנה עוד וחדל לעולם. ומה גם אם עוסק הוא בהויות העולם כמוני.

והאם עוד תשים אשם נפשי על כי החדלתי את מתקי מן העתונים שבארצך? הנח לי, חותני, לא אהיה סופר! אהבתי לשפתי כבר החלה להועם. לא אשמח עוד בראותי ספר חדש ובדי שירים חדשים לא אמר: האח! ועל כן לא שמחתי הרבה גם בקבלי את שירי ריב״ם, ששלח לי במתנה, כי מה לשירים, פרחים נובלים, אשר לא מריח מי השירה יפרחו ולגבר ראה עני באמריקה?

ובלחישה אגיד לך, כי השירים האלה לא רוממו את רוחי אל על, יען המשורר בעצמו לא רכב מעודו על כנפי כרוב השירה, ואף

כי שפתו אתו ומלים לא תחסרנה לו, אבל גם משגיאות איננו נקי, ומלבד שרוח זרגני נודף כמעט מכל בית ובית, הנה עוד יחטא לחקי הלשון, דקדוקה ושמושה; כי המשורר הזה יכתב: „בך יתקנאו נשים״, „אבני שהם ולשם בחשך יאירו“, „שם אבדת ארח לבך“ (פ״ע), „שְׁלַחְתְּ יָדֵיִךְ“ (שָׁלַחַתְּ), „משא כבדה תבוא ביניהם“ „מה נחמדה המראה“, „מה ירגז לבך, משוררנו עבורו“ (לא אבל מעבור הארין) ועוד שגיאות גסות כאלה. וכן המה גם חרוזיו. הוא חורז „עם״ עם „זמן״, יום עם רדם (לא יבא בקל כי אם בנפעל) ועוד באלה, ותמה תמה אקרא עליו, ששפתו איננה עניה וכפלגי מים יטנה אל כל אשר יחפין, מדוע אינו זהיר בלשונו. כי לולי שגיאותיו, שיריו אינם רעים בכל מקום. והשיר „התף“ לא נכתב בלא כשרון, בכל אופן לא נוכל סלוח לאיש, אשר יכהן שבע עשרה שנה בהיכל השיר, כדבריו. על חטאים כאלה.

מהמסחר, אשר אעשה היום, אקוה כי ארויח, ארויח ורחב גבולי ורוח לי. אך שקוע אני כל היום וטבוע ביון הענין אשר אענה בו ולבי איננו פונה עוד לכל סופר אשר בעולם. חסרו לי הספרים והידיעות ופורה שר של שכחה שולט עלי ואינני בקי בספרותנו ועל כן סר חשקי לקריאה ותאותי לכתיבה. ועל כן אשים יד לפה ומעטים דברי.

חתנך שכל מעיניו בך...

ג׳.

י״ד מרחשון תר״נו

להותני היקר החכם בין חכמים, הנוטר כרם ספרותנו לילות וימים, ובקשת בקרתו יורה לנעלמים, לשועלים הקטנים המחבלים כרמים. ה׳ יצחק יעקב השלם ותמים, יביט בשוריו וישמע בקמים והודו כלבנון יהיה לעולמים.

היום הביא לי הפוסט את המנחה היטמנה, ששלחת אלי, את אגרות יל״ג כרך ראשון.

מנחה משלישת היא לי, כי כל מנחת אוהב אף אם קלה ודלה הנה, תיקר בעיני מאד; ואם מידך אקבלנה — אוקירנה פי שנים ומה גם עתה, כי שלחת לי מנחה גדולה ויקרה, את האגרון לגורדון. ידעת, כי אוקיר את זכר המשורר ועל כן השת לשלוח את אגרותיו — אשר רוחך הוא קבצן ותערכן ותגיהן ותעשן בתפארת ספר — אלי, חתנך הצמא לדברי סופרי ארצך ומשכיליה. ישלם ה׳ פעלך ויעשה עמך חסד, כאשר תעשה עמדי תמיד במנחותיך — מנחת ספרים, שתשלח אלי לעת מצוא.

מי הזרגניזם עוד לא שטפוני בכל זאת, כאשר שטפו את הרבים מבני ציון היקרים בארצי, עוד לא ספה בקרבי אהבתי לשפה, אשר לה הקרבתי מבחר ימי שחרותי, (אינני אומר „מבחר ימי נעורי״, בלשון הרגילה בפי הסופרים, כי עד היותי בן שמונה עשרה לא ידעתי עוד אם יש ספרות בעולם, ועל התלמוד לבד חייתי) עוד לא עממה אהבתי לעמי, אשר עליו אשא חרפה כל היום וההתבוללות אשר פערה את פיה לבלי חק לבלוע את יתר הפליטה, עוד לא עשתה עמי כלה, ועל כן יש אשר תערג נפשי אל הספרות העברית ואף אם לא אקרא ואשנה הרבה, הנה, למצער, תאבה נפשי לדעת את שמות המחברים החדשים וספריהם. מה ספר לנו סופר פלוני ומה שר לנו משורר אלמוני. סוף דבר. חפץ אני לדעת את הליכות הסופרים בעולם הספרות, אף אם כבר חדל להיות לי ארח כסופרים לא אהרה אף חשש ולא אוליד אף קש, אך אשר יהרו, יחוללו וילידו האחרים אכבד מאד.

עברתי במעוף עיני על כל „האגרות והנן טובות מאד. מניח אני לסופרים מבקרים אחרים לבוא בטרוניא עם המשורר, על כי מכתביו סותרים זה את זה, כמו בחשבו את רומש לידיד (אגרת ע״ז) ובסתר פנים השכין לעפר כבודו, בכתבו עליו מרורות. (אגרת מ״ג).

באחת מאגרותיו (אגרת ג') יהלל את רבו „אדם הכהן" כי שיריו נעלים ונשגבים ובשניה (ע"א) פשט ממנו את בגדי הכהונה־מלכהן במקדש השיר ואת רוח קדשו לקח ממנו.

חטאים כאלה וכאלה, אשר מספרם רב הוא, יטפילו על יל"ג אך המבקרים אחרי מומים, אך אנכי לא אשיא עליו עון בדבר הזה, כי המכתבים לא ביום אחד נכתבו וכשם שיש ארבע תקופות בשנה, כן יש הרבה תקופות בשנות גבר, ובכל תקופה ותקופה ישונה הטעם ותשונה הדעה.

אנכי טהר עינים מראות ברע ואך את הטוב אבקש ואמצאנו.

כל אגרות יל"ג תעידנה על תכונת נפשו העדינה ויקר רוחו. אהבה גדולה מרחפת בין שורות אגרותיו לכל הסופרים ונושאי דגל ההשכלה, ועל כן בקאוונער חרה אפו על כי לא הבין במתג ורסן עטו לבלום ולא ידע כל גבול בבקרתו החדה והזועמה. אם כי בעיקר הדבר יודה המשורר כי יאה בקרת לסופרי ישראל וגם נחוצה מאד. (נ"ג).

בכלל טובים מאד המכתבים ללמד בני ישראל למשוך בשבט סופר ואין בכל ספרי המכתבים, שנכתבו לדוגמא, אשר ידמה לאגרון הזה שנכתב לאנשים פרטים באמת. — מי מכל ספרי המכתבים, מכתב יושר ועט סופר עד עט עברי ושבט סופר, שיערוך לאגרות יל"ג? המכתבים לזק"ן ומיכל ג' מלאים הוד ויופי, ידידות והשתפכות נפש טהורה וזכה. המכתבים לרייפמאן מלאים חכמה ומפיקים תבונה, המכתבים לפראזער יקרים מאד בערכם, במכתביו ללוריא יספר בקצור נמרץ את ולדותיו, וכן אוצר בלום הוא כל מכתב ומכתב וכמעט בכל אחד מהם ימצא הקורא דבר חדש, רעיון צרוף ועצה טובה, שללמד הוא צריך.

הוא שנא מאד את החנופה והתהלה (י"ד) והיה נאמן לעמו רב יותר מהלאמים אשר ישתבחו כי כן עשו, ורעיון ישוב „ארץ ישראל" היה קרוב ללבבו עוד „בימי הזהב". בשנת תרל"ה (ק"ח)

ואף כי ידוע חולי היה כל ימיו ובכל עת כתבו דבר, חשב כי הוא יהיה האחרון, (קי״נ) בכל זאת לא חדל מתקו מן הספרות למרות מצות הרופאים ויכתב הרבה מאד.

הוא היה האחד, שהבין את הדרך הישרה, שיבר לו המורה: ״ואין סדר טוב לחנך לילדי ישראל וללמדם שפת קדשנו כספר התורה אשר שם משה לפני בני ישראל״. (קי״ב) ואף כי לא נכחד עצמו ממנו וידע את ערכו להדמות אל נקרסב (קל״ה) הנה לא האמין בעצמו עד יום מותו והיה מבקר נמרץ למאמריו ולא חס ולא חמל על מעשי אצבעותיו ויזרם האלה אם לא מצאם טהורים ככסף צרוף מזקק שבעתים. הוא לא חפץ כי ימצא גם רבב עליהם.

כן נראה את טהר רוחו ומדת צניעותו בהתאוננו באזני „המגיד מסלוצק׳ על החרפות והגדופים והעונות שטפלו בו הקנאים ששטוף בזמה הוא, ועל זה אמר (ע״ח.) כי „מעולם לא נכשל בה, בעברה זו, ולא נגרר אחריה״. היכולים גם משוררי בני יפת לאמר כן?

סוף דבר. ספרותנו העניה התעשרה במדה מרבה, בצאת האגרון לאור וזכות זאת נתגלגלה על ידך, חמרא למריה וטיבותא לשקיה. ומי יתן והיה לאל ידך להוציא את יתר כתביו ומאמריו, שלא ראו עוד אור ויברכוך טובים ובתוכם גם אני חתנך ובנך....

ד.

15 יוני תרנ״ו.

חותני כאב לי החכם וכ״ו מר יצחק יעקב וייסבערג נ״י.

את מכתבך הנחמד גם את תשורתך היקרה אגרות יל״ג כרך ב׳ קבלתי. התשורה שרכה דרכה ובאה אלי ששה ימים אחר המכתב והנני ממהר לשלוח לך את שתי החוברות ו. ז. „מגר המערבי״ שזה עתה קבלתי מנויארק, כאשר בקשת ממני, כי לעשות רצונך

יאבתי, אהבתי.

מה רבו חסדיך, אבי, וטובותיך מה עצמו! ככפוי טובה הנני בעיני, כאיש, אשר איננו יודע להוקיר את מוקירו כראוי, כגבר, אשר דרכו נסתרה ואינו משיב אהבה לחיק מאהבו וכאלם אשר הדבר אין בו ואיננו יכול להביע את אשר ירחש לבבו. כי אמנם שגבה אהבתך אלי וגדלה מאד ואנכי לא כגמול ידך אשיב לך ותשורות אין בידי להביא לך, כי פרי ארצי לא ינעם לחכך; ענביה —ענבי ראש ואשכלותיה— מרורות! דבריך, אתה, חמים וטהורים ויוצאים מלב טהור ודברי אני, קרים ככפור ויוצאים מאיש טמא שפתים, היושב בארץ טמאה שאין השכינה שורה בה (כאשר חזית ברוח קדשך) ועל כן דברי לעו.

בשבוע שעבר שלחתי, ספור קטן אל „המליץ“ מחיי היהודים בליטה ונגעתי באחת האמונות (טראדיציאן) המתהלכות בקרב עמנו והאמונה הזאת ממקור הקבלה תהלך וממעי התלמוד מוצאה, זו האמונה בל"ו הצדיקים. את הספור לא בדיתי מלבי, כי הוא מעשה שהיה בעיר מולדתי, שפת הספור טהורה מאד, כי סלסלתיה והחלקתיה בפצירה פים, ולכן בבוא מכתבי אליך תשאל את פי המו״ל אם ירפיסנו, ואם לא, תדרשנו מידו ותתענג על כתיבה תמה, ואולי גם יהיה לך חפץ בו.

עוד לא עברתי על פני כל אגרות יל"ג כרך שני, אך מן המעט, אשר ראיתי וקראתי נהניתי מאד, כי עולות הנה על האגרות שבאו בכרך הראשון. אמנם הבאת ברכה לאוצר ספרותנו הדלה וברוך תהיה גם אתה.

טעות גדולה נפלה בדפוס, כי צד 336 בא במקום 326 וכן להפך והשגיאה הזאת לא באה גם בלוח הטעות.

את האגרון נתתי לכורך ספרים וכאשר אקראהו מהחל ועד כלה אכתב לך את אשר יהגה לבי.

בימים האלה נזדמן לי לקרא עוד הפעם את הבקרת של

החכם ר׳ מיטה ליב ליליענבלום „במליץ אחד מני אלף“ על שירי יל״ג וכשבאתי אל קושית ר׳ מל״ל על דבר „שני יוסף בן שמעון“ וסימניהם, בא פתאום זכר ה„דומה“ לפני.

בעיר מולדתי הייתי כותב לפעמים על פי בקשת הזקן, זקן העדה, את הפספארטין בה„דומה“ לאחינו בני ישראל, ויש אשר לשני פרצופים שאינם דומים זה לזה נתתי סימנים שוים והדבר הזה למרתי מהזקן בעצמו. וכך הייתי כותב: הקומה ממוצעת, הפנים כראוי להיות, העינים שחורות, החוטם כדבעי, הזקן צומח, השערות שחרחרות וסימנים מיוהדים אין“. ומי זה חכם שיוכל להכיר עפ״י סימנים כאלה ולהבחין בין צדיק לרשע כ„שני יוסף בן שמעון“ שיצר המישורר? וע׳כ לחנם דחקו את עצמם כל המפרשים ואף יל״ג בעצמו עמהם לתרין קושית ר׳ מל״ל. כי באמת הקושיא אין קושיא כלל. כי כותבי הפספרטין נותנים סימנים שוים לכל הנברא בצלם.

עוד לי לכתב, אבל אינני יכול, כי עבודתי מה תהי עליה?

אני שלך...

שְׁתֵּי מִיתוֹת.

שְׁאֵלָה: — מַדּוּעַ כִּי יָמוּת הָרַבִּי לַחֲסִידִים,
„נִסְתַּלֵּק“ הַצַּדִּיק אָז עָלָיו מַסְפִּידִים,
וּבְמוֹת רַב — מִתְנַגֵּד, כִּי תָבוֹא הַשְּׁמוּעָה,
רַק „נִפְטַר“ אָז יֹאמְרוּ, הַגִּידוּ מַדּוּעַ?

* * *

תְּשׁוּבָה: — עַל גְּמָרָא מְפֹרֶשֶׁת אֵין לְהַרְהֵר, אֵין לַחֲלֹק:
„גָּזַל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה מַנִּיחַ גְּזֵלָה וּמִסְתַּלֵּק“.
אַךְ הָרַב הוּא עָנִי הַמְהַפֵּךְ בַּחֲרָרָה,
וּבְמוֹתוֹ יִפָּטֵר מֵעֹנִי, מִצָּרָה.

קָדִימָה.

(שִׁיר צִיוֹן.)

לָמָּה תאֹמַר, יַעֲקֹב תָּמִים:
„אֹבֵד עוֹלָם אָנִי!“
וַתְּדַבֵּרָה: „שׁוֹכֵן רָמִים
לָעַד הֱדִיחָנִי!“...

* *
*

קוּמָה, יַעֲקֹב, מְחֵה דִמְעָתֶךָ,
כִּי לֹא תוֹעִיל לְךָ אַנְחָתֶךָ,
אַל נָא עוֹד תֶּהֱמָה!—
אֵל כְּבָר שָׁמַע אֶת תְּפִלָּתֶךָ
וּכְבָר סָלַח לְחַטָּאתֶךָ;
הֵן מַלְאָכוֹ בָא לִקְרָאתֶךָ
וְקוֹרֵא: „לֵךְ קָדִימָה!“

מַקְהֵלָה:
הֵן מַלְאָכוֹ בָא לִקְרָאתֶךָ
וְקוֹרֵא: „לֵךְ קָדִימָה!“

לָמָּה תֹאמַר, יַעֲקֹב חוֹלֶה,
„תַּם אֲנִי לִגְוֹעַ!"
וּתְדַבֵּרָה: „אֲנִי גוֹלֶה,
לִי רַק נוּד וָנוֹעַ!"—

* *
*

עוּרָה, יַעֲקֹב, דַּל חֲלֵכָה,
נָאִיר נֵר לְךָ בַּחֲשֵׁכָה,
לְצִיּוֹן גֵּם נָרִימָה!
רַב לְךָ שֶׁבֶת בַּמַּהְפֵּכָה,
רַב לְךָ בָּכֹה, „לֵאמֹר אֵיכָה",
לְאֶרֶץ חֶמְדָּה קוּם נֵלֵכָה,
נִסְעָה, נָא, קָדִימָה!

מַקְהֵלָה:
לְאֶרֶץ חֶמְדָּה קוּם נֵלֵכָה,
נִסְעָה נָא קָדִימָה!

לָמָּה תֹאמַר, יַעֲקֹב בְּכוֹרִי,
„אֵין לִמְזוֹרִי תְעָלָה!“
וּתְדַבֵּרָה: „שָׁחַר עוֹרִי,
חָשַׁךְ אוֹרִי, כָּלָה!“ —

* *
*

סָבִיב, יַעֲקֹב, שָׂא עֵינֶיךָ! —
נִקְבְּצוּ בָאוּ לְךָ בָנֶיךָ,
הָאַחֲוָה מַה נְּעִימָה!
רְאֵה נָא הִנֵּה גַּם אַרְצֶךָ
מְחַכָּה כַּמָּה שָׁם עָלֶיךָ —
קַח מַקְלֶךָ, שָׂא רַגְלֶיךָ,
לֵךְ, נָא לֵךְ קָדִימָה!

מַקְהֵלָה:
קַח מַקְלֶךָ, שָׂא רַגְלֶיךָ,
לֵךְ, נָא, לֵךְ קָדִימָה!

לוח התקונים·

צד	שורה	תחת	צריך להיות
7	27	כשר	בשר
8	7	או מילה	או חכמת.
שם	21	טאתרון	תאטרון
15	6-8-15-16	ל״ו צדיקם	ל״ו הצדיקים
17	10	יתחפשו	יתראו
19	5	את ראש	על ראש
25	15	בעולם	לעולם
29	2	ולהשתעות ולהשתאות	ולהשתעות על דבר
28	25	לו גם ידע	לו ידע
22	26	שמואל המשתנע?	שמואל המשתגע.
34	21	ויתודע את עצמו	ויתודע אל האורחים
36	9	לדפוס	להדפים
שם	9-10	לחלקם, אחלקם, אפיצם	לחלקן-אחלקן,-אפיצן
שם	23	רחמיחם	רחמיהם
39	1	ישדק ויצרק	ישחק ויצחק
שם	4	ארודה	ארוחה
41	28	ואשתחיה	ואשתחוה
45	11	דמי	דמיא,
שם	16	כוסף	תאבון
46	8	גליונות	גליונים.
46	11	ותביאהו אל	ותוליכהו אל
63	11	הסחי ומאום	הסחי והמאום
65	7	הע	העם

לוח התקונים·

צד	שורה	תחת	צריך להיות
65	15	המשוי ממי	המשוי ממים
שם	21	הנופלי	הנופלים
67	25	למען ללבש, לנח.כ. לשבת	למען לבוש, נחול, שבת
75	4	וכליו י	וכליותי
85	1	כסף	לכסף
89	13	עליהם	עליה.
90	2	שרוח	שריח
92	23	ולדותיו	תולדותיו

מוכן לדפוס ספרי „שירי הלל“·

כתבתי:

H. Malachovsky,

806 S. 3d St, Philadelphia PA. America.

שקלאוו. העיר שקלאוו, רבת עם היתה בימים מקדם, גבירים אדירים גרו בתוכה, אשר סחרם עד קצות ארץ רוססיא הגיע; גאוניה ונכבדיה לתהלה היו בתבל, כל היום וכל הלילה היתה העיר כמרקחה כי המשא והמתן גבר חילים בתוכה המסחור הקיף את העיר מקצה, וכסף ההגלגל בחוצותיה, ואי לזאת לא יפלא איפוא בעינינו, כי גם הרבה בטלנים ואוכלי לחם חסד נמצאו בה, כי עשיריה, אשר כסף תועפות היה אז להם, חפצו גם ליפות הדרה בבנותם ישיבות גדולות ובתי-מדרש מרוחים, (מרום תאות היהודי בעת ההיא), וכל איש ואיש התאמץ לבנות בית-מדרש ולהושיב בו חברת נערים, למען יקרא שמו עליהם. ולכן נהרו מכל עבר ופינה נערים עזובים לאלפים לשקלאוו, (אשר בתוכם בא גם התועה אליה, ואחרי אשר מלא כרשו מעדניה שלם לה כגמולה עליו. . .) וכל אחד מצא מחיתו בלי טורח ועמל, וגם העניים אשר גרו בעיר לא חפצו ללמד את ידי בניהם לאומנות ולמלאכה, כי אם שלחום לבית המדרש ללמוד, והתברכו בלבבם כי יצלח בנם לרב בקרב הימים, אכן—רוח אחרת היתה את לבב בניהם אחרי התחברם עם הנערים השובבים אשר פלטו ערים אחרות לעיר מקלט הזאת. כי למדום כל תועבה, ויהי הנקל להם לבלתי מלאות אחרי דברי הוריהם. כי עוד למדו לגנוב ולעשות כל עול; אך—למן היום אשר הממשלה בחסדה הרשתה להסוחרים ממדרגה הראשונה לגור בפנים ארץ רוססיא, פלאים ירדה העיר הזאת, כי עשיריה ואילי הכסף נדו לכו ממנה לערי פנים רוסיא, חוט המסחר נתק ממנה, אך זעיר שם זעיר שם התנוצצו עוד כאבני נזר עשירים מצוינים, שלא חפצו לעזוב את בתיהם וארמנותיהם אשר בנו לתלפיות. ובצילם מצאו

קן למו אלה בני האספסוף, אשר אחרי כן לקחו נשים למו, ויפרו וירבו נערים בדמותם ואיכותם, אך בכמות עוד גדולים יתר מהם; אכן התבערה, אשר היתה פה זה שלשת שנים, המכה כפשתן נ[...] את החוט האחרון אשר קשרה את העשירים אל שקלאוו, כי ע[...] הנה גרו נשותיהם וילדי ביתם פה, ולכן התאספו ובאו גם המ[...] בימי החגים והמועדים, ואז פקחו עין על עניני וצרכי העיר, א[...] לרגלי השרפה לקחו גם את בני ביתם וכל טובם למקום מסחרם ופה נשארו רק זרע. . . ההולכים בטל באפס מעשה

Malachovsky, Hillel
Ketavim be-sefer